Nemzetközi Szemle

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM / 1985. MÁJUS

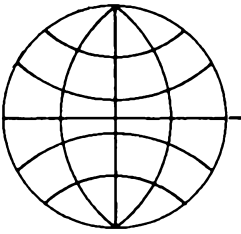

VILÁGGAZDASÁG

Henry Owen: Világgazdaság és csúcsértekezlet *(Foreign Affairs)* 3

A Dollárbirodalom visszavág *(Vorwärts)* 13

Paul Fabra: Egy siker titkai (Rövidítve) *(Le Monde)* 16

A. Sapiro: Vita a világgazdaságról (Rövidítve) *(MEMO)* 22

Harsányi Iván: Kommunisták, baloldaliak a monopoltőkés állam apparátusaiban 27

SZAKSZERVEZETEK ÉS FOGLALKOZTATOTTSÁG

Maurice Lemoine: A rugalmas foglalkoztatás illúziói *(Le Monde diplomatique)* 35

Visszatérés – de hová? *(The Economist)* 42

Erich Weidemann: „Jogom van ahhoz az átkozott sajthoz!" *(Der Spiegel)* 45

ATOMFEGYVEREK ÉS ELLENŐRZÉS

„. . . helyszíni ellenőrzésre is sor kerülhet" *(Der Spiegel)* 50

A nukleáris télről *(Disarmament)* 56

Philippe Leymarie: Az új-kaledóniai válság stratégiai tétjei *(Le Monde diplomatique)* 61

LATIN-AMERIKA

Reimund Seidelmann: A Szocialista Internacionálé Közép-Amerikában *(Europa-Archiv)* 67

Jesús Mira: Argentína fő kérdései és a kommunista párt álláspontja 72

„Továbbra is nagy a kockázat". Interjú Raúl Alfonsín elnökkel (Részletek) *(Time)* 78

5

NEGYVEN ÉVE TÖRTÉNT

L. Bezimenszkij: Amikor a féligazság rosszabb a hazugságnál (Rövidítve) *(Novoje Vremja)* 80

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 86

ISSN 0134–1103

A kiadásért felel Nonn György, a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szerkesztőség: Ajtósi Dürer sor 23. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697

Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Műszaki szerkesztő: Illyés Éva

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215–11529), a Posta Központi Hírlapirodában (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 215–96162), továbbá bármely hírlapkézbesítő postahivatalban és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest
Előfizetési díj fél évre 45,– Ft, egész évre 90,– Ft

Az utolsó kézirat 1985. április 10-én érkezett a Zrínyi Nyomdába

85.2529/20-05 Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Fencsik László

FOREIGN AFFAIRS

HENRY OWEN*

Világgazdaság és csúcsértekezlet

A soron következő gazdasági csúcsértekezletet 1985 májusában Bonnban tartják. Az alábbiakban többé-kevésbé képzelet szülte beszámolót adunk az értekezlet lefolyásáról — nem azt kívánjuk megjósolni, végül is hogyan zajlik le az értekezlet, hanem arról szeretnénk képet adni, milyen irányba mutatnak a hazai és a nemzetközi színtéren jelenleg tapasztalható gazdasági trendek. A legfontosabb e trendek közül az amerikai kereskedelmi és költségvetési deficit növekedése Talán a bonni csúcsértekezlet szereplői már annak jeleit észlelik, hogy e deficit csökkenőben van. Valószínűbb azonban, hogy nem ez történik, és a csúcsértekezlet azoknak a veszélyeknek teljes tudatában nyílik meg, amelyeket ez a deficit a világgazdaság számára jelent.

A fejleményeknek az alábbi, megjelenített formában való előadásával az a célunk, hogy képet adjunk arról, mi történhet, ha nem hoznak hatékony intézkedéseket e veszélyek leküzdésére. Ha valaki bármilyen hasonlóságot fedezne fel az alábbiakban szerepeltetett kormányfők és azok között, akik jelenleg hivatalban vannak, ez, mint mondani szokták, pusztán a véletlen műve. A forgatókönyvet a szerzőnek azon tapasztalatai illusztrálják, amelyeket „serpaként" szerzett az 1977-es, 1978-as, 1979-es és az 1980-as csúcsértekezleten.

* Henry Owen 1977-től egészen 1980-ig az Egyesült Államok különleges megbízatású nagykövete volt, aki amerikai részről irányította a hét fő ipari ország kormányfőinek évenkénti gazdasági csúcstalálkozójára való előkészületeket. Azelőtt a külügyminisztériumban szolgált, ahol utoljára a politikatervezési tanács élén állt. Jelenleg a washingtoni Tanácsadók Nemzetközi Csoportjának vezetője.

Az időpont május. A helyszín egy nagy épület a nyugatnémet főváros kormányzati negyedében, amelyet a környező épületektől főleg az különböztet meg, hogy nincs rajta semmi feltűnő. 1905-ben épült, az akkori idők funkcionalista stílusában. A nyugatnémet fegyveres erők két katonája áll őrt a bejáratnál. Fegyverrel tisztelegnek, amint a nyolc politikai vezető — Kanada, Franciaország, az NSZK, Olaszország, Japán, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kormányfői, valamint az Európai Közösség elnöke — egymás után megérkezik. A hét fő ipari ország 1985-ös bonni gazdasági csúcsértekezlete pillanatokon belül megnyílik.

Ez a kilencedik azoknak a csúcsértekezleteknek a sorában, amelyek 1975-ben kezdődtek, amikor Valéry Giscard d'Estaing francia elnök összehívta az első találkozót Rambouilletbe. A hetvenes évek óta a kormányfők lemondtak a részletes és pontosan körvonalazott csúcsegyezmények gyakorlatáról. Ehelyett az olyan érdemi eszmecserét részesítik előnyben, amely nem igényel nagy változást a résztvevők politikájában. Ez történt 1981-ben Ottawában, 1982-ben Versaillesban, 1983-ban Williamsburgben és 1984-ben Londonban: hasznos megbeszélések, nem pedig megállapodások új lépésekről.

Bizonyára ott motoszkál azonban a fejükben, amikor az elnöklő nyugatnémet kancellár kalapácsa munkára szólítja őket, hogy többet is kellene tenni. Ennek szükségességére egyértelműen rávilágítottak a közelmúlt eseményei.

Amikor 1985 januárjában összeült az új amerikai kongresszus, hamaro-

san nyilvánvalóvá vált, hogy az államhatalom végrehajtó és törvényhozó szárnya egyaránt irtózik a költségvetési politikában foganatosítandó nagyobb változtatásoktól. A kormányzat beterjesztett ugyan egy javaslatot az adórendszer reformjára és egyszerűsítésére, de egyik politikai pártnak sem akaródzott ezt az összes adóbevételek növelésére felhasználni, mivel a közvélemény-kutatások szerint egy ilyen lépés igen népszerűtlen lenne. Még kisebb támogatást kapott a katonai kiadások jelentősebb csökkentésének gondolata; a szovjetekkel a fegyverkorlátozási tárgyalások újrakezdése küszöbön állt, de a kilátások még bizonytalanok voltak. Ami a honi kiadások, főként a középosztály javára megvalósuló programok lefaragását illeti, erről alig esett szó, kivéve a kongresszus néhány olyan tagjának fellépését, akik már korábban jelezték, hogy nem kívánják újrajelöltetni magukat.

Úgy tűnt tehát, hogy az 1985. eleji gazdasági helyzet csupán az 1984-es folytatódása. Az amerikai kamatlábak, minthogy a pénzügyminisztérium versenyt futott a hitellehetőségekért a magánkölcsön-felvevőkkel, nagyok maradtak. Ez a magas kamatszint, az amerikai gazdaság látszólagos ereje s következésképpen a befektetések jövedelmezősége, a politikai élet stabilitásával párosulva, továbbra is vonzotta a külföldi tőkét, mind a hosszú távú befektetéseket, mind a rövid távra megjelenő tőkéket. Ez a pénz töltötte ki egyfelől a nagyarányú amerikai belföldi kölcsönfelvétel és beruházási szükségletek, másfelől az amerikai megtakarítások viszonylag alacsony szintje közötti űrt. Ellensúlyozta az amerikai folyó fizetési mérleg óriási deficitjét, amely jórészt annak a nagymértékben megnövekedett importnak volt tulajdonítható, amelyet a külföldi valutáknak a dollárral szembeni gyengesége és az erős amerikai fellendüléshez társuló megemelkedett hazai kereslet váltott ki.

Bár a helyzet az év kezdetén stabilnak látszott, számos tényező munkált gyengítésén. Közülük néhány már 1984-ben is jelen volt. Ezek mindegyike hangsúlyosabbá vált az új év első hónapjaiban:

— a hatalmas amerikai költségvetési deficit és az ebből következő magas amerikai kamatok fékezték az amerikai fellendülést, emiatt féltek a recessziótól;

— az amerikai külkereskedelmi deficit mind erősebb protekcionista nyomást váltott ki az Egyesült Államokban, amely azzal fenyegetett, hogy visszaveti a fellendülést külföldön, különösen azokban az országokban, amelyek prosperitása erősen függ az exporttól;

— a nagyarányú külföldi kölcsönfelvételek, amelyekkel a költségvetési deficitet finanszírozták és a külkereskedelmi deficitet kiegyenlítették, az Egyesült Államokat tartósan adóssá tették, és mind túlméretezettebb dollártömeget hoztak létre, amely egyre jobban nyugtalanította a nemzetközi pénzügyi világot;

— a külföldi befektetők és kormányok kezdték elveszíteni korábbi reményeiket, hogy az amerikai költségvetési és külkereskedelmi deficitet, ahol mindezek a problémák gyökereznek, hamarosan megfékezik;

— kezdtek kifizetődni azoknak a külföldi kormányoknak erőfeszítései, amelyek a tőkének az Egyesült Államokba való menekülését látva iparukat igyekeztek vonzóbbá tenni a beruházások számára.

Mindezen okokból mind nagyobb volt a bizonytalanság azt illetően, vajon a dollár ereje és a tőke áramlása az Egyesült Államokba, amelyek az 1984-es gazdasági színtér oly meghatározó vonásai voltak, bizonyos mértékig fennmaradnak-e. Azok, akik tőkét küldtek az Egyesült Államokba, észlelték e kételyeket, elgondolkoztak e destabilizáló tényezők felett, és aggódni kezdtek. Április elején egy rövid időre hirtelen visszaesett a dollár értéke; azután visszanyerte erejét, de nem olyan gyorsan, mint ahogyan esett.

Ezeket az eseményeket követően az amerikai kamatlábak még tovább nőttek, mivel az állami és magánhitelfelvevők úgy érezték, kénytelenek még nagyobb ösztönzőket kínálni annak érdekében, hogy a szövetségi deficit és a magánberuházások finanszírozásához szükséges külföldi tőkét az országba vonzzák. Az amerikai kamatlábak emelkedése nagy problémákat okozott az adósságokkal küzdő

fejlődő országoknak, és fokozta a félelmet, hogy általánosan lassul a növekedés az ipari világban. Ennek következtében még gyorsabban erősödött a protekcionista nyomás.

A kamatlábak növekedésének megfékezésére a kormányzat sürgette a szövetségi jegybank szerepét betöltő Federal Reserve-öt, hogy tanúsítson nagyobb rugalmasságot, de sikertelenül. A FED elnöke azzal érvelt, hogy az amerikai pénzellátás bővítése az infláció újjáéledésétől való félelmet váltana ki, és így fokozná az amerikai gazdaság szilárdságával kapcsolatos külföldi aggodalmakat, ami csak súlyosbítaná a problémát.

Bár a dollár erős maradt és a külföldi tőkék továbbra is áramlottak az Egyesült Államokba, megkondult a vészharang. Mind nagyobb volt a félelem, hogy a dollár értéke ismét és még meredekebben zuhanni fog, és drasztikusan csökken az Egyesült Államokba irányuló tőkeáramlás. Nyilvános vita kezdődött arról, hogy vajon az Egyesült Államok végül is arra kényszerül-e, hogy kölcsönért folyamodjon külföldi központi bankokhoz, ha az országba irányuló magántőke-áramlás elapad. Egyes megfigyelők azt találgatták, hogy amennyiben ez bekövetkezik, a bankok a kölcsönnyújtás előfeltételeként ragaszkodnak-e az amerikai költségvetési politika módosításához.

Ezek a jövővel kapcsolatos, mind nagyobb aggodalmak magyarázzák, hogy a sajtó és a televízió fokozott figyelmet szentelt a közelgő csúcsértekezletnek. Potenciális fordulópontnak tekintették, akár jó, akár rossz irányban a Nyugat gazdasági sorsának alakulásában. Párhuzamot vontak az 1978. júliusi első bonni csúcsértekezlettel, amikor egy olyan gazdasági csomagtervet fogadtak el, amely lehetővé tette az Egyesült Államoknak, hogy régóta esedékes változtatást hajtson végre a gazdaságpolitikájában. Hozzásegíti-e ismét a második bonni csúcsértekezlet az Egyesült Államok elnökét, hogy meghozza a szükséges hazai intézkedéseket — ez alkalommal a hatalmas költségvetési deficit csökkentésére?

A nyugatnémet kancellárt, a találkozó házigazdáját és elnökét hazájának sajtója sürgette, hogy emelkedjen a helyzet és az előző találkozó magaslatára. Továbbá azt tanácsolta neki, kerülje a nyílt összecsapást az Egyesült Államokkal, ami fokozhatná az NSZK-ban állomásozó amerikai erők csökkentésére irányuló nyomást a kongresszusban. Röviden, arra ösztönözték, olyan megállapodást érjen el, amely eloszlatja a gazdasági aggodalmakat, de anélkül, hogy konfrontációra kerülne sor az Egyesült Államokkal.

Az amerikai elnökkel a csúcsértekezlet előtti telefonbeszélgetések azonban nem erősítették meg a kancellárt ennek sikerében. A serpák közötti két- és sokoldalú megbeszélések sem oszlatták el ezt a bizonytalanságot, bár kirajzolták a kancellár és néhány tanácsadója előtt egy lehetséges megállapodás általános körvonalait.

A kancellár, mint az a csúcstalálkozókon megszokott, azzal nyitotta meg az első ülést, hogy felkérte mindegyik kormányfőt: beszéljen a gazdasági gondjairól és az országában tapasztalható helyzetről. Először az Egyesült Államok elnökét kérte szólásra.

Az elnök az amerikai gazdaság erejének összetevőiről beszélt: az árak viszonylag stabilak; a növekedés gyorsabb ütemű, mint más ipari országokban; a végrehajtó hatalom ellenáll a protekcionista követeléseknek; az Egyesült Államok még mindig a világgazdasági fellendülés fő hajtóereje. E szerepének betöltésében azonban gátolják azok az amerikai kilátásokkal kapcsolatos kételyek, amelyek tükröződtek a valutapiacokon az utóbbi időben tapasztalható zűrzavarban. Az elnök sürgette a csúcsértekezlet résztvevőit, hogy az amerikai gazdaságba és az amerikai gazdaságpolitikába vetett bizalmuk kinyilvánításával oszlassák el ezeket a kételyeket.

A többi kormányfő, ki több, ki kevesebb félénksséggel, válaszában utalt arra, hogy nézete szerint a jelen helyzet nem véletlenszerű, hanem az amerikai költségvetési politika egyenes következménye. Semmiféle, a csúcsértekezletről kiadott kommüniké nem állíthatja vissza a bizalmat, hacsak e politika meg nem változik.

Az elnök erre azzal válaszolt, hogy az Egyesült Államok nem az egyetlen olyan ország, amely nagy költségve-

tési deficittel küszködik, de az egyetlen, amely nagyarányú fellendülésről adhat számot az utóbbi években, az egyetlen, amely számottevő profitlehetőségekkel kecsegteti a beruházókat, nem pedig riasztó bér- és szociális költségekkel, az egyetlen, amelynek sikerült előmozdítania az új technológiák széles körű fejlődését, és az egyetlen, amely képes volt a munkanélküliség jelentős csökkentésére anélkül, hogy ezzel inflációt idézett volna elő. Az utóbbi évek amerikai politikájának, ezen belül költségvetési politikájának végösszege adta ki ezt az eredményt. Nem az Egyesült Államoknak kell megváltoztatnia politikáját, hanem azoknak az országoknak, amelyek kevésbé jó teljesítményt nyújtottak.

Egyes kormányfők rámutattak, hogy más országok költségvetési deficitjét (Japán a legjobb példa) gyakran ellensúlyozták nagyarányú megtakarítások. Az amerikai gazdasággal kapcsolatos fokozott aggodalmakat a nagy amerikai deficit és a viszonylag alacsony amerikai megtakarítási hányad összekapcsolódása váltotta ki.

E véleménycsere után, amely szókimondóbb volt, mint az csúcstalálkozókon szokásos, csend ülte meg a termet. Nyilvánvaló volt, hogy a résztvevők között szakadék tátong, amelyet szónoklatokkal nem lehet áthidalni. A többi kormányfő azután röviden szólt hazája gazdasági kilátásairól, de mindannyiuk gondolatai továbbra is az amerikai probléma és kilátások körül forognak, amelyeket oly szemléletesen illusztráltak az elnök megjegyzései.

Ebéd közben a kancellár a korábbi csúcsértekezletek mintáját követte, amikor javasolta, hogy az étkezések során a kormányfők a gazdaságon kívül eső kérdéseket vitassanak meg. Rávette az elnököt, hogy tájékoztassa őket az amerikai—szovjet fegyverkorlátozási tárgyalások jelenlegi állásáról. Az elnök tömör összefoglalót adott, utalva rá, hogy van némi remény a megállapodásra, de sok függ attól, hogy sikerül-e meggyőzni a szovjet vezetőket: az Egyesült Államok és szövetségesei vállalják a nagyobb katonai kiadások ódiumát, ha e tárgyalások kudarccal végződnek. Az európai kormányfők sikert kívántak neki ebben, megemlítve országuk közvéleményének erős aggodalmait a nukleáris fegyverekkel kapcsolatban.

Ezután következett a szokásos ebéd utáni „szabad idő". Kettes-hármas csoportokra szakadozva a kormányfők néhány perces sétát tettek a kertben. A kancellár és az elnök egymás mellett lépkedett fel s alá egy kis kavicsos ösvényen. A kancellár azt mondta, úgy kell beszélgetniük, mint gyakorlatias politikusoknak: a csúcsértekezlet csupán akkor végződhet sikerrel, ha az Egyesült Államok hajlandó némileg hozzájárulni ehhez. A többi kormányfő nem mehet haza anélkül, hogy valami jele ne lenne: változás fog bekövetkezni az Egyesült Államok költségvetési politikájában, amely szerintük és országuk közvéleménye szerint jelenleg a világgazdaságot fenyegeti.

Az elnök viszont kifejtette, hogy neki ugyanez a probléma okoz gondot, csak éppen ellenkező előjellel: nem térhet haza az Egyesült Államokba úgy, hogy a szövetségesei minden ellenszolgáltatás nélkül rákényszerítették költségvetési politikájának megváltoztatására. Egy olyan elnöknek, aki enged az effajta külföldi nyomásnak, senki előtt nem lesz tekintélye. Ha végül is elkerülhetetlenül módosítani kell valamelyest az amerikai költségvetési politikát, annak semmiképpen nem ez a módja. A szövetségeseknek is komoly mértékben hozzá kell járulniuk egy csúcsértekezleti csomagtervhez, ha azt várják, hogy az az elnök segítségére legyen.

Amikor az államférfiak ismét egybegyűltek, némi meglepetéssel fogadták, hogy az elnöklő kancellár azt javasolta: térjenek át más témákra. Mint mondta, a délután folyamán ki kell egészíteniük az indításul felvetett gazdasági kérdések körét, azután pedig a vacsorán a politikai kérdésekre kell fordítaniuk a figyelmüket, hogy másnap reggel megítélhessék, vajon elegendő előrehaladás történt-e ahhoz, hogy konstruktív kommünikét adhassanak ki a csúcsértekezletről.

Az Európai Közösség elnöke ellenvéleményének adott hangot. A csúcsértekezlet nem végződhet sikerrel anélkül, hogy a reggel terítéken levő alapvető problémát meg ne oldották volna. Ennek érdekében feltenné a

kérdést: hajlanának-e a többi kormányok jelenlegi költségvetési és gazdaságpolitikájuk megváltoztatására, ha az amerikai költségvetési politika szigorúbbá válna? Ilyen változtatások nélkül az amerikai költségvetési politika szigorodása csupán azzal járna, hogy kiiktatja az egyetlen gazdasági motort, amely jelenleg fenntartja a világban a növekedést. Hogy ezt elkerülhessék, a többi kormányoknak olyan politika mellett kell elkötelezniük magukat, amely éppen az ellentéte annak, amelynek elfogadására az Egyesült Államokat rá akarják bírni. Lazább költségvetési politikát kell követniük, hogy elkerülhessék a recessziót, miközben továbbra is viszonylag szigorú pénzügyi politikát folytatnak, hogy elkerülhessék az inflációt. A legkevesebb, amit egy amerikai elnök elvárhat, mielőtt szigorítja költségvetési politikáját, hogy jelét adják: hajlandók vállalni a változtatásokat.

A válasz visszafogott volt. Az elnök megítélése szerint a vázolt eshetőség túl távoli ahhoz, hogy indokolt lenne sok időt fordítani a megvitatására. Az elnöklő kancellár javasolta, hogy a kormányfők térjenek rá a következő témára: a kereskedelempolitikára.

Az európai kormányfők nyitották meg a vitát. Utaltak arra, hogy a magas szintű munkanélküliség, amely mind erősebb protekcionista követeléseket váltott ki Európában, inkább strukturális, mintsem ciklikus tényezők eredménye: az erőforrások nem áramlanak át gyorsan a régi iparágakból az újakba. Egyes ipari országok ennélfogva képtelenek olyan hatékonyan felvenni a versenyt a külföldi konkurrenciával, mint mások. Ilyen körülmények között nem az a meglepő, hogy erősödött a protekcionizmus, hanem hogy a csúcsértekezleten részt vevő országok anélkül vészelték át a második világháborút követő idők legsúlyosabb recesszióját, hogy az nagyobb károkat okozott volna a világkereskedelemben. Az 1984-es év forgalmi adata, mint az egyik kormányfő rámutatott, holtpontot, nem pedig drasztikus romlást mutatott. Nem lenne lebecsülendő teljesítmény, állította, ha fenn tudnák tartani ezt a holtpontot.

Az amerikai elnök kevésbé volt optimista. Rámutatott, hogy a háború utáni időszakban 1984 volt az első olyan év, amikor nem volt tapasztalható az az éves bővülés a nemzetközi kereskedelemben, amely mindeddig táplálta a világ gazdasági növekedését. Hangsúlyozta, hogy ez nemcsak az ipari világ, hanem a fejlődő országok problémája is, amelyek az őket sújtó adósságválság megoldásában kénytelenek az export növelésére hagyatkozni. A csúcsértekezleten részt vevő országoknak kell túllendíteniük a világot a jelenlegi kereskedelmi holtponton, ha azt akarják, hogy mind ők, mind a fejlődő országok növekedést mutathassanak fel.

A japán miniszterelnök megjegyezte, hogy a feldolgozó ipari termékek importja elé állított japán akadályok tavaly tovább csökkentek. Ha más országok exportőrei vennék maguknak a fáradságot, hogy termékeiket a japán ízléshez igazítsák, meglepődnének, milyen nagy lehetőségek nyílnának meg előttük. Szavát adhatja, jegyezte meg fanyar mosollyal, hogy Japán még a mezőgazdaságban sem maradna el az Európai Közösség mögött, ami a protekcionista politika leépítését illeti.

Amikor más kormányfők a nagy japán exporttöbblet miatt panaszkodtak, a miniszterelnök közölte, hogy az jórészt két olyan dologtól függ, amelyre nem terjed ki a befolyása: az erős amerikai dollárnak és a nagy japán megtakarítási hányadnak. Amikor kollégái felvetették, hogy a japán belföldi piacra ható, ösztönző jellegű intézkedések révén fel lehetne szívni azt a fölös termelést, amelyet a megtakarítások váltottak ki s így csökkenteni lehetne Japán exporttöbletét, a miniszterelnök vázolta, hogy a nagy kormánykiadások máris túlméretezett költségvetési deficitet okoztak, és kijelentette, hogy politikailag lehetetlen számára, hogy e kiadások további csökkentését célzó javaslattal álljon elő.

Rámutatott, hogy Japán áruexport-többletét, akárcsak a XIX. századi Nagy-Britanniáét, kiegyenlíti a nagyarányú tőkeexport, amelyből más országok komoly előnyt húznak. Az amerikai elnök egyetértett vele a tőkeexport értékében, annak ellenére, hogy ez a tőkeexport hozzájárul ahhoz, hogy átmenetileg tovább gyengüljön a jen, és sürgette a miniszterelnö-

kot, gyorsítsa a japán pénzpiacok felszabadítását, amely 1983-ban és 1984-ben kezdődött. Más kormányfők hangsúlyozták: biztosítani kellene, hogy Japán tőkeexportja olyan jellegű legyen, amelyre a világgazdasági fellendüléshez a leginkább szükség van, azaz külföldi segély és hosszú távú befektetés, nem pedig rövid távú, spekulációs tőkemozgás.

A vita a kereskedelempolitikáról ezután az Egyesült Államokra terelődött. Az európaiak elsősorban Amerikának az acélimport korlátozását célzó 1984-es lépéseit bírálták. Az elnök kijelentette, hogy ha az amerikai gazdaságot mint egészet tekintjük, akkor az nyitottabbnak fog tűnni, mint az európai vagy a japán; az amerikai közvélemény általában tudatában van ennek a ténynek, és ebben gyökerezik az Egyesült Államokban a jelenlegi protekcionista hangulat. E hangulat megfékezésének legjobb módja, ha új kereskedelmi körtárgyalásokat kezdenek, amik csökkentenék a kereskedelmi akadályokat, ahogy arról az 1984-es londoni csúcsértekezleten meg is állapodtak.

Az európai kormányfők válaszaiból kiviláglott, hogy nem osztják az elnök lelkesedését a tárgyalások gyorsítása iránt. Messzemenően elégedettek lennének azzal, ha betartható volna egy olyan „befagyasztási" egyezmény, amelynek célja, hogy el lehessen kerülni a protekcionista intézkedések szaporodását. Ha azt akarjuk, hogy megváltozzon az európai kereskedelempolitika, akkor e változáshoz jelentősebb új ösztönzőre lenne szükség.

Az amerikai kereskedelmi tárgyaló megbízott, aki — európai és japán kollégáival együtt — jelen volt a vita e szakaszában, javaslattal állt elő azt illetően, hogy miként lehetne fellelni egy ilyen ösztönzőt. Európa az új technológia ipari alkalmazásában elmarad az Egyesült Államok és Japán mögött; ha folytatódik ez az irányzat, akkor a máris nagymérvű európai munkanélküliség óhatatlanul tovább nő. Kivezető utat az kínálhat, ha nekilátnak a kereskedelmi tárgyalásoknak, amelyek csökkentik majd a fejlett technológia áramlása, valamint az egyéb export előtt álló akadályokat. Az európai kormányfők nyugtázták ezt, de csupán annak szükségességét emelték ki, hogy az Egyesult Államok lazítson a technológiaexportot érintő, mind kiterjedtebben alkalmazott korlátozásain. E korlátozások nagyobb kárt okoznak az Egyesült Államok szövetségeseinek, mint a Szovjetuniónak; a protekcionizmus alig leplezett formái. Válaszában az elnök megígérte, felülvizsgálják ezt, ha előrehaladás lesz az új kereskedelmi tárgyalásokon.

Miután a kancellár azt javasolta, hogy a találkozó térjen át a harmadik világ adósságproblémájának a megvizsgálására, felületesen áttekintették azokat a javaslatokat, amelyek új intézményeket irányoztak elő a probléma kezelésére, és általánosan egyetértettek abban, hogy fontosabb lenne elősegíteni a meglevő intézmények megfelelő működését, mint új intézményeket felállítani. Ennek kapcsán enyhe bírálat érte az Egyesült Államokat, amiért nem támogatja erőteljesebben a két Bretton Woods-i intézményt, a Nemzetközi Valuta Alapot (IMF) és a Világbankot. Számos kormányfő dicsérte az IMF-nek a harmadik világbeli adósság átütemezésében játszott szerepét. Megemlítették, hogy a Világbank által nyújtott hosszú lejáratú, piaci kamatozású, illetve kedvezményes kölcsönök alátámasztották azt a rövid távú megközelítést, amelyet az IMF alkalmazott. Felvetették a kérdést, hogy az Egyesült Államok miért nem vállal a korábbiakhoz hasonló vezető szerepet abban, hogy szorgalmazza e két intézmény szükséges további bővítését.

Az elnök megvilágította azt az ellentétet, hogy míg a többi kormányfő egyfelől arra sürgeti, hogy folytasson szigorúbb költségvetési politikát, másfelől arra ösztökéli, hogy költsön több pénzt külföldi segélyre. Az európaiak némelyike ekkor úgy válaszolt, hogy az IMF tartalékainak jelentős feltöltése, amire csak néhány év múlva kerülne sor, valamint a Világbank tőkéjének növelése nem igényelne nagyarányú kiadásokat az ipari országok kormányaitól. Ami a Nemzetközi Fejlesztési Társulást (International Development Association — IDA, a Világbank kedvezményes hiteleket nyújtó alszervezete) illeti, amelynek valóban szüksége van nagyarányú új tőke-hozzájárulásokra, nagyobb rokonszenvet

élvezne az amerikai álláspont, ha a kormányzat egyértelműen kinyilvánítaná: hosszú távon támogatni kívánja ezt az intézményt, miközben átmeneti költségvetési nehézségekre hivatkozik.

Rátérve a következő témára, a nemzetközi pénzügyi politikára, az elnöklő kancellár utalt azokra a szakértői javaslatokra, amelyek szerint irányszávokat kellene meghatározni nemzetközi megállapodás útján, s az ezeken túllépő valutaingadozásokat a központi bankok összehangolt akciójával kellene megfékezni. Ő maga nem támogatja e javaslatot, de úgy gondolja, hogy ezt meg kell vitatni. A francia elnök kivételével egyik kormányfő sem mutatott nagy érdeklődést. A legtöbben úgy érezték, hogy a valuták értékváltozása annak tünete, hogy a kormányok nem képesek összehangolni egymással nemzeti gazdaságpolitikájukat. A csúcsértekezleteknek először ezt a problémát kell leküzdeniük, s csak utána láthatnak hozzá a tünetek kezeléséhez. A délelőtti vitából már nyilvánvalóvá vált, hogy az ipari országok még messze vannak e koordináció megvalósításától, amire pedig szükség lenne, hogy világméretekben életbe lehessen léptetni egy, az Európai Pénzügyi Rendszerhez (EMS) hasonlatos monetáris rendszert.

Az elnöklő kancellár ebben a komor hangulatban zárta be az ülést, hogy a kormányfők felkészülhessenek a vacsorára. Legtöbbjük arra használta ki az időt, hogy hazatelefonáljon kormányának, figyelmeztetve, hogy a csúcsértekezlet esetleg anélkül fejeződik be, hogy bármiféle kézzelfogható eredményt sikerült volna elérni, s javasolta, tegyenek előkészületeket annak érdekében, hogy a minimálisra lehessen csökkenteni ennek a közvéleményre gyakorolt hatását.

Vacsora után az elnöklő kancellár úgy foglalta össze az első napi munkát, hogy a problémákat alaposan körüljárták, de a véleménykülönbségek nagyobbnak tűnnek, mint azok a területek, ahol megvan az egyetértés. A kormányfőknek rá kell döbbeniük, hogy a találkozó másnap esetleg eredmény nélkül ér véget. Ebben az esetben a kormányfők hagyományos közös sajtókonferenciáját talán le kellene mondani, mivel nemigen van miről beszámolniuk. Ugyanezen okból esetleg kommünikét sem adnak ki, csupán egy rövid nyilatkozatot, hogy a csúcsértekezleten őszinte és hasznos véleménycserét folytattak. Tekintve, hogy ez valószínűleg hatással lesz a valutapiacokra, amelyek ennél valamivel kézzelfoghatóbb eredményre számítottak, esetleg óvintézkedéseket kell tenni.

Amikor a kancellár felállt, hogy elhagyja a termet, egyes kormányfők, különösen azok, akiknek hamarosan választók elé kellett állniuk, tiltakoztak ez ellen a pesszimizmus ellen. Nem lehetne tenni valamit annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a csúcsértekezletnek az a gyászos befejeződése, amelyet a kancellár megjósolt?

A kancellár gondolkodóba esett. Lát egy lehetőséget, mondta: a megvitatott kérdések mindegyike, önmagában véve, megoldhatatlannak tűnik. De talán ha egészként tekintik őket, más eredményre juthatnak. Nem lenne-e hasznos, kérdezte, ha a serpák puhatolózó ülést tartanának az éjszaka annak földerítésére, hogy nem bonthatók-e ki egy csomagterv-megállapodásnak legalább a halvány körvonalai? Semmi értelme, hogy rálépjenek erre az útra, hacsak nem hajlandó mindegyik kormányfő arra, hogy engedményeket tegyen. Meggyőződése, hogy az Egyesült Államoknak végül is meg kell változtatnia költségvetési politikáját. A kérdés az, hogy az elnök most szánja-e rá magát erre, hogy megelőzze a bajt, vagy addig vár, amíg a baj már karnyújtásnyi közelségbe érkezik. A többi kormányfő számára úgy fogalmazódik meg a kérdés, hogy a jelen csúcstalálkozó segíti-e az elnököt ebben a döntésben. Előfordul, folytatta, hogy olyan lépések, amelyek önmagukban politikailag kivihetetlenek, megtehetők, amikor egy átfogóbb csomagterv részei — egy olyan csomagé, amelyben mindenki találhat magának konkrét előnyöket. Össze tud-e állítani egy ilyen csomagtervet a jelen csúcsértekezlet, amelyben nemcsak az szerepelne, amit a többi kormányfő akar az amerikai elnöktől, hanem az is, amit ő akar tőlük? Ez azt jelenti, hogy az európai és japán kormányfőknek hajlandóknak kell lenniük álláspontjuk felülvizsgálatára a délután megvitatott

kérdésben, éppúgy, ahogy az amerikai elnöknek is felül kell vizsgálni véleményét a reggel megvitatott kérdésben. Ha a kormányfők nem készek erre, semmi értelme fennmaradni egész éjszaka, és folytatni a tárgyalásokat.

Hosszú szünet következett, aztán egyöntetűen, bár lelkesedés nélkül elfogadták javaslatát az éjszakai tárgyalásokra.

Az éjszakára felfüggesztett plenáris ülés után az események az 1978-as bonni csúcsértekezlethez hasonló mederben követték egymást.

Először is, találkoztak az egyes kormányfők és serpáik, hogy pontosítsák az országok álláspontját a kulcskérdésekben.

Azután a serpák kül-, valamint pénzügyminisztériumok nem miniszteri szintű képviselőinek hosszú eszmecseréje következett, amelyet egy kis időre, kellemes közjátékként — akárcsak a korábbi csúcsértekezleteken — megszakított a brit miniszterelnök késő éjjeli látogatása, aki bátorítást kívánt nyújtani a jelenlevőknek. Az ülés a kancellár által meghatározott feladattal foglalkozott: annak kutatásával, vajon összeállítható-e egy olyan csomagtervegyezmény, amely az amerikai, az európai és a japán politika kedvező változásait tartalmazza.

A serpák találkozója először az általános gazdaságpolitikával foglalkozott, mivel ez volt a dolog lényege. Fontosnak tűnt az Európai Közösség elnöke által felvetett kérdés: amennyiben az Egyesült Államok megszorítóbb jellegű költségvetési politika mellett döntene, megváltoztatná-e a többi ipari ország jelenlegi, szigorú költségvetési politikáját? Ha nem, érveltek néhányan, akkor ennek következménye minden bizonnyal világgazdasági recesszió leñne. A serpák nagy vonalakban egyetértettek, hogy indokolt lenne, ha a legerősebb gazdaságok — Japán, Nagy-Britannia és az NSZK — expanzionistább költségvetési politikát folytatnának, amennyiben az Egyesült Államok szigorítja a magáét. Ennek a bővítésnek mérsékeltnek kell lennie, hogy elkerüljék az infláció újjáéledését. Bár az amerikai serpa üdvözölte ezt a felajánlást, nem hagyott kétséget afelől, hogy mindez nem elegendő ahhoz, hogy megváltozzon az amerikai politika. Megóvná ugyan a világot egy ilyen változás kedvezőtlen hatásaitól, de más területeken nem járna új előnyökkel az Egyesült Államok számára.

Amikor a serpák a kereskedelempolitikára tértek át, az előrehaladás megtorpant. Az európaiak vonakodtak ígéretet tenni, hogy energikusabban törekednek az Egyesült Államok és Japán által követelt kereskedelmi körtárgyalások újabb fordulójának megtartására. Végül nyilvánvalóvá vált, hogy enélkül az engedmény nélkül nem lehet csomagtervet összeállítani. Akárcsak az 1977-es és 1978-as csúcsértekezleten, az európaiak végül is beleegyeztek, hogy határidőt szabjanak a kereskedelmi akadályok jelentős csökkentésében elérendő eredményeknek. Ennek az engedménynek biztosítására az amerikai serpa szükségesnek látta megismételni elnökének azt az ígéretét, hogy a kereskedelmi körtárgyalások újabb fordulójának részeként felül fogják vizsgálni a fejlett technológia exportját érintő korlátozásokat.

Mindannyian egyetértettek, hogy még a kereskedelmi akadályok további csökkentése sem vet véget a nagy japán kereskedelmi többletnek, amelyet továbbra is számottevő japán tőkeexporttal kell ellensúlyozni. A többi serpa egyértelműen leszögezte, hogy Japánnak hozzá kell járulnia a csomagterv e részéhez azzal, hogy elkötelezi magát: tovább növeli az általa nyújtott külföldi segélyeket, s tovább folytatja magánpénzpiacainak felszabadítását, hogy javuljon tőkeexportjának összetétele, s így viszonozza a más országok által tett engedményeket.

Az amerikai serpa üdvözölte az európai és japán kötelezettségvállalásokat. Hasznos építőköveknek ítélte őket egy olyan egyezmény kimunkálásában, amely megfelelhet az Egyesült Államok kívánalmainak.

A serpák ezután a harmadik világ adósságproblémájára és a Bretton Woods-i intézményeknek az e probléma kezelésében játszott szerepére, e szerep megerősítésének szükségességére tértek át. E vonatkozásban nemcsak a csúcsértekezleten részt vevő országok alkudoztak egymással, hanem (legalábbis néhány serpa tudatában) a

résztvevők és a csúcsértekezleten nem képviselt fejlődő országok is. Mindannyian azt akarták, hogy a csúcsértekezlet legalábbis némileg megértő legyen a távol levő nemzetek gondjaival szemben. Az eredmény kompromisszumos volt. Az Egyesült Államok beleegyezett, hogy a csúcsértekezleten részt vevő többi országhoz csatlakozva hajlandó támogatni az IMF alapjainak újabb nagyarányú feltöltését, ha ez szükségessé válik, továbbá a Világbank tőkéjének bővítését, amit eddig ellenzett. Az európai országok és Japán beleegyeztek, hogy olyan mértékben járulnak hozzá az IDA kedvezményeskölcsön-alapjának kiegészítéséhez, amely elengedhetetlen, ha az eredetileg javasolt feltöltési célt, a 12 milliárd dolláros összeget el akarják érni; megváltoztatva korábbi álláspontjukat, beleegyeztek, hogy ezt mindenképpen megteszik, jóllehet az Egyesült Államok egyértelműen kinyilvánította, hogy a maga hozzájárulását mindaddig a 9 milliárd dolláros szintre korlátozza, amíg költségvetési problémái meg nem oldódnak.

Az európai és japán serpák ezután amerikai kollégájukhoz fordultak, megtudni, elegendő-e az éjszaka összeállított makrogazdasági, kereskedelmi és segélyvonatkozású csomagterv ahhoz, hogy ennek fejében jelzést kapjanak: az amerikai elnök intézkedéseket fog javasolni az amerikai költségvetési deficit csökkentésére? Az ülést felfüggesztették, amíg az amerikai serpa igyekezett választ kapni.

Az elnök kifogásolta az egyezményt, amelyről a serpája beszámolt neki. Lehet, hogy megvan az értelme, de nem felel meg politikai szükségleteinek. A hozzá fűződő engedmények vagy nem érdeklik túlságosan az amerikai közvéleményt és a kongresszust, vagy túl homályosak és általánosak. A serpája felvetette az elnöknek, hogy az egész több lehet, mint alkotórészeinek összege; egy ilyen csomagtervegyezmény egészében véve komoly hatást gyakorolhat. Az elnököt ez nem győzte meg; nem hatalmazza fel a serpát, hogy ígéretet tegyen az amerikai költségvetési politika megváltoztatására, hacsak a csomagtervet meg nem erősítik.

A serpa felvetette, hogy esetleg utalni kellene a kommünikében arra, hogy a külföldi központi bankok szükség esetén pénzt adnak kölcsön, hogy fenn lehessen tartani a tőke áramlását az Egyesült Államokba. Az elnök kétségét fejezte ki, hogy szükség lesz-e ilyen kölcsönökre; a magántőkéknek az Egyesült Államokba való áramlása tovább folytatódik. Ha nem, magától értetődőnek tekintené, hogy a központi bankok ilyen kölcsönöket nyújtsanak.

Az elnök megkérdezte, nem lehetne-e valami olyat bevenni a csomagtervbe, ami közvetlenebb segítséget nyújtana neki az amerikai költségvetési politika vonatkozásában — például kötelezettségvállalást a szövetségesek részéről, hogy fokozzák védelmi erőfeszítéseiket; ez lehetővé tenné az amerikai védelmi kiadások jelenlegi növekedési ütemének némi mérséklését. Jóllehet az ily módon képződő megtakarítás nem változtatna sokat a költségvetési deficiten, segítené őt abban, hogy odahaza politikai alkut kössön a deficit kérdésében.

Az elnök elismerte, hogy a szövetségeseknek az aznapi találkozón tanúsított magatartása (és még inkább a csúcstalálkozót közvetlenül megelőző események) arra utalnak, hogy tenni kell valamit a költségvetési deficit csökkentésére. Ez az adókat jelentette. Egyetlen adóemelésnek volna esélye rá, hogy gyorsan keresztülmenjen a kongresszuson, mégpedig egy egységes pótadónak. A liberálisok tiltakoznának a javaslat ellen, azzal, hogy visszavetné a gazdaságot. Hogy le lehessen küzdeni ellenállásukat, nyújtani kell nekik valamit. Esetleg megtenné a védelmi kiadások növekedési ütemének csökkenése.

Egy ilyesfajta csökkenést azonban csupán az igazolhatna, ha a külső helyzet némileg megváltozna. Mivel a fegyverkorlátozási tárgyalásokon még nem született eredmény, fokozott védelmi erőfeszítésekre van szükség a szövetségesek részéről. Bár a japánok nem tagjai a NATO-nak, semmi sem akadályozhatja meg a jelen levő hat NATO-kormányfőt, hogy körvonalazzák azt az álláspontot, amelyet egy jövőbeli NATO-tanácskozáson foglalnak majd el. Ráadásul ez főleg amerikai—nyugatnémet ügy volt; a két ország együttvéve több mint kétharmadát adja a NATO központi arcvonalán elhelyezkedő katonai erőknek. Az elnök

ugy dontott, hogy telefonal a nyugatnémet kancellárnak.

Így történt, hogy kora hajnalban összeült az amerikai és a nyugatnémet serpa, hogy nyilatkozatot fogalmazzon meg, amelyben a jelen levő NATO kormányfők kötelezik magukat: támogatják egy NATO-csúcstalálkozó összehívását a közeljövőben, amely megújítaná az 1977-es londoni NATO-csúcsértekezlet már feledésbe merült megállapodását, hogy minden tagországnak legalább évi 3 százalékkal kell növelnie a NATO-val összefüggő védelmi kiadásait. Világossá tették, hogy ez a növelés a NATO hagyományos erőinek fejlesztésére összpontosul, tökéletesítve ily módon a londoni egyezményt.

Az amerikai serpa közölte nyugatnémet kollégájával: felhatalmazást kapott egy olyan amerikai kötelezettségvállalás beiktatására, amely szerint az Egyesült Államok szövetségeseivel együtt kutatni fogja az új hagyományos védelmi technológiáknak a szövetségen belül való elterjesztését ösztönző módszereket, bátorítja az e technológiákon alapuló európai fegyvergyártást, és gondoskodik róla, hogy az európai gyártást alaposan vegyék fontolóra az összes NATO-ország fegyverbeszerzései során (amit a NATO-tisztviselők „kétirányú utcának" neveznek). Ez volt az az ár, amelyet, mint a nyugatnémet kancellár közölte az elnökkel, meg kell fizetni, ha biztosítani akarják a szövetségesek beleegyezését. E védelmi kötelezettségvállalások nem szerepelnének a csúcsértekezletről kiadott kommünikében, hanem egy külön nyilatkozat tartalmazná őket, amelyet egyidejűleg tennének közzé a bonni csúcsértekezleten részt vevő NATO-kormányfők.

Amikor a kormányfők a reggeli után ismét összeültek, mindenki előtt ott feküdt az asztalon a kommüniké és a külön NATO-nyilatkozat nyersfogalmazványa. A nyugatnémet kancellár kivételével egyikük sem látta még a teljes szöveget — akárcsak az 1977-es londoni csúcsértekezleten, elromlott a másológép. Az államférfiakban a remény és a gyanakvás keveredett, miközben az iratokba mélyedtek. Azután beszélni kezdtek — mindegyikük elfogadta a kommüniké bizonyos részeit, másutt pedig változtatásokat javasolt. A vita előrehaladtával úgy tűnt, a plenáris ülés, amelyen a világ leghatalmasabb országainak kormányfői vesznek részt, szövegezési munkaüléssé korcsosul.

A nyugatnémet kancellár felismerte, hogy veszélyben van a keze munkája. Felelősségérzettől áthatott beszédet intézett a jelenlevőkhöz. A közelmúlt eseményei, mondta, arra utalnak, hogy a jelenlegi irányzatok végül is pénzügyi és gazdasági válsághoz vezethetnek. Egyáltalán nem biztos, hogy így történik, de lehetséges. A kormányfők azért gyűltek össze, hogy megpróbáljanak gondoskodni róla, hogy ilyen válságra ne kerülhessen sor. Az előttük fekvő csomagterv olyan változtatásokat tartalmaz a politikában, amelyeket mindegyikük szeretne elkerülni vagy elhalasztani. Ebben az értelemben politikailag mindegyikük számára nehéz elfogadni a csomagterv bizonyos elemeit. De sokkal nehezebb lenne számukra, folytatta, ha most kimenne a szobából, hogy közölje a sajtóval: a csúcsértekezletnek nem sikerült elérnie azokat az eredményeket, amelyeket széles körben vártak tőle. Mindannyiuknak úgy kellene hazatérnie tehát, hogy kénytelen legyen szembenézni országa közvéleményének a reagálásával, és meg kell hogy küzdjön a kudarcra való valutapiaci reagálásokkal. Ezért szólít mindenkit, hogy vagy fogadják el változatlan formában, vagy utasítsák el úgy, ahogy van. Csupán egy-két vonatkozásban hajlandó módosítani.

Néhány órával később a hét kormányfő és az Európai Közösség elnöke kisétált, hogy felsorakozzon a szokásos mintegy 2000 főnyi újságíró előtt. Elnökük így kezdte: „Nagy sikerről adhatok számot önöknek. A kormányfők olyan megállapodásra jutottak, amely segít majd abban, hogy szembeszálljunk az ipari világot fenyegető fő veszélyekkel..." Amikor befejezte, taps tört ki, amelyhez csatlakozott a többi kormányfő is. Azután mindegyikük szólt néhány szót, visszhangozva a kancellárt, és burkoltan némi érdemet tulajdonítva magának az eredményekben.

A rákövetkező napokban a megfigyelők rámutattak, hogy az Egyesült

Államok még mindig nem szánta el magát azokra a népszerűtlen változtatásokra a költségvetési politikában, amelyek végrehajtására az elnök ígéretet tett. Továbbra is nyitott kérdés, vajon az Egyesült Államok képes-e megelőző lépéseket tenni, hogy elkerüljön egy válságot, amelyre még mindig megvan a kilátás. Egyesek úgy gondolták, az amerikai politikai rendszer csupán egy nyilvánvalóan küszöbönálló válságra reagálva képes funkcionálni. S bár a csúcsértekezlet hangsúlyozta, hogy jelentős mértékben meg kell változtatni az amerikai költségvetési politikát és világosan tudtul adta, hogy a szövetségesek ennek fejében ugyancsak engedményeket tesznek, az eredmény egyáltalán nem volt biztosra vehető. A kérdés ugyanaz, mint a csúcsértekezlet előtt: képes-e az Egyesült Államok nehéz és fontos intézkedéseket tenni annak érdekében, hogy elkerüljön egy válságot, nem pedig megküzdjön vele? A csúcsértekezlet nem adott választ erre, csupán tisztázta a választási lehetőségeket. A legtöbben reménykedtek, de nem voltak biztosak az amerikai válaszban.

(Az amerikai folyóirat 1984/85. téli számából)

VORWÄRTS

A Dollárbirodalom visszavág

„A dél-amerikai adósságválság időzített bombája még mindig ketyeg. még korántsem hatástalanították" — írta a minap egy olvasói levél. Néhány nappal később a Cartagena-csoport. a legeladósodottabb dél-amerikai országok, újra leadták az SOS-jelzést: a szanálási programok az érintett országokban drasztikusan csökkentik az életszínvonalat. már-már elviselhetetlen a társadalmi feszültség. Destabilizálódás várható.

Az említett olvasói levél hivatkozik Helmut Schmidt volt bonni kancellár egyik írására, amely a *Die Zeit* hasábjain jelent meg, s amelyben felhívja washingtoni barátai figyelmét, hogy a reagani „második forradalom" „messzemenően más emberek pénzére épül" és nem egyéb, mint egy „felpumpált" védelmi költségvetés. A külföldi sajtó már keményebben szúrkálja a „Dollárbirodalmat" *(Le Monde diplomatique)* (A cikket lapunk 1985. 4. számában közöltük. — *N. Sz. szerk.*), mely a szűkölködő harmadik világ pénzeit is a csillagháború finanszírozására fordítja. Valójában a gigantikus fegyverkezési kiadásokkal növeli a végtelenségig a „Jó Birodalma" a költségvetési hiányait, és ezért mind több és több dollárt von el a világ más részeiből.

Abban az öt esztendőben (1964—1968), amikor Lyndon B. Johnsonnak a vietnami háborúra, valamint a szociális és faji egyenlőtlenség felszámolására hirdetett „Nagy társadalom" nevű programra kellett áldoznia, kisebb dollárűrt (42 milliárd) hagyott hátra, mint Ronald Reagan országlásának első évében (58 milliárd).

A legfőbb adós Északon van

Richard Nixon még jobban belebonyolódott a háborús gépezet működtetésébe, ám Ronald Reaganhez képest ő a deficit árvagyereke: utódjára, Fordra hat év elnökösködés után 70 milliárdnyi adósságot hagyott. Reagan csupán az első négy év alatt 547 milliárdos adósságot halmozott fel. Ez a harmadik világ adósságainak kétharmada, csakhogy ott a keletkezéséhez húsz esztendő kellett.

A fegyverkezési kiadások görbéje azonban a következő években még meredekebben fog emelkedni: az idei 259 milliárd dollárról 1987-re jóval 300 milliárd fölé. S mindezt csak azért,

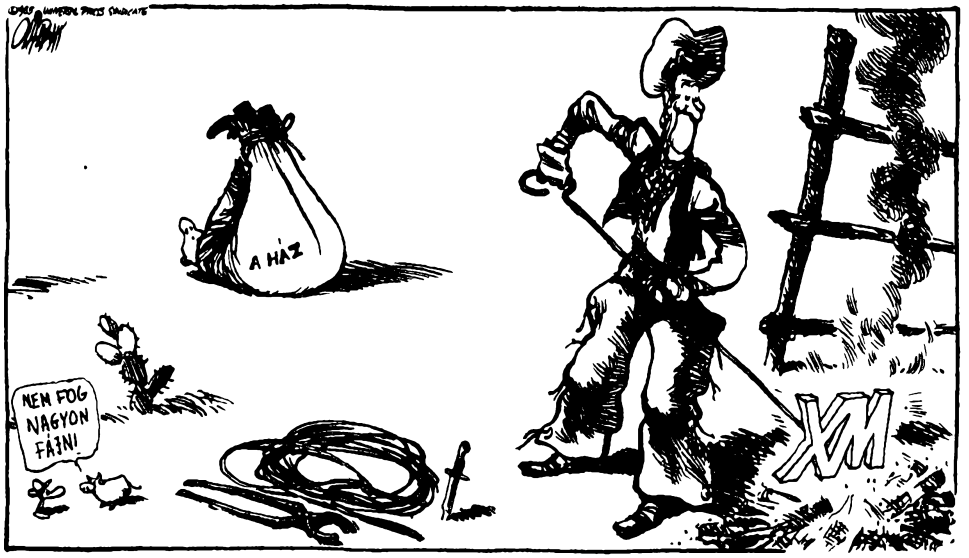

International Herald Tribune

hogy védekezzenek a „Gonosz Birodalma" ellen.

Mostanság minden ujj aggódva mutat a dél-amerikai adósséghegyre, és mindenki a „mi bankjaink" növekvő kockázatán lamentál. A legfőbb adós azonban Északon van: az Egyesült Államok adóssága saját házatáján összesen 6 billió (egészen pontosan: 5 994 000 000 000) dollár.

Ennek közel a fele amerikai vállalatok számlájára írandó, amelyek segítségével felpolírozták régi termelőberendezéseiket, összeolvadtak és gazdagították kínálati palettájukat. Itt a bankokra még nagyobb veszély leselkedik: mi lesz ugyanis, ha ezek a vállalatok összeomlanak: nem kisebb személyiség, mint David Rockefeller azzal az állítással igyekezett túlharsogni a harmadik világnak adott kölcsönök kockázata miatti jajveszékelést, hogy a bankok hitelügyleteik során éppen a hazai konszernekkel járnak el a legelővigyázatlanabbul — nevezetesen az olajiparban és az ingatlanszektorban.

Az Egyesült Államok hétszer annyira eladósodott, mint a harmadik világ, ott azonban tizenegyszer többen élnek. A *Le Monde diplomatique* lakonikus megjegyzése: „Pontosan ez bolygónk leggazdagabb nemzetének privilégiuma."

Nem lebecsülendő előjog, hogy a saját pénze általánosan elismert, nemzetközi fizetőeszköz, vezető és tartalékvaluta. Az Egyesült Államok a külfölddel szembeni összes adósságát kiegyenlítheti saját pénzével. Nem kell dollártartalékokat képeznie, mint másoknak. Ha pedig infláció van, az adósságokat könnyebb letudni — miként azt a vietnami háború idején gyakorolták is.

S hogy mily keveset lehet tenni a dollárközpont ellen, azt jól mutatják egyes központi bankok félresikerült intervenciói is a devizapiacon a dollárárfolyam mérséklésére.

A leggazdagabb nemzet privilégiuma meghatározni másoknak azt is, hogy az illető ország mire van rászorulva a leginkább: nevezetesen a Nemzetközi Valuta Alap drasztikus előírásaira. A Nemzetközi Valuta Alapban ugyanis nem a latin-amerikai, afrikai és ázsiai országok a hangadók, hanem az Egyesült Államok erőlteti az általa üdvösnek vélt egészségügyi fogyókúrát más népgazdaságokra. Jóllehet az amerikai bankok is jócskán felelősek az eladósodásért.

Meg kellett szabadulniuk a petrodollár-áradattól: „A bankok hirtelen szinte ránk tukmálták a hiteleket. Sokszor nem tudtuk, mihez is kezdjünk a pénzzel, de azért elfogadtuk" — imigyen egy brazil gyáros.

S íme, még egy ok, ami miatt a

harmadik világ adóssága már-már szédítő méreteket ölt. Az Egyesült Államok máról holnapra 8—9 százalékról 20 százalékra csavarta fel a kamatot, hogy saját házatáján leküzdje az inflációt, de azért is, hogy az Egyesült Államokba csalogassa a „második forradalom" finanszírozásához szükséges pénzt. Felső kamatnak nevezik ezt elegánsan jobb atlanti körökben, ám az uzsorakamat kifejezés alighanem találóbb volna. De hát a felfegyverkezés neve is utánfegyverkezés, és ipari társadalmat mondunk kapitalizmus helyett!

Mindenesetre az uzsorakamat máról holnapra megháromszorozta a Brazíliához, Argentínához és Mexikóhoz hasonló országok adósságszolgálati terheit. Ezzel Latin-Amerikában soha nem látott tömeges nyomorodás indult meg. A Cartagena-államok kiszámították, hogy Latin-Amerikából tavaly tisztán 55 milliárd dollár tőke folyt el, egy olyan kontinensről, amelynek a fejlődés érdekében éppen fordított irányú pénzfolyamra volna égetően szüksége. Új iparosítás helyett ezeket az országokat ipartalanítják.

Mindez még semmi, hiszen ezeknek az országoknak szemére vetik, hogy túlságosan nagy lábon éltek. Húzták volna szorosabbra az övüket! Mintha az emberek többségének lenne egyáltalán pénze övre! A fogyókúra a legszegényebbeket terheli: megkurtítják a szociális kiadásokat. Az egészségügyre, az oktatásra, az élelmiszerek ártámogatására nem marad pénz. Az amúgy is sovány béreket befagyasztják.

Érinthetetlen ellenben a védelmi költségvetés. Fegyverüzletekre milliárdok állnak rendelkezésre. Például Peru részére, amely most francia harcigépeket vásárolhat minden mennyiségben.

A fizetési mérleg kiegyenlítése érdekében meg kell kurtítani egyes létfontosságú cikkek (gyógyszerek, a nemzeti iparban nélkülözhetetlen alkatrészek) importját. Ezek az intézkedések mind arra szolgálnak, hogy az adósok továbbra is átutalhassák az uzsorakamatokat a Dollárbirodalomnak: végeredményben a harmadik világ masszív gazdasági segélyben részesíti a nyugati ipari államok tőkés rendszereit az expanzió fenntartása érdekében — jegyzi meg Ahmad professzor a New York-i Politikai Tanulmányok Intézetének munkatársa.

„Csak az Egyesült Államok hatalmazta fel saját magát arra, hogy a viszonyait meghaladó szinten éljen" *(Le Monde diplomatique)*, illetve pontosabban csak azok az észak-amerikaiak, akik egyébként is a gazdagabbak közül valók. A harmadik világbeli drákói alkalmazkodási kúra azokban az amerikai milliókban leli meg egyesült államokbeli megfelelőjét, akik a létminimum alatt élnek. A világ leggazdagabb országában a legszegényebbek (20 százalék) évi átlagos jövedelme 1980 és 1984 között 8 százalékkal csökkent. Az Egyesült Államok lakosságának immár 1 százaléka hajléktalan.

A világ legfőbb adósa azt a privilégiumot is megengedi magának, hogy a Nemzetközi Valuta Alap egyébként szokásos előírásait figyelmen kívül hagyva, ne egyenlítse ki fizetésimérleg-hiányát (1984-ben kb. 100 milliárd dollárt). Az Egyesült Államok továbbra is akadálytalanul folyósíthat milliárdos nagyságrendű katonai segélyeket reakciós és korrupt szövetségeseinek a világban — például Közép-Amerikának. Így tehát a harmadik világ népei az Északra áramló tőkefolyam révén közvetve még támogatják is saját elnyomóikat.

Az Egyesült Államok Központi Bankja elnökének, Paul Volckernek figyelmeztetése — úgy tűnik — süket fülekre talál: „Ha továbbra is elvonjuk a világ megtakarításainak ily nagy részét, meggátoljuk a gazdasági expanziót a világon." Kétségtelen, hogy elsősorban az európaiakra gondolt. Ők ugyanis már hosszabb ideje sürgetik a deficitek redukálását és a kamatok csökkentését. Az évente megrendezett csúcstalálkozókon is. S Reagan mosolyogva minden esetben meg is ígéri, hogy tesz valamit ellene. A deficit azonban egyre dagad.

A dél-amerikai Cartagena-csoport most „politikai párbeszédet" kér, hogy megszűnjék Latin-Amerika további politikai, gazdasági és szociális destabilizálása. A javaslatokat az öt vezető nyugati tőkés ország május elején Bonnban megrendezendő konferenciáján kell előterjeszteni. A szegényebb

adósállamok nevében Jorge Blanco, a Dominikai Köztársaság elnöke javasolta, hogy az adósságszolgálat összegét korlátozzák az exportbevételek bizonyos szintjén.

Még így is Észak felé áramolna dollár. Mégsem valószínű, hogy a harmadik világ szegényei könnyebben meghallgatásra találnak, mint az Egyesült Államok szegényei, s hogy a Dollárbirodalom elfogadja a latinamerikai tőke redukált elvonását. Valószínűbb, hogy a csillagháborúba belehabarodott Reagan mások bajait elintézi egy rutinos mosollyal.

Helmut Schmidt figyelmeztette tengerentúli barátait: „Minél később veszi kézbe a költségvetés sebésze a szikét, annál nagyobb a valószínűsége, hogy az operáció elkésett." Vagy ahogy Clausen, a Világbank elnöke a harmadik világot szeme előtt tartva fogalmazott: „Ahol az emberek kétségbeesnek, forradalmat csinálnak."

(A nyugatnémet hetilap 1985. február 5-i számából)

Le Monde

PAUL FABRA

Egy siker titkai

(RÖVIDÍTVE)

A brit bányászsztrájk hivatalos befejezése után a kenti bányászok, akik nem hajlandók felvenni a munkát, még utóvédharcot folytatnak. Thatcher asszony viszont március 5-én a brit képviselőházban ismét leszögezte, hogy szó sem lehet amnesztiáról a „súlyos vétkekért" elbocsátott bányászok esetében. Egy év alatt ugyanis hétszáz sztrájkolót menesztettek a munkaügyi törvények megsértése címén. A miniszterelnök-asszony azt is értésre adta, hogy folytatni akarja eddigi gazdaságpolitikáját: „nem szabad növekvő állami támogatásokra számítani, mindenkinek gondoskodnia kell saját vállalatáról".

SZEMLÉLETVÁLTOZÁS

A számos, Thatcher asszonyra aggatott gúnynév közül — amelyekben akadnak ostobák is, mint: „Attila the Hen" (kb.: Tyúk Attila), meg rosszindulatúan csúfondárosak is, mint: „Maggatollah" — egyet az idő vasfoga nem kezdett ki: Ez a TINA (a „There Is No Alternative" — nincs más választás — összevonása), amelyről a miniszterelnök hívei is elismerik, hogy a maga módján jól érzékelteti mind Thatcher asszony személyiségét, mind politikájának egy jellemző vonását. Ugyanilyen ragadványnevet kaphatott volna persze Franciaországban Raymond Barre is, akinek alighanem szilárd meggyőződése, hogy az ő kormánya által választott irányvonalon kívül minden egyéb megoldás csak zsákutcába vezette volna Franciaországot. A brit kormányfő szájából azonban kissé más értelemben hallják honfitársai újra meg újra a „nincs más választás" szólamot. Thatcher asszony ama döntéseit indokolja így, amelyeket ellenfelei a leginkább elfogadhatatlanoknak ítélnek — például az állami szektor nagyarányú „leépítését", amit egyébként néha még a lordok házában tanácskozó konzervatív honatyák is bírálnak (igaz, nem mindig mentesen az önérdekektől).

TINA ezúttal legyőzte a bányászokat, akik hajthatatlanságot szegeztek szembe a hajthatatlansággal, s azt vallották, hogy ilyen ellenféllel küzdve a végsőkig harcolni kell (bár így is vereséget szenvedtek). Csakhogy a kormányfő diadala olyan pillanatban következett be, amikor úgy tűnt, a brit kormány magatartásának értelme

és irányvonala bizonytalanná vált. „Minden az előttünk álló néhány hónapban, ha ugyan nem néhány héten belül dől el" — őfelsége miniszterelnökének hívei és ellenfelei egyaránt ezt gondolják és mondják ma Londonban.

A kormánypárti táborban sok konzervatív politikus csak az alkalmat várja, hogy felemlegethesse: „már régen megmondtam, ez a nő előbb-utóbb bajba sodor bennünket". Gyanakvásuk valóban régi keletű, hiszen „Maggie" tíz esztendeje vette át a konzervatív párt irányítását, s azóta is már öt év és kilenc hónap telt el, hogy 1979 májusában beköltözött a Downing Street 10 alatti rezidenciába.

A kabinet egyik tekintélyes tanácsadója három pontban foglalja össze a feladatokat, amelyek Thatcher asszonyra és munkatársaira várnak (s amelyek közül kettő teljesítésével ez a gárda könnyen kudarcot vallhat): „A miniszterelnöknek először is vissza kell szereznie a belföldi és nemzetközi pénzügyi körök bizalmát; másodszor, támadnia kell a szociális kiadások hatalmas méretű növekedését; harmadszor, szembe kell szegülnie a különféle érdekcsoportok nyomásával, hogy fokozhassa a versenyszellemet a brit gazdasági életben."

Tehát nemcsak baloldali kormányok ébresztenek kételyeket azokban az emberekben, akiket Harold Wilson volt munkáspárti miniszterelnök (1964-től 1969-ig, majd 1974-től 1976-ig töltötte be ezt a tisztséget) „a zürichi gnómoknak" nevezett: a pénzvilág nagyjairól van szó, akik a spekuláció pokoli mesterkedéseivel a magasba emelhetnek vagy mélybe taszíthatnak nemzeti valutákat. Harold Wilson, immár nemesi rangban, manapság nyitott fülekre talál tanácsaival, amikor például a vén londoni City forradalmasítására hivatott börzereformról fejti ki véleményét. Thatcher asszony kormányának és főleg rátarti pénzügyminiszterének, Nigel Lawsonnak viszont tavaly július óta tapasztalnia kellett, hogy a szép szavak nem elegendők a piac „megpuhítására". Akik döntenek a bizalomról, tetteket akarnak látni. Mint a City egyik legbefolyásosabb bankárja leszögezi: „Senki nem állíthatja, hogy bizalmatlanok vagyunk, de valóban nem bízunk többé kételkedés nélkül ebben a kormányban. A kabinetnek be kell bizonyítania, elsősorban a költségvetési tervvel, hogy képes a helyzet tartós javítására."

Noha az infláció az 1980-as 18 százalékról 1984-ig 4,6 százalékra csökkent, az Angol Bank kénytelen volt 14 százalék fölé emelni a kamatlábat, hogy megakadályozza a font pozíciójának megrendülését. Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy alacsonyabb kamatlábaknál a fonthitelpapírok és főleg az állami kötvények tömeges piacra dobásával kellett volna számolni. A kamat emelése a gyengeség nyilvánvaló jele, és csak részben magyarázható az olajárak alacsony szintjével.

A kormányzat leglelkesebb szószólói buzgón ecsetelik az elmúlt öt év leforgása alatt elért, egyébiránt vitathatatlan sikereket az állami szektor deficitjének csökkentésében, ám az ő megfogalmazásaik is arra utalnak, hogy ezen a téren nem zajlott le a gondolkodásmód és a módszerek forradalma. Thatcher asszony kormánya pusztán az elődök által megkezdett utat folytatta: a munkáspártiak vezette Egyesült Királyság fogott hozzá 1976-ban — a Nemzetközi Valuta Alap szakembereinek segítségével — az állami kiadások megzabolázásához és az adórendszer szigorításához.

„1979 óta — magyarázza a jelenlegi kabinet egyik szakértője — államadósságunk átlagosan évi 6 százalékkal nőtt, tehát az eladósodás érzékelhetően csökkent a bruttó nemzeti termékhez viszonyítva." Vajon igazán úgy véli a kormányzat, hogy ezek a javulás jelei, s nem az történt, hogy szerencsés pillanatban hozták meg a csökkentést célzó intézkedéseket Thatcher asszony szakemberei, akárcsak Mitterrand munkatársai és sok más ország gazdasági felelősei, olyan adatsorokat hasonlítanak össze egymással, amelyekről egyáltalán nem biztos, hogy összehasonlíthatók: hogyan állapítható meg, milyen elv alapján, hogy a pénzügyi deficitnek a bruttó nemzeti termék ennyi vagy annyi százalékával kell azonosnak lennie? A britek azt remélik, hogy 1986-ban az arányt 2 százalékra tudják csökkenteni (három évvel ezelőtt több mint 4 százalék volt).

A szociális kiadások

Eltekintve attól, hogy a pénzügyminisztérium előrejelzései eddig általában derűlátók voltak, a kamatlábak magas szintje önmagában is arra utal, hogy a rendelkezésre álló összegekhez viszonyítva az állami szektor kölcsönszükségletei még mindig túl nagyok. A thatcherizmus, bár elveit igen mereven hangsúlyozva fejtegeti politikájának általános céljait, még nem csökkentette túlságosan nagy mértékben a állam szerepét a társadalomban, hogy helyet teremtsen a magánkezdeményezés kibontakozásának. Az elméleti elképzeléseket ehhez ki kellene egészíteni az állami pénzügyek megfelelő irányításának gyakorlatával.

Gyenge reménysugár: mostanában egyre többször hallható a kérdés, nem kellene-e bevezetni az állam pénzgazdálkodásában egy olyan különbségtételt, amely a magánvállalatoknál elemi követelménynek számít — nevezetesen a működtetési és a beruházási költségek megkülönböztetését. Első lépésként talán azzal lehetne korlátozni a deficitet, hogy kimondanák: a hiány nem haladhatja meg az állam (kifizetődő) beruházásainak összegét. Az elemzés persze mélyebbre is hatolhat, annak vizsgálatáig, hogy az az állam, amely „liberálisnak" vallja önmagát, meghatározhatja-e előre feltétel nélkül saját beruházásainak nagyságát.

Az 1983. júniusi választások alkalmával előterjesztett konzervatív párti programban Thatcher asszony — sokak bosszankodására — megígérte, hogy nem kérdőjelezi meg a „gondoskodó állam" létjogosultságát, ám nyomban kísérletet tett a közkiadások csökkentésére. Az állami kiadások mégis tovább nőttek, főként azért, mert 1979—1980 és 1984—1985 között a társadalombiztosítás költsége kb. egynegyedével növekedett, reálértékben számítva.

Vajon miként lehet leküzdeni ezt az ellentmondást? A kormány számára ez az egyik sorsdöntő kérdés. A viszonylag közeli jövőben Thatcher asszonynak nyilatkoznia kell azokról a javaslatoktól, amelyeket a kabinet egészségügyi és társadalombiztosítási téren illetékes tagjától, Norman Fowlertől kap. Ez utóbbi már tudtul adta, hogy a brit szociális rendszer legnagyobb szabású reformtervét terjeszti elő 1945 óta.

A tét annál is jelentősebb, mivel a szociális költségvetés felduzzadása — a kiadások e csoportját egyébként Nagy-Britanniában sokan összetévesztik az állami költségvetéssel — javarészt a munkanélküliség növekedéséhez kapcsolódik, amelyet mind ez ideig nem sikerült megfékezni, noha Nagy-Britannia az elmúlt két évben több új munkahelyet teremtett, mint a Német Szövetségi Köztársaság és Franciaország. Végső soron Thatcher asszony miniszterelnöki posztra kerülése óta háromszorosára nőtt azoknak a „kiegészítő juttatásoknak" összege, amelyekben a tartósan munka nélkül maradók részesülnek. Ragaszkodhat-e Fowler ilyen körülmények között szándékához?

Az egyik előterjesztett ötlet: azokat kell segíteni, akik igazán rászorulnak a támogatásra. Ám ennek az elvnek gyakorlati alkalmazása két jelentős akadályba ütközik. Az első politikai természetű: készek-e a „középosztályok" eltűrni, hogy megfosszák őket előnyeiktől? Amikor a kormány azt javasolta, hogy alakítsák át hitelezési rendszerré a diákok juttatásait, jókora felfordulás keletkezett a konzervatívok soraiban. A második akadály még nagyobb: ha a támogatás a leginkább szűkölködőkre összpontosul, nem fog-e szükségszerűen fokozódni annak a jelenségnek a kedvezőtlen hatása, amelyet az angolok „a munkanélküliség csapdájának" neveznek? A „csapda" abban rejlik, hogy ha csökken vagy megszűnik a dolgozók és a nem dolgozók jövedelme közti távolság, csökken az ösztönzés is a munkahely keresésére.

Bár Reagan amerikai elnöktől eltérően Thatcher asszony még nem tudta visszaszorítani a munkanélküliséget, egyelőre úgy látszik, mintha a brit miniszterelnök politikája lenne a legelfogadhatóbb válasz erre a csapásra. Semmi kétség, éppen ezzel magyarázható TINA sikere. A britek többségének — a szervezett dolgozókat is beleértve — meggyőződése, hogy csak a magánszektor képes manapság új munkahelyeket teremteni, s hogy az ilyen eredmények jórészt Thatcher asszonynak, az állami ipari és keres-

kedelmi szektor szűkítésének köszönhetők. A folyamatot Nagy-Britanniában a jó csengésű „privatizálás" szóval jelölik, nem a rosszalló „visszafordított államosítás" kifejezéssel. Úgy tűnik, „Maggie" ösztönösen igazodik a kor szelleméhez, jobban, mint a munkáspártiak, akik a „társadalmi tulajdon" bővítését sürgetik.

Ugyan hol találna a közhatalom elegendő pénzt az új tevékenységek finanszírozására? A munkáspártiak egyik volt minisztere maga fogalmazza meg az egyik legsúlyosabb érvet a „privatizálás" mellett, amikor bevallja: „Odáig mentünk, hogy a sürgős beruházásokról való lemondást követeltük az államosított vállalatoktól, mert ezzel automatikusan csökkent az állami szektor hitelszükséglete."

A vázolt problémák tudatosodása vezetett a szemlélet megváltozásához, ami nélkül Thatcher asszony kormánya aligha vállalkozhatott volna például a munkaadók — a „gazdagok" — számára kedvező adóügyi intézkedések meghozatalára.

A NYUGATI FOLYOSÓ

„Mi egyszerűen munkahelyeket akarunk" — mondja Christopher Gibaud, a Thamesdown grófságban fekvő, 130 000 lakosú Swindon városának fiatal és tehetséges iparosítási főfelelőse. Az IBM cég azt tervezi, hogy üzemet alapít ezen a vidéken, amely néhány év alatt a brit szigetek egyik leggyorsabban fejlődő területévé vált a „nyugati folyosó", a híres M 4-es autópálya mentén. Az autópályán másfél órás az út London legfontosabb repülőteréről, Heathrow-tól Swindonig.

Ha a terv megvalósul, a hatalmas, multinacionális vállalat lesz a legnagyobb cég ebben a térségben, ahol már ma is az elektronikai ipar üzemeinek több mint fele amerikai beruházás. Tökéletesen érthető, hogy az angolok — a franciáktól eltérően — nem rettegnek a jövő iparága fölötti IBM-uralomtól, Swindon kapcsán azonban felvetődik a kérdés, nem kerülnek-e indokolatlanul túlsúlyba az óceán másik partjáról behatoló vállalatok.

Egy jelentős méretű, körülbelül 1000 dolgozót foglalkoztató, teljes üzemről van szó, s ez Swindonban és környékén szenzációs dolognak számít.

Az IBM talán iskolát teremt az üzem megépítésével. A Honda cég is felvette a kapcsolatot a város hatóságaival, szintén azt latolgatva, hogy gyárat létesít itt. Miközben a régi gépipar lassanként eltűnik, lehetséges, hogy Swindonban megszületik a gépipari vállalkozások új nemzedéke? A kohászati cégek, amelyek a hatvanas években települtek ide, haldoklanak, egymás után zárják be kapuikat, dolgozók ezreit dobva az utcára. A munkanélküliek táborát szüntelenül gyarapítják a fiatalok; évről évre hozzávetőleg 3000 swindoni ifjú jelenik meg a munkaerőpiacon.

Swindon kétségkívül szerencsés más vonatkozásokban is. Alig 35 mérföld (55 kilométer) távolságon belül működnek három nagy egyetem — Cambridge, Bath és Bristol — kutatói és laboratóriumai. Közel vannak Wiltshire és Cotswold csodás lankái is, meg a Temze völgye; minden együtt van tehát ahhoz, hogy sikerüljön idevonzani a jeles mérnököket, szakembereket és gazdasági vezetőket, akik képzettségük és képességeik révén bárhol a világon könnyen kaphatnak jó állásokat.

Swindon manapság állja a versenyt Kaliforniával, Bostonnal, Nancyval és azokkal a kicsiny, bajorországi településekkel, ahol egyre fejlődnek az élenjáró technológia vállalatai, Ilyen jó körülmények között az emberek természetesen a gazdasági élet lehető legnagyobb mérvű szabadságának hívei. Panaszkodnak az állami támogatást élvező „iparfejlesztési övezetek" konkurrenciájára; egyébiránt Thatcher asszony is jobban kedveli a spontán fejlődést.

A szokások megbomlott rendje

Szinte egy hét sem telik el olyan hírek érkezése nélkül, amelyek felforgatják a hét és fél évtizedes rendet — a londoni tőzsde szabályzata 1907-ből ered, s az új, a régitől egészen eltérő, 1986-ban lép majd hatályba —, illetve a még régebbi hagyományokat.

Egy szembeötlő példa: a Citicorp (vezető bank az Egyesült Államokban) megvásárolta a Seccombe, a Marshall és a Campion fölötti ellenőrzést. A Seccombe egy leszámítolási bankház,

s a közelmúltig az Angol Bank féltékenyen őrizte az efféle intézetek függetlenségét, mert azok sajátos szerepet játszanak a londoni piacon: hidak a jegybank és a kereskedelmi bankok között, amely utóbbiak csak a leszámítolási pénzintézeteken keresztül juthatnak el az Angol Bank anyagi eszközeihez.

Az 1986-ra készülő reform hatása máris tükröződik abban, hogy nagy külföldi (amerikai. belga, francia, osztrák stb.) bankok és pénzügyi csoportok egyre inkább behatolnak a brit piacra, ahol egy év múlva jogot nyernek a főszerepek betöltésére. A pénzügyi, valutáris és gazdasági zűrzavar időszakában a régi, stabilizáló hatású szabályok elvetése — ez a versengés új politikájának egyik legaggasztóbb következménye.

VISSZAFORDÍTHATATLAN REFORMOK?

1983 júniusában Thatcher asszony másodszor is győzelmet aratott a választásokon, s két-három hónap múltán eljött a döntés ideje, miként működjék 1986 márciusától a londoni tőzsde, amikor is 75 év elteltével az előző szabályrendszer hatálya véget ér. A leglendületesebb életű New York-i piac mintáját — a NASDAS-t (National Association of Securities Dealers Automated System) — fogadták el. mely intézmény már csaknem oly fontos lett, mint a New York-i részvénytőzsde (Stock Exchange).

A jövő évtől talán már telefonfülkék és képernyők veszik át a londoni tőzsde híres nagytermének szerepkörét. Mindazonáltal, bár maga a piaci tevékenység többé nem a teremben zajlik majd, az ajtót nem zárják be egyik napról a másikra: a „próbaidő" szakaszában (amely évekig is tarthat) kiderül, marad-e közönsége a reggel fél tíztől délután fél négyig nyitva tartó tőzsdének.

A „szuperpiac" kockázatai

A kíméletlen reform élharcosai a piac fokozódó internacionalizálódására hivatkoznak, mely folyamat felgyorsult az átváltozások ellenőrzésének 1980-as, teljes eltörlése nyomán. Ez után fény derült arra, hogy a „broker" és „jobber" (broker: tőzsdealkusz, közvetítő; jobber: ügynök — *N. Sz. szerk.*) cégek többnyire tőkeszegények, ezért vonakodnak a piac mai szelleméhez igazodva nagyobb kockázatokat vállalni.

Igaz, talán a legtekintélyesebb nemzetközi bankokról is elmondhatjuk, hogy „tőkeszegények"; a különbség csupán annyi, hogy ez a körülmény a közelmúltban nem akadályozta meg a szóban forgó bankokat számos kockázat vállalásában, mert ezek a hatalmas intézmények egyszerűen méreteik révén sérthetetlennek érezték magukat.

Három kényes terület

Thatcher asszony politikája kapcsán a kormányfő hívei és bírálói egyaránt a következő, alapvető kérdéssel foglalkoznak manapság: mennyire visszafordíthatatlanok a miniszterelnök eddig hozott, legjelentősebb intézkedései? Figyelembe véve, hogy maga a kormányfő tíz év alatt akarja megváltoztatni a történelem irányát Nagy-Britanniában, de posztját még csak öt éve és kilenc hónapja tölti be, eltűnődhetünk azon is, hogy — bár a valutáris és pénzügyi irányítás gyenge volt és a kabinet láthatóan a munkanélküliség visszaszorítására sem képes — „Maggie" és gárdája talán még tud némi lendületet adni a kormány tevékenységének. Érdemes e helyen szemügyre vennünk a három legkényesebb területet: az adóügyek, a privatizálás és a szakszervezeti hatalom témáját.

1986-tól a nagy európai országok közül Nagy-Britanniában lesz a legalacsonyabb a vállalatok adója: 35 százalék. A fokozatosan megvalósuló, új adóztatási rendszer komoly változást hoz a még érvényes régihez képest, amelynek két sajátossága van: egyfelől a teher viszonylag súlyos (52 százalék), ám — másfelől — ezt számos kivétel és adóalap-csökkentési lehetőség enyhíti. Az egyszerűsítés meszszemenő gazdasági követelményekkel jár: célja annak elérése, hogy a vállalkozók ne az „adózás utáni", hanem az „adózás előtti" számítások alapján ítélkezzenek a beruházások nyereségességéről. Másként fogalmazva, az új rendszer véget akar vetni az adókra való, megszállott összpontosításnak. amely

szükségszerűen az előnyök és kiváltságok bonyolult hálózatának kialakulásához vezetett.

Ami a részleteket illeti, a nagy újdonság abban rejlik, hogy a leggazdagabbak és a legszegényebbek esetében csökken az adóteher (a legmagasabb adókulcs 50 százalék lesz) a közvetlen adózás síkján, miközben a hozzáadott érték adója az eddigi kétszeresére (15 százalékra) növekszik, bár még mindig alacsonyabb marad a franciaországinál. Tény, hogy a fejlett tőkés országokban a közvetett adózást könnyebb megalapozni, mint a közvetlent, s az „adófizetők lázadása" főként a közvetlen jövedelemadó és annak módozatai ellen irányul. Csakhogy miként beszélhetnénk visszafordíthatatlan adóügyi intézkedésekről egy olyan országban, amelynek pénzügyi helyzetét még nem sikerült szanálni?

A privatizálási program gyors ütemben halad előre: vagy tizenöt jelentékeny (köztük egy óriási) állami céget adtak el magánrészvényeseknek, részben vagy teljesen (az eladás minden esetben a részvények több mint 50 százalékát érintette), összesen 5 milliárd font sterlingért, tehát nagyjából akkora összegért, amennyit a baloldal 1981-es győzelme után Franciaország fizetett kártalanításként az államosított vállalatok részvényeseinek. 400 000 dolgozó került át így a magánszektorba, s közülük sokan érdekeltek a nyereség fokozásában, mivel a privatizálással egyidejűleg megsokszorozódtak a nyereségrészesedési tervek.

A szakszervezetek hatalma

A privatizálás politikai jövője persze elsősorban attól függ, hogy az új magánvállalatok az államosítottaknál jobban képesek-e folytatni üzleti tevékenységüket. A Munkáspárt az „újraállamosításokat" szorgalmazza, ragaszkodva régi ígéretéhez, amely azonban ellentétben van vezetője szándékaival — Kinnock ugyanis saját pártja irányvonalának mérséklésével akarja meggátolni a választók távozását a liberálisok és a szociáldemokraták szövetségéhez. A köztulajdonban levő lakóházak és lakások eladása kapcsán a Munkáspártnak már le kellett mondania az „újraállamosítás" követeléséről, mert a közvélemény igen elégedetten fogadta a kormánynak ezt az akcióját.

A Munkáspárt a szakszervezetekre és a bérezésre vonatkozó új törvényekkel is következetesen szembeszegül, de kérdéses, el tudná-e érni e területen Thatcher asszony legfontosabb intézkedésének visszafordítását: arról van szó, hogy a szakszervezetek vezetői kötelesek titkos szavazáson megtudakolni a tagság véleményét jelentős döntések — például sztrájkhatározatok — meghozatala előtt.

Noha Thatcher asszony diadalmaskodott a sztrájkoló bányászok mozgalmával szemben (pedig elődje a konzervatív párt élén, Heath, éppen ennek a szektornak hatalmas sztrájkja miatt veszítette el annak idején kormányzati hatalmát), sokan vallják, hogy általánosságban és hosszú távon a szakszervezetek erejét a mai miniszterelnöknek sem sikerült csökkentenie (Nagy-Britanniában a szervezett dolgozók tízmillióan vannak). E vélemény hangoztatói azzal érvelnek, hogy a nagy és közepes méretű ipari és kereskedelmi vállalatok óriási száma a szakszervezetek pozícióit javítja. A fizetések az elmúlt időszakban évi 7—8 százalékkal nőttek, a munkanélküliség dacára is gyorsabban, mint a fogyasztói árak.

Az ítéletalkotáshoz még hiányzik a jelenség pontos felmérése, a számtalan adat és tény átfogó elemzése, ám vélhetőleg két dolog döntő szerepet játszott. „A munkaadók, amikor el akarják fogadtatni a nem gazdaságos eljárások felszámolását — márpedig ezek sokszor kötődnek szakszervezeti hagyományokhoz —, gyakran hajlandók az elfogadás fejében jelentős béremeléseket adni" — szögezi le egy ipari vállalkozó. Ilyen engedmények nélkül nemigen lehetett volna gondoskodni a termelékenység figyelemre méltó fokozásáról, amely már nemcsak a statisztikákban, hanem a gyakorlati életben is szembeötlő.

Úgy tűnik azonban, hogy a szakképzetlen munkaerő esetében a „rugalmatlanság" és a bérigények gátolják a foglalkoztatást. Másfél év alatt körülbelül 300 000 új munkahely létesült Nagy-Britanniában — több, mint Franciaországban és a Német Szövetségi Köztársaságban —, de hol és ki-

nek a számára? Gyors ütemben gyarapodott a független dolgozók és még inkább a részmunkaidős nők száma, „tehát — ahogyan egy kormányzati tanácsadó megfogalmazza — főleg azok jutottak álláshoz, akiknek alacsonyabb bért lehet fizetni, akik nem tartoznak szakszervezetekhez és akiknek helyzetét nem szabályozza a törvény (mivel heti 16 óránál kevesebbet dolgoznak)". Az új munkanélküliek többségükben szakképzetlen férfiak, akik teljes munkaidejű foglalkoztatást keresnek. Lehetséges, hogy a thatcherizmus nem egyéb, mint az út elején járó reaganizmus?

(A francia napilap 1985. március 7-i számából)

MEMO

A. SAPIRO

Vita a világgazdaságról

(RÖVIDÍTVE)

Az utóbbi időben megélénkültek a viták a világgazdaságról; középpontjukban a következő kérdések állnak: a világgazdaság jellege és tartalma, alapvető fejlődési tendenciái, törvényszerűségei, társadalmi-gazdasági és gazdasági-műszaki struktúrája, működési mechanizmusa. Mindezek helyes értelmezése nem csupán elméleti, hanem gyakorlati-politikai jelentőségű is.

Világgazdaság vagy világpiac?

Egyes értelmezésekben egyenlőségjelet tesznek a tőkés világgazdaság és a tőkés világpiac között, így például a Nagy Szovjet Enciklopédiában is a világgazdaságot világpiacként értelmezik. Ugyanakkor — „megszüntetve" a világgazdaság közgazdasági kategóriáját és mint objektív realitást — létezését csak szűken értelmezve ismerik el. A tőkés világgazdaság nemzeti gazdaságokból állhat, ugyanígy a szocialista világgazdaság is — ezért vitatják a világgazdaság létét. E szűk értelmezésben a világgazdaság a tőkés és a szocialista rendszerek közötti munkamegosztásra és gazdasági kapcsolatokra korlátozódik, holott alapvetően helytelen a gazdasági kapcsolatokat önmagukban, a termelési viszonyoktól függetlenül szemlélni. Ebben az esetben elsikkad minden más típusú világgazdasági kapcsolat.

A fogalmi és tartalmi tisztázatlanságokat jól mutatja, hogy ugyanazoknál a szerzőknél egymásnak ellentmondóak a megállapítások. A tőkés világgazdaság egyszer az imperializmus nemzetközi gazdasági kapcsolatai rendszereként jelenik meg, máskor a nemzeti gazdaságok bonyolult és ellentmondásos egészét jelenti. Ugyanakkor többször felbukkan az a gondolat is, hogy a két ellentétes világgazdaság a termelőeszközök specifikus mozgásszférája. Vannak, akik új fogalmakkal akarják áthidalni a problémákat, s eközben elfedik a tartalmi különbségeket. Néhány példa: „korunk világgazdasága egységes metaszisztéma", amelyben összeilleszkedik a két világrendszer, majd a „világgazdasági érintkezés metaszisztémája" kitétellel váltják fel. A világgazdaság típusai helyett az „érintkezés típusai" megfogalmazást használják stb.

Akik azonosítják a világgazdaságot a világpiaccal, azoknál a piac magába szívja a gazdaságot, vagyis az egészet egy résszel kívánják magyarázni. Létezik olyan vélemény is, miszerint a világgazdaság a múlt, a kapitalizmus osztatlan uralmának és a jövő, a kommunizmus általánossá válása időszakának jellemzője; vagyis a jelennek nincs világgazdasága, legfeljebb szűk értelmezésben létezik. E felfogás-

ban — mutatnak rá a viták során — a világgazdaság csak az országok közötti gazdasági kapcsolatok rendszereként marad fenn, megfosztva e kapcsolatok alapvető alanyaitól, a nemzeti gazdaságoktól, vagyis a gazdasági élet sajátos színtere lesz — főszereplők nélkül.

Létezik-e a világgazdaság egysége?

A világgazdaság létét egyesek abból kiindulva tagadják, hogy a két világrendszer eltérő típusú, antagonisztikus gazdaság, s ezek nem alkothatnak egységet, még ha dialektikusnak is nevezik. E nézet képviselői feltételezik továbbá, hogy amennyiben elismerik a két rendszer egységét, alábecsülik a szocialista rendszer győzelmének történelmi szükségszerűségét, a világgazdaság elméletét a legvonzóbb elemétől fosztják meg — attól a perspektívától, hogy a kommunista világgazdaság elkerülhetetlen.

Az ellentétek harcának és egységének törvénye ad lehetőséget, hogy a világgazdaságra alkalmazva megismerjük annak lényegét és egységét mint bonyolult, egymással szembenálló és közvetlenül nem egyesíthető gazdaságokra tagolt hiperrendszerét. Napjaink világgazdaságában realitás az átmeneti jelleg. És bár a szocialista és a tőkés gazdaság nem azonos típusú, különböző alapjai vannak, mégis egységet alkotnak, jellemzőjük a küzdelem és a szembenállás, a békés egymás mellett élés és a gazdasági verseny, valamint minden különbözőségük ellenére a nemzetközi együttműködés. A két fő régió alkotja a világgazdaságot, a két piac pedig a világpiacot képezi — saját törvényei szerint, de nem elszigetelten, nem autark módon fejlődik. Emellett, amint a kelet—nyugati kapcsolatok mutatják, a két világgazdaság együttműködését egyaránt jellemzi a vonzás és a taszítás.

Az ellentmondások egységes rendszerré való összegződése a régi és az új harcát, a fejlődés alapvető tendenciáját tükrözi, amely a két világgazdaság eltérő irányú fejlődésében jelentkezik. Csak a két eltérő gazdasági rendszer dialektikus egységének elfogadása esetén ragadhatjuk meg a jelenkori világgazdaság fejlődésének, önmozgásának forrását, ismerhetjük fel a kommunista világgazdaság világméretűvé válásának elkerülhetetlenségét. A vitában egyesek azt állítják, hogy a világgazdaság véglegesen két gazdaságra oszlott, párhuzamosan, kibékíthetetlen ellentmondásban léteznek, és nem alkothatnak valamiféle globális technikai-gazdasági egységet. A kritikusok ugyan azt mondják, hogy éppen a nemzetközi érintkezés két rendszerének küzdelmében rejlik a világgazdaság egysége, ezzel azonban csupán tartalmától megfosztott fogalmat vetnek be. Miközben azokat bírálják, akik tagadják a világgazdaság létét és egységét, maguk is szükségképpen ebbe a hibába esnek, mivel a világgazdaságot a külgazdasági kapcsolatokkal váltják fel. Ebben a megközelítésben ugyanis megszűnik a világgazdaság anyagi-dologi alapja és az, ami meghatározza társadalmi-gazdasági struktúráját.

A vitában egyesek felhasználják Leninnek a világgazdaságra vonatkozó fejtegetéseit. Úgy állítva be, mintha Lenin a világgazdaságot a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rendszerének tekintette volna, mintha a szovjethatalom első éveiben a tőkés országokkal folytatott gazdasági együttműködést a világgazdaság újjáteremtéseként minősítette volna, amely társadalmi-gazdasági természetét tekintve már nem tőkés jellegű. Lenin mélyrehatóan elemezte az imperializmus fejlődésének sajátosságait, és távolról sem azonosította a tőkés világgazdaságot a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rendszerével, bár természetesen nem rekesztette ki azokat.

A világgazdaság mint egész és alkotórészei

A világgazdaság kategóriája jóval szélesebb a nemzetközi gazdasági kapcsolatoknál, az országok közötti áru- és pénz-, kereskedelmi-, gazdasági, valutáris-pénzügyi, hitel-, tudományos-műszaki, termelési, kooperációs és egyéb kapcsolatok komplexuma mellett felöleli anyagi termelésük szféráját, magukat a nemzeti gazdaságokat is. E kategória tehát átfogja a termelőerőket és a társadalmi, min-

denekelőtt a termelési viszonyokat, vagyis a világunkban fellelhető termelési módokat.

Korunkban már nem a tőkés gazdaság egyeduralma jellemzi a világgazdaságot. A világgazdaság nem egyszerűen a különböző, a nemzetközi munkamegosztásban részt vevő nemzeti gazdaságok összessége. Egységes és bonyolult gazdasági rendszer, amely mindenekelőtt ellentétek — két, saját világpiaccal és eltérő termelési móddal rendelkező világgazdasági rendszer — dialektikus egysége és harca. A szocializmus befolyása minőségileg megváltoztatta a világgazdaság arculatát, egészen más lett a jellege, működési mechanizmusa és a társadalmi struktúrája.

A világgazdaság egységét egyesek azon az alapon utasítják el, hogy a szocialista és a tőkés gazdaság összeegyeztethetetlen, ezért nem lehetnek közös, általános törvényeik. A marxizmus—leninizmus szerint különös, egy valamely termelési módra jellemző és más termelési módoktól elvileg különböző törvények mellett vannak és hatnak olyan általános törvényszerűségek, amelyek az összes társadalmi-gazdasági formációban vagy bizonyos csoportjukban érvényesülnek. Jó példa az értéktörvény, az árutermelés törvénye, amely közgazdaságilag semleges, történelmileg bizonyította alkalmazkodó képességét a különböző termelési módokhoz.

Az általános törvényszerűségeket, tendenciákat természetesen nem nélkülözi a világgazdaság. Ilyenek például: a termelés nemzetközi társadalmasítási színvonalának emelkedése, a nemzeti gazdaságok növekvő integrálódása a világgazdaságba, a termelőerők tervszerű irányításának fokozódása. Így tekintjük azt a sajátos formációközi törvényszerűséget is, amelyet általános gazdasági kapcsolatoknak nevezhetnénk, és amely gazdasági szükségszerűségként tör utat magának.

Éppen a gazdasági feltételeken — amelyek közepette érvényesülhetnek és érvényesülnek ezek és más általános törvények — alapul a világgazdaság teljessége. E feltételek nagy vonalakban a következők: világméretekben gyors előrehaladás a gazdasági, a politikai és a szellemi élet nemzetközi esítésében, a tudományos-technikai forradalom gyorsításában, a nemzetközi munkamegosztásban, a termelés nemzetközi társadalmasításában, a gazdasági kapcsolatok intenzifikálásában — politikai hovatartozástól függetlenül.

A kölcsönös függőséget, a világgazdaság teljességét igénylik és támasztják alá korunk újabb átfogó problémái, amelyek megoldása az egész emberiséget érinti — így a környezetvédelem, a világűr meghódítása, a tengerek kincseinek kiaknázása, a fő közlekedési vonalak és a hírközlés biztosítása. A világ termelőerőinek fejlődésében és következményeiben is fellelhetők általános műszaki-gazdasági jellemzők, ilyen értelemben ezek is nemzetköziek. Többé-kevésbé azonos a tudományos-technikai forradalom technológiai oldala a szocializmusban és a kapitalizmusban.

Bár elismerik, hogy az utóbbi évtizedekben egyre inkább tömegessé lesznek a nemzetközi méretű termelési folyamatok, néhányan úgy vélik, el lehet vonatkoztatni az elsődleges termelési viszonyok új, nemzetközi „csíráitól". Arra is hivatkoznak, hogy ezek még korlátozott szerepet játszanak a világgazdaságban és hogy az egész világ termelésében a nemzetközi termelés aránya viszonylag alacsony. ENSZ-szakértők szerint a nemzetközi termelés már a hetvenes évek elején meghaladta a kereskedelem volumenét, és a nemzetközi gazdasági csere alapvető eszközévé vált.

Helytelen lenne azonban, ha arra a következtetésre jutnánk, hogy a „strukturálisan teljes világgazdaság" fejlődéstörvényei „elsőbbségi funkciót" nyernek a nemzeti gazdaságok fejlődéstörvényeihez képest. Ez nem állja meg a helyét, mivel ténylegesen a világgazdaság egészében és a két világgazdaságon belül is alapvető, elsődleges, a nemzeti gazdaságokra jellemző termelési viszony.

A nemzetközivé váló gazdasági élet ellenére éppen ezek határozzák meg az országon belül és nemzetközi síkon is a másodlagos és harmadlagos (származékos) viszonyok mozgását, érzékelve az utóbbiak visszahatását és kialakítva a világgazdaság társadalmi-gazdasági arculatát, kétpólusú jellegét. A társadalmi termelés a világgaz-

daságban és a nemzetgazdaságban is egymással dialektikusan összekapcsolódó részekre oszlik: a termelésre, az elosztásra, a cserére és a fogyasztásra, miközben a csere csak közvetítő láncszem a termelés, valamint az elosztás és fogyasztás között. A termelési eszközök eltérő tulajdonviszonyainak törvényszerűségei a nemzetközi gazdasági kapcsolatokon keresztül „jutnak ki" a világ színterére.

Új elem, hogy az internacionalizálódási és társadalmasítási folyamatokkal összefüggésben a transznacionális társaságok termelési folyamatában is megjelentek a nemzetközi kapcsolatok. A korábban másodlagos nemzetközi gazdasági kapcsolatok szférájába behatolnak az elsődleges elemek.

Az elvileg eltérő tulajdonformákra épülő nemzeti gazdaságok elsőbbsége még jobban kiemeli korunk világgazdaságának társadalmi-gazdasági különneműségét, ami legalább addig jellemző lesz, amíg fennmaradnak az osztálykülönbségek. Van olyan vélekedés, hogy a világgazdaságot egynemű, a termelési módot alakító termelési viszonyok összességeként kell meghatározni. Ez több szempontból is helytelen. A világgazdaság korunkban két különnemű részből áll. Ezen belül a szocialista világrendszer sem tekinthető homogénnak, mivel az egyes szocialista országok között nagy különbségek vannak gazdasági, kulturális téren és a szocialista építés módszereiben. Ez a különféleség azonban minőségileg más, mint a tőkés világban, ahol két teljesen eltérő csoport van: a fejlett és a fejlődő országok.

A tőkés világgazdaság az első láncszem kiszakadása előtt sem volt és nem is lehetett homogén közösség. A termelőerők fejlettségi színvonala mellett jelentős különbségek voltak a gazdasági rendszer természetét illetően. Egyes országokban a legváltozatosabb tulajdon- és gazdálkodási viszonyok éltek egymás mellett. Az alap azonban mindenütt azonos volt — antagonisztikus osztálytársadalom.

Jelenleg más a helyzet. A világgazdaság antagonisztikus társadalmi formációkat egyesít. Szembenállásuk, küzdelmük és ellentmondásos együttműködésük a világtörténelmi folyamat tengelye, a világgazdaság fejlődésének és önmozgásának forrása.

Két vagy három alrendszer?

Felvetődik a kérdés: milyen a világgazdaság struktúrája, amely társadalmilag különnemű, de egységes és egész? Milyen alrendszerekre tagolódik?

Társadalmi-gazdasági megközelítésben a világgazdaság sokak szerint három alrendszerre — szocialista, tőkés és fejlődő — oszlik. A vízválasztó azonban a kapitalizmusról a szocializmusra való áttérés, tehát csak két alrendszerről beszélhetünk.

A gyarmati igát lerázó hatalmas országtömeget sok közös vonás jellemzi. Hasonló a gazdasági és társadalmi helyzetük, hasonlóak törekvéseik és céljaik. Mindazonáltal a fejlődő országok csoportja távolról sem alkot egynemű közösséget, heterogén konglomerátum, amelyen belül jelentősek a társadalmi, politikai, gazdasági és ideológiai különbségek.

A fejlődő országok nem tartoznak sem a szocialista, sem az imperialista államok közösségébe. A szocialista orientációjú fejlődő országok a „világszocializmus", a részben vagy teljesen tőkés orientációjú országok pedig a „világkapitalizmus" fogalmához kapcsolódnak. Az utóbbiak vannak többségben, ugyanakkor éles választóvonal bontja őket két csoportra. Az egyik póluson vannak a fejlődésükben legelmaradottabb országok. A másik póluson két országcsoport helyezkedik el. Az egyiket a kőolajtermelő és exportáló országok alkotják, amelyek tőkeexportőrré váltak. A másik csoport az új ipari államokból (Mexikó, Argentína, Brazília, Délkelet-Ázsia és Távol-Kelet számos országa) áll.

Ezzel párhuzamosan a szegényebb országok még jobban elszegényednek, és nő az elmaradottságuk. Ez még tovább polarizálja a fejlődő országokat, megnehezíti, hogy egységesen lépjenek fel az új világgazdasági rendért és más antiimperialista célokért folytatott harcban.

Differenciálódásuk, amelyet az egyenlőtlen fejlődés törvénye vált ki, folytatódik és tovább mélyül. Fejlődésük eltérő irányú lesz: egyesek a szocialista világgazdaság részeivé válnak, mások a fejlett vagy közepesen fejlett tőkés országok közé kerülnek.

Az egy főre jutó nemzeti jövedelem tekintetében néhány ország már meg is előzte a fejlett országok rangsorában hátrább levő államokat (például Spanyolországot, Portugáliát és Görögországot).

Ez hosszan tartó folyamat lesz, ami azonban nem jelenti, hogy más törvényszerűségek fognak érvényesülni, mint amelyek meghatározzák korunk fejlődésének jellegét és irányát. Ezért ez az országcsoport nem különíthető el mint a világgazdaság egységes alrendszere, amely valamiféle saját törvények alapján fejlődnék.

(A szovjet folyóirat 1985. 3. számából)

A „Források" sorozat új kötete

Georgi Dimitrov

AZ ANTIFASISZTA HARC STRATÉGIÁJÁRÓL

A két világháború közötti antifasiszta küzdelem legendás alakjának gyűjteményes kötete jelentős részben magyarul még nem publikált írásokat tartalmaz, s ezzel hozzájárul egy jóval teljesebb Dimitrov-kép kialakulásához.

340 oldal
Ára: 50,– Ft **KOSSUTH KÖNYVKIADÓ**

HARSÁNYI IVÁN

Kommunisták, baloldaliak a monopoltőkés állam apparátusaiban

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya 1985. február 6—7-én országos elméleti tanácskozást tartott Kaposvárott „A nyolcvanas évek kapitalizmusa: válság és kiútkeresés" címmel. A Kossuth Könyvkiadó a közeljövőben megjelenteti a tanácskozás egész anyagát. Az alábbiakban rövidítve közöljük Harsányi Ivánnak, az MSZMP Politikai Főiskolája tanszékvezetőjének korreferátumát.

N. Sz. szerk.

A polgári állam gépezetében, kormányzati rendszerében való szerepvállalás már a modern munkásmozgalom hajnalán is éles elvi és politikai ellentétek forrása volt. (Lásd Louis Blanc esetét, majd az 1899-es Millerand-vitát.) Ennek okát a forradalmi munkásság szocialista céljai és a polgári állam történelmi szerepe közötti (elvi síkon fel nem oldható) szöges ellentétben kereshetjük.

A XX. században a probléma egyik kulminációs pontja az I. világháború volt, amikor marxizmusra hivatkozó szociáldemokrata pártok egyidejűleg vállaltak — különböző formájú és mértékű — kormányzati szerepet vagy együttműködést a front mindkét oldalán. E tapasztalat fényében a kommunista mozgalom a húszas években mereven elutasított és az árulással tartott egyenértékűnek mindenfajta részvételt a polgári állam élén álló, azt igazgató kormányzatokban.

Mindazonáltal a marxista, később a marxista—leninista álláspont ebben a kérdésben több vonatkozásban árnyaltabb annál, mint a bírálói által időnként felrajzolt karikaturisztikus torzkép. Először is az elutasítás az esetek túlnyomó részében nem terjedt ki a parlamenti és a helyi önkormányzati részvételre; e vonatkozásban Lenin bírálata (Lenin: „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. LÖM. 41. köt. 38—47. old.) elegendő hivatkozási alap. Ebben az értelemben a részvétel célja a politikai szószék kihasználása volt. Másodszor: lenini értelmezésben az elutasítás eleve nem vonatkozott az olyan, nem tisztán proletár jellegű, de forradalmi kormányzatokra, amelyek átmenetet képezhettek a forradalom végcéljáért következetesen fellépő proletárkormányzathoz. Az oroszországi bolsevikok 1905-ben kedvező feltételek esetén kifejezetten javasolták a forradalmi szociáldemokraták belépését egy sikeres forradalom nyomán alakuló, polgári elemeket is magában foglaló ideiglenes forradalmi kormányba. Később ugyanez fejeződött ki a népfrontkormanyokban való részvétel engedélyezésében (Spanyolországban magában a részvételben), továbbá a második világháború végén alakult koalíciós kormányzatokba való bekapcsolódásban.

Harmadszor: a polgári állami-politikai struktúra egyes pozícióinak meghódítása nem kifejezetten átmeneti jellegű hatalom esetén is elengedhetetlen feladatként és célként jelent meg az 1917—1923-as forradalmi hullám 1919-es csúcspontja utáni lenini taktikai útmutatásokban. „Sokkal nehezebb — és sokkal becsesebb —, ha akkor tud valaki forradalmár lenni, amikor még nincsenek meg a közvetlen, nyílt, tényleg tömegeket felölelő, valóban forradalmi harc feltételei —

írja Lenin a „Baloldaliság"-ban —, ha védeni tudja a forradalom érdekeit (propagandával, agitációval, szervezéssel) nem forradalmi, sőt egyenesen reakciós intézményekben, nem forradalmi körülmények között, olyan tömegek közepette, amelyek még nem képesek arra, hogy azonnal megértsék a forradalmi cselekvési módszer szükségességét." (Ugyanott, 78. old.)

Az SZKP XX. kongresszusa, valamint az 1957-es és az 1960-as moszkvai tanácskozás bizonyos értelemben fordulat kiindulópontja volt, amennyiben rámutatott a népképviseleti intézmények, főleg a parlament esetleges szerepére a szocializmusba való forradalmi átmenetben. A parlament és egyéb alkotmányos intézmények meghódításával a forradalmi átalakulás hívei kerülhetnek a polgári alkotmány sáncain belülre, míg a nagytőke kénytelen „saját" alkotmányát dühödten ostromolva harcolni pozícióinak visszahódításáért. A XX. kongresszusnak ezt a gondolatkörét az azóta eltelt évtizedek tapasztalatai sem cáfolták, noha a parlamenti pozíciók válságos értékét a gyakorlat azóta pontosabban mérte meg.

A kapitalizmus háború utáni hosszú gazdasági fellendülésének korszakában, amely — megszakításokkal — 1973-ig tartott, a tőkés növekedést általában szociális előrehaladás is kísérte. Mind kevésbé volt alkalmas tömegek meghódítására olyan ellenzéki politika, amely a puszta elutasításon alapult. Több sikerrel kecsegtetett, ha a kommunisták (még ha kormányon kívülről is), felelősséget vállalva a fennálló társadalom gondjaiért, alternatív programokat dolgoztak ki a legégetőbb társadalmi problémák olyan megoldására, amely leginkább megfelel a dolgozók érdekeinek. Így került előtérbe az 1930-as évek szociáldemokrata „Munkaterveiből" ismert „strukturális reformok" eszméje mint a nyugati kommunista pártok stratégiájának egyik alapvető mozzanata — ezúttal azonban a társadalom forradalmi átalakításának távolabbi céljával összekapcsolva, mintegy annak szerves előzményeként. E reformok kommunista elképzelése többé-kevésbé az apparátusokban való szerepvállalást is feltételezte.

A hatvanas—hetvenes évekre tehát a kommunisták részéről elhárultak a tőkés apparátusokban, éspedig nemcsak a népképviseleti szervekben, hanem a nem átmeneti típusú polgári-demokratikus kormányokban való közvetlen részvétel elvi és stratégiai akadályai is. Ez fejeződött ki a Finn Kommunista Párt 1966-os, majd az Izlandi Népi Szövetség 1971-es kormányba lépésében. Távolról sem szűnt meg viszont a nagytőke és a nemzetközi imperializmus ellenállása a kommunista pártok kormányrészvételével szemben, mégpedig lényegében attól függetlenül, milyen politikai irányvonalat követnek.

A történelem már az 1970-es évek elején gyakorlati próbának vetette alá a polgári államban birtokolt részpozíciók jelentőségét a társadalom forradalmi átalakítása szempontjából. A kísérlet színhelye Chile volt, ahol a szocializmus több színű, de alapjában véve közös platformján álló baloldali erők alkotmányos úton elnököt állíthattak és kormányra jutottak egy erősen prezidenciális politikai rendszer keretében, anélkül, hogy a parlament többségét meghódították volna. Többek között emiatt nem tudták kezükbe venni a hatalom néhány más fontos intézménycsoportját sem, mindenekelőtt a hadsereget és a bíróságokat. Ennek ellenére — elsősorban a korábbi kormányzat törvényeire támaszkodva — igen messzemenő, mély strukturális reformokat valósítottak meg. A kiélezett osztályharc körülményei között azonban ez nem bizonyult elegendőnek a fordulat stabilizálására és továbbvitelére. A durva eszközökkel végrehajtott katonai ellenforradalom eltörölte a reformokat. A Népi Egység kormányának hibáinál jóval nagyobb szerepet játszott ebben két tényező: a nemzetközi imperializmus által kialakított külpolitikai és világgazdasági erőtér romboló hatása és a hatalom homogenitásának hiánya. A chilei tapasztalat arra utalt, hogy a polgári állam jelentős részpozícióinak birtoklása nagy lehetőségeket nyit meg a forradalmi baloldal erői előtt, de még igen nagyarányú megragadásuk sem garantálja a szocialista forradalomra való áttérés sikeres végrehajtását.

Az 1973—1975-ös tőkés világgazdasági válság és következményei, ame-

lyek a társadalmi harcok kiéleződését hozták, számos újabb változatban állították előtérbe a polgári állam apparátusaiban vállalt szerep és felelősség problémáját, ismételten a gyakorlat mérlegére helyezve az így szerezhető részpozíciók értékét. A leglátványosabb a portugál forradalom esete, amely egészen más körülmények között lényegében a chilei tapasztalatot erősítette meg. Mindkét eset figyelemre méltó sajátossága, hogy a XX. kongresszusnak azzal a feltevésével szemben, amely szerint a polgári állam „kemény magját" a törvényhozó képviseleti szervek felől lehet megközelíteni, Chilében és Portugáliában is a végrehajtó hatalmat vagy annak jelentős részeit ragadták meg. A portugál esetben ez a hadsereg döntő pozícióinak birtoklása is volt egy országban, ahol a forradalmat megelőzően évtizedek óta nem volt parlament. Később viszont létrehozták, és közbülső erőkből álló többsége a forradalmi átalakulás ellensúlyává lett. Eközben itt is igen mély, némely elemükben a szocializmus felé mutató strukturális változások mentek végbe (forradalmi földreform, államosítások, üzemi munkásellenőrzés). A fordulat azonban — noha garanciáit alkotmányba foglalták — nem tudott kiteljesedni: a forradalmi erők kormányzati pozíciói veszendőbe mentek, a központi hatalom szintjén helyreállt a polgárság osztatlan hatalma. A fegyveres erők egy részének magatartása miatt ez nem történhetett chilei módra; ezt egyéb tényezők (a tömegek rendkívüli aktivitása, a szocialista pártnak a retrográd fordulatban játszott kulcsszerepe stb.) is lehetetlenné tették. Itt is megkezdődött azonban — bár évtizedes folyamat formájában — a rendszermódosító szándékú strukturális reformok leépítése. A háttérben ismét a nemzetközi monopolkapitalista erőtér hatása és a hatalom homogén birtoklásának hiánya fedezhető fel. Maga a Fegyveres Erők Mozgalma, amely hosszabb időn át a forradalmi folyamat védőpajzsának szerepét játszotta, kezdettől több irányzatú volt, de az áramlatok útjai csak az erősödő külső nyomás és annak belpolitikai áttevődései nyomán váltak szét a forradalom szempontjából végzetes módon és mértékben. Emellett Chile és Portugália esetében is érdekes, hogy az imperialista külvilág — bár minden módszerrel munkálkodott a forradalmi tartalmú folyamatok feltartóztatásán — nem kényszerült közvetlen fegyveres beavatkozásra; a legnagyobb romboló hatást közvetve gyakorolta, a nemzetközi gazdasági környezet spontán reagálásai, „oxigénelszívó" hatása révén.

Másféle tapasztalatot szerzett a válság éveiben az Olasz Kommunista Párt, amely a baloldal hegemón erejeként régóta fontos pozíciókat birtokolt a parlamentben és bizottságaiban, a helyi önkormányzatokban, az egyetemeken és a közélet számos más területén. Évtizedek óta — gyakorlatilag a kormányból való 1947. májusi kiszorításának pillanatától — hangoztatta készségét a kormányban való részvételre. Már a hatvanas években elhatározta, hogy az ún. középbal kormányokkal szemben a „konstruktív ellenzék" álláspontjára helyezkedik. „Történelmi kompromisszumot" ajánlott az ország másik két jelentős politikai táborának, a kereszténydemokratáknak és a szocialistáknak a szocializmus felé mutató elnyújtott átmenet „fájdalommentes" lebonyolítására. Végül, 1978-ban az ország súlyos helyzete láttán hajlandó volt a parlamenti kormánytöbbség részesévé válni anélkül, hogy magába a kormányba bevették volna. A kormánytöbbség tagjaként bizonyos szerepet vállalt a dolgozók követeléseinek önkéntes korlátozásában is.

A nagytőkével kötött kompromisszumok azonban, amelyek célja a tőkés gazdaság rentábilis működésének biztosítása, s ennek fejében szociális engedmények kivívása, írásos rögzítése volt, elégedetlenséget szültek a párt tömegbázisán, és konfliktusokat okoztak a párt és a szakszervezetek között. A nagytőke ígéreteinek nagy részét nem váltotta be; az önkéntes bérkorlátozás nem hozta meg a teljesebb foglalkoztatást. Csökkent az OKP-ra szavazók száma is. Félreérthetetlenül nyilvánította ki véleményét a párt kormányrészvételével mindvégig mereven szemben álló amerikai kormányzat és a hazai reakció is. A kommunistákkal korlátozott együttműködésre hajló Aldo Morót ultrabaloldalinak álcázott terroristák meggyilkolták. Vé-

gül az OKP 1979-ben saját elhatározásából visszavonult a kormánytöbbségből. Továbbra sem adta föl a hatalmi részpozícióként vívott harcot, a kormányban való részvételének célszerű formáját azonban új módon fogalmazta meg: lényeges eredményt csak saját maga és a balra tolandó szocialista párt hegemón szerepe mellett tart elképzelhetőnek.

Az államapparátus kérdésének elvileg új megközelítését olyan állam, Spanyolország kommunistái dolgozták ki, amelyben — a kommunisták készsége ellenére — nem vetődött fel a kormányban való részvételük kérdése. Santiago Carrillo, a párt főtitkára, „Eurokommunizmus és állam" című könyvében elutasította a tőkés állam szétzúzásának marxi gondolatát. A spanyol kommunisták feladatát abban jelölte meg, hogy dolgozzák ki „annak a megalapozott elméletét, hogyan lehet demokratizálni a tőkés állam apparátusát, átalakítva azt a szocialista társadalom építésének hatalmas eszközévé, anélkül, hogy gyökeresen, erő alkalmazásával le kellene rombolni". (Santiago Carrillo: Eurocomunismo y Estado. Barcelona 1977. 17. old.) A tőkés állam — mint írja — „egyre inkább a keveseké", a társadalomnak a munkásoktól egyes burzsoá szektorokig terjedő többségével szemben. Az állam és a „társadalom" között tehát ellentét áll fenn, s ez mindinkább válságot okoz az államapparátuson belül, amelynek tagjai „nagy többségükben a megkárosított osztályokból származnak, és helyzetük hasonlít azokéhoz". (Ugyanott, 31., 33. old.) Ezáltal az apparátus hite megrendül az általa védelmezett rendszerben, és lehetővé válik, „hogy átalakítsák és — ha nem is teljesen, de részben — felhasználják a monopoltőke államhatalma ellen. A jelenkori tapasztalat azt mutatja, hogy ez lehetséges. És itt van a kulcsa annak ... hogyan alakítható át demokratikus úton az államapparátus." (Ugyanott, 36. old.)

Carrillo álláspontjára láthatóan jelentős hatást gyakoroltak a hetvenes évek kritikus polgári vagy „újbaloldali" politológusai, közülük is elsősorban Nicos Poulantzas eszméi. Poulantzas 1976-ban publikált könyvében (Nicos Poulantzas: La crise de l'État. Párizs 1976.) fejtette ki azt az álláspontját, hogy a burzsoázia frakciói közötti harcban kialakuló „uralkodó tömb" a hatalomnak nem birtokosa, hanem specifikus apparátusokon és eljárásokon keresztül „materializálja" uralmát az államban. Éppen ezért szerinte az államot ettől az uralomtól nem lehet frontális támadással (értsd: forradalommal) elválasztani. Az államot Poulantzas a különböző társadalmi erők erőviszonyainak „sűrítményeként" ábrázolja; szerinte nincs olyan apparátus, amely egyszerűen és kizárólag az uralkodó osztály birtokában lenne. A néptömegek valamilyen módon az állam minden láncszemében jelen vannak, de nem saját maguk szabta feltételekkel. „A küzdelmeik révén jelenlevő néptömegek — írja — egyszerre benne is vannak az államban s ugyanakkor ki is vannak zárva belőle, mivel ezek a csoportok nem saját apparátusaik keretében hozzák létre állambeli létüket." Szerinte ezért a baloldalnak nem lehet igazi célja a meglévő apparátusok „kezelése"; érdekei a demokrácia új formáinak kialakítását teszik szükségessé.

Carrillo nézeteiben Poulantzas és más politológusok koncepciói ellentmondásosan érvényesülnek, olyan koncepció keretében, amely (Poulantzaséval ellentétben) nagyon is kidomborítja a gazdaság meghatározó szerepét. Másrészt úgy véli, az állam „szövetébe" való behatolás valóban jelentős eredményeket hozhat.

Ezt a koncepciót a Spanyol Kommunista Párt 1977-ben az állami élet demokratikus játékszabályait elfogadó pártok konszenzusának, tárgyalásos megállapodásainak eszméjében konkretizálta. A hatalmi részvétel itt nem feltételezte a bekapcsolódást apparátusokba, hanem a kölcsönös kötelezettségvállalások láncolatán keresztül kellett megvalósulnia. A spanyol politikai élet akkori kiegyenlített erőviszonyai legalábbis nem zártak ki valamiféle konszenzust, s ennek jelei az alkotmányozó periódus tárgyalásos megoldásaiban fel is bukkantak. Ebben a szellemben csatlakozott az SKP a kormány és a parlamentben képviselt pártok 1977. októberi megállapodásához (Moncloa-paktum). Ez — a gazdaság egyensúlyba hozása céljából — előirányozta a költségvetési kiadások csökkentését, a foglalkoztatás nö-

velését, az adórendszer progresszivitásának növelését, az infláció fékezését, az állami hitelkibocsátás visszafogását. Az árak emelését maximálisan 22, a bérekét legfeljebb 20 százalékban szabta meg. (El acuerdo económico. Gobierno—partidos. *Mundo Obrero*, 1977. 41. sz.)

Az SKP nagy jelentőséget tulajdonított annak a ténynek, hogy a kormány vállalta: a mögötte álló párt, a Demokratikus Centrum Unió (UCD) politikája helyett a pártok tárgyalásain kialakított politikai irányvonalat követi. Az egyezmény végrehajtását azonban kezdettől beárnyékolta több körülmény. Az egyezménybe be nem vont érdekképviseleti szervek (a szakszervezetek és a vállalkozói szövetségek) nem tekintették magukénak a megállapodást, és nem vetették alá magukat a kompromisszumnak. A nagytőke és politikai képviseletei ebben az időben határozottan jobbra tolódtak. Hamarosan elmozdítottak két minisztert a Moncloa-paktum aláírói közül. Enrique Fuentes Quintana tervezési minisztert, az állami gazdasági szabályozás hívét Rodríguez Sahagún, a legnagyobb vállalkozói szövetség (a CEOE) vezére váltotta föl; távoznia kellett az állami befolyás alatt álló szektort erősíteni kívánó Fernández Ordóñeznek is. Ami a szocialista pártot illeti, hamarosan megunta, hogy népszerűtlen intézkedéseket fedezzen, és elhatározta: az első adandó alkalommal „kiszáll" a szekérből és a maga számára szerzi meg a kormányzás lehetőségét.

Mindezek következtében a „nemzeti összefogás kormányának" még a gondolata sem vetődött föl azok körében, akik egy ilyen kormányban az SKP partnerei lehettek volna. 1979-re a Moncloa-paktumot nem is újították föl. S noha az SKP 1979 tavaszán erősítette parlamenti pozícióit, többé még ilyen „apparátuson kívüli" hatalmi konstrukcióba sem vonták be. Sikerült viszont szert tennie bizonyos mértékű helyi közigazgatási pozíciókra, ami a későbbi, 1980-ban kezdődő — s gyakorlatilag mindmáig tartó — pártválság éveiben a párt szakszervezeti pozíciói mellett a másik fontos mentőöv szerepét játszotta.

Az SKP ma a kormányzatba való beépülés 1977—1978-as kísérletét lényegében negatívan, sőt a pártválság egyik okaként ítéli meg, anélkül, hogy elvetné az egyenjogú kormányrészvétel eszméjét. 1983 decemberében, az SKP XI. kongresszusán Gerardo Iglesias (1982 novemberétől a párt főtitkára) így beszélt erről: „1979 óta nem sikerült megragadnunk a spanyol társadalomban végbemenő változásokat és eltolódásokat. Egészen október 28-áig a demokratikus koncentráció politikáját folytattuk, amelyet a »demokratikus front« formulában fejeztünk ki, noha ez ilyen feltételek közt már megvalósíthatatlan volt." (Informe del Comité Central al XI Congreso PCE, presentado por Gerardo Iglesias. *Mundo Obrero*, 1983. 259. sz. — A kommunisták számára súlyos vereséggel végződő 1982. október 28-i parlamenti választásról van szó. — *H. I.*)

Végül is a spanyol kommunisták a Franco utáni időszakban elsősorban a kulturális és egészségügyi apparátusokban tudtak szert tenni egyes, másodrendű jelentőségű pozíciókra, míg a tőkés állam szíve, az erőszakszervezetek és a központi igazgatás rendszere túlnyomórészt a reakciós, jobboldali erők kezében maradt. A párt amerikai kapcsolatfelvételi kísérletei, amelyek célja az volt, hogy feloldják az Egyesült Államok kormányzatának fenntartását az SKP kormányrészvételével szemben, lényegében eredménytelenek maradtak, csupán a pártválság katalizátoraként játszottak meghatározott szerepet.

A helyzetet témánk szempontjából az SKP ma úgy értékeli, hogy a monopoltőkés állam Carrillo által leírt átalakítása nem taktikai, hanem hosszabb távú stratégiai cél. Tény azonban, hogy a szét nem zilált monopoltőkés állam „megnyerése" vagy „semlegesítése" azokban az esetekben sem bizonyult lehetségesnek, ahol az erőviszonyok eltolódása a dolgozók javára sokkal kézzelfoghatóbb volt, mint Spanyolországban. 1968-ban Franciaországban, ahol a dolgozók pártjai jelentős intézményes pozíciókat birtokoltak a parlamentben, a községtanácsokban, a művészetben és az oktatásban, s ahol akkoriban nem várt méretű tömegmozgalmak bontakoztak ki. A gaulle-izmus nehéz pillanataiban az állam — számos lánc-

szemének és egyedének megingása ellenére — nem „az erőviszonyok sűrítményeként" viselkedett, hanem egyértelműen a korábbi helyzet visszaállításának eszközeként. A portugáliai eset, amelyben átmenetileg a tőkés állam valóban jelentős eleme, a fegyveres erők zöme kezdett haladó irányban tevékenykedni, nehezen általánosítható, mert a politikai struktúra teljes és hirtelen felbomlása nyomán alakult ki. Ilyesmi azóta nem fordult elő; de az 1975 óta eltelt tíz év restaurációs folyamata még ebben az esetben is messzemenően demonstrálja a nemzetközi tőkés gazdasági, katonai és politikai erőtér hatalmas korlátozó szerepét a hatalom átalakításának kísérleteivel szemben.

Ismét más tapasztalatokat eredményeztek a nyolcvanas évek Latin-Amerikában és Nyugat-Európában. Nicaraguában az 1979 júliusában győzedelmeskedett forradalom a kontinentális tapasztalat birtokában az állami és politikai rendszer sajátos megoldásával — pluralisztikus párt- és szakszervezeti struktúrával, továbbá viszonylag jelentős magántőkés gazdasági tevékenység fenntartásával — kísérletezett. Ezzel nehezíteni kívánta az észak-amerikai imperializmus gyors beavatkozását, elnyerte a Szocialista Internacionálé és más nemzetközi politikai erők támogatását. Helyzete eltért a chileitől, elsősorban azért, mert az ország addigi hadserege, a Nemzeti Gárda a fegyveres harcokban szétszóródott, a vereség után pedig emigrált vagy fogságba esett. Helyét a győztes forradalmi fegyveres erők foglalták el. A Sandinista Nemzeti Felszabadító Front osztatlan központi hatalmát figyelembe véve igen eredeti politikai struktúra körvonalai bontakoztak ki. Ezt a sajátos vegyes struktúrát az állandósuló külső fegyveres nyomás és az általa keltett belső nehézségek miatt elég nehéz „életben tartani", a de facto politikai hatalom nagyfokú homogenitása azonban (minthogy a sandinisták hegemóniája a hatalom minden láncszemében érvényesül) még ilyen súlyos körülmények között is óriási kohéziós és stabilizáló erő — belső felforgatással aligha kezdhető ki sikeresen. A nicaraguai tapasztalatot nem véletlenül „kevertem bele" a tőkés országok dilemmáit taglaló felszólalásomba. Véleményem szerint ez a tapasztalat korántsem zárható a harmadik világ feliratú skatulyába, minthogy a latin-amerikai forradalmak és reformok sorsának alakulásában (éppúgy, mint Nyugat-Európában) az érintett országok fejlettségi színvonalánál és fejlődésük országonként eltérő partikuláris jegyeinél — amelyek döntő jelentőségűek a forradalom stratégiájának kimunkálásában — jóval nagyobb szerepet játszanak a nemzetközi feltételek. (Ez csak a tőkés viszonylatban is legfejlettebb és legnagyobb erejű hatalmaknál lehetne másképp, ahol viszont a kérdés — mint ismeretes — egyáltalán nem vetődik fel.)

Nyugat-Európában a chilei és a portugáliai tapasztalat nyomán, úgy tűnik, a dolgozók széles osztagai a nyolcvanas évek elején tudomásul vették, hogy a NATO és az Egyesült Államok által kialakított katonai-politikai erőtérben a szocializmus irányába mutató forradalmi áttörés — különösen az ehhez, a tapasztalatok szerint elengedhetetlenül szükséges egynemű hatalom megteremtése — alig leküzdhető akadályokba ütközik. Ez a felismerésük felértékelte szemükben a részpozíciókért vívott harcot és a haladó erők közül — országonként eltérő mértékben — az ebben a harcban járatos szociáldemokráciát állította reményeik előterébe. (Ezt tükrözte a baloldali szavazótömegek magatartása számos választáson.) A kommunista pártok is a korábbinál nagyobb mértékben fordultak a reformharc felé, noha a tőkés gazdaság válságtüneteinek súlyossága miatt a rendszer felváltásának szükségességét is kiemelték, és a reformokat is ilyen kontextusba helyezték. Több országban: 1981-ben Franciaországban és Görögországban, 1982-ben Spanyolországban szocialista párti vagy szocialista pártok vezette kormányok alakultak, amelyek reformprogramjaikat a szocializmus felé haladó fejlődés bevezető mozzanataként propagálták.

Ezeket a kísérleteket úgy foghatjuk föl, hogy a dolgozók a reális erőviszonyok felmérése nyomán szavazataikkal olyan kormányformát és reformprogramokat állítottak előtérbe, amelyek a bennük hegemón szerepet játszó erők jellege miatt véleményük

szerint csökkenthetik az átalakításokkal szembeni összimperialista közegellenállását.

Bizonyos fokig sajátos eset a francia baloldali egységkormányé, nemcsak a kommunisták közvetlen részvétele, hanem a jelentős államosítások, illetve a meghirdetett program szocialista jellegének hangoztatása miatt is. Itt hosszú idő után először a vezető tőkés államok egyikében jutott kormánypozíciókhoz egy korábbi kormánytapasztalattal is rendelkező kommunista párt, igaz: a NATO katonai szervezetéhez nem tartozó országban.

Meggyőződésem, hogy a francia kommunisták pályáján a kormányrészvétel kikerülhetetlen stádium volt, hogy pozitív tapasztalatokat is eredményezett, továbbá, hogy meghatározott haszonnal járt a francia dolgozók számára (elég, ha például a helyi önkormányzatok jogkörének jelentős növekedésére gondolunk). A pártnak sem közömbös, hogy tagjainak ismét alkalmuk nyílt a kormányzati tevékenységre. 1981-ben az FKP előtt álló dilemmának nem létezhetett problémamentes megoldása. Távolmaradása a kormánytól, miután a belépést felajánlották neki, nem kevésbé súlyos következményekkel lett volna terhes, mint amilyenekkel csatlakozása — előre megjósolhatóan — járt. Igaz, hogy a szocialisták a két párt összefogását (benne az FKP kormányrészvételét) a kommunisták visszaszorítására használták föl. Ez a válság körülményei között minden hasonló esetben fennállhat, mert a kommunista pártok fő bázisa majdnem mindenütt a szakképzett nagyüzemi munkásságból verbuválódik, amelyet elsősorban érintenek a restrikciós intézkedések. Minden olyan baloldali reformkísérlet, amely nem töri át radikálisan a rendszer transznacionális elemekkel sűrűn átszőtt alapvető struktúráját, a tapasztalat szerint rákényszerül a korlátozásokra. Ha pedig a kommunisták ebben nemcsak „alulról" (pl. mint kompromisszumra kényszerülő szakszervezeti vezetők), hanem „fölülről" is részt vállalnak, ez saját fő bázisukkal teremt súrlódási felületeket. Ez alól csak úgy vonhatnák ki magukat, ha elvileg és előre elvetnék mindenfajta kormányrészvétel lehetőségét ilyen rendszeren belül maradó konstrukcióknál. Ez viszont merevvé tenné politikájukat, és akadályozná őket bizonyos lehetőségek kiaknázásában; ilyenek pedig — bizonyos hiedelmekkel ellentétben — a nyolcvanas években is adódhatnak.

A francia kommunisták és szocialisták közös kormányzásának negatív tapasztalatai nem vezethetők vissza a hatalom központi és helyi politikai intézményeinek elégtelen birtoklására, hiszen mind a parlament abszolút többsége, mind a községtanácsok igen számottevő része, mind a széles jogkörrel felruházott elnöki hatalom, mind pedig a kormány a kezükbe került. Ezúttal több más tényező játszott közre a program kifulladásában. Az egyik az, amit a spanyol kommunisták találóan „tényleges hatalomnak" neveznek: a nagy pénzügyi és termelő magántőke láthatatlan, óriási, kezdettől ellentétes irányban tevékenykedő hatalma. A nehézségekben másrészt a kormányzó blokk egyneműségének hiánya ütközött ki, mindenekelőtt a Franciaországot körülvevő imperialista környezet világpolitikai törekvéseihez való viszony tekintetében. A baloldal kormányra jutását az amerikai nagytőke politikai vezérkara nem ingyen tűrte; nagyfokú külpolitikai és katonapolitikai lojalitást várt el érte (amelyre a szocialista párt vezető csoportja eleve hajlott is). Ez igen ellentmondásossá tette a szocializmusba való átmenet célkitűzése jegyében meghirdetett, nagyszabásúra tervezett szociális és politikai reformprogramot, amelyet később a válsághatások elől hátráló gazdaságpolitika, illetve a politikai jobboldal kemény ellentámadása is veszélybe sodort. Ez súlyos megrázkódtatást okozott a kommunistákat támogató társadalmi rétegek körében, és olyan mértékű feszültségeket gerjesztett a szocialista és a kommunista párt között, amelyet programjuk és taktikájuk eltérése önmagában véve nem indokolt, de amely végül is lehetetlenné tette a kísérlet folytatását.

Természetesen a szocializmusba való átmenet szempontjából az egyneműség nem önmagában vett, tartalmától függetleníthető érték; ezt mutatja az egyszínű, eredeti céljaitól gyorsan

meghátráló szocialista párti spanyol kormány esete 1982 októbere után.

Néhány következtetés. A szűkebb értelemben vett államapparátuson kívül a törvényhozó és önkormányzati szervekben birtokolt intézményes pozíciók igen fontosak a kommunista pártoknak a társadalmi életre gyakorolt befolyása szempontjából, bár közvetlenül általában nincs rendszermódosító jelentőségük.

Az apparátusokban egyénileg birtokolt pozíciók (egyszerűbben: a kommunisták személyes munkavállalása a közigazgatásban, más közintézményekben) a kommunista párt számára előnyös, mert alkotmányosan demonstrálja egyenjogúságát és egyenértékűségét más pártokkal. Mai méreteiben azonban a pártnak nem jelent különösebb politikai támaszt. (Ilyenfajta pozíciókat kommunisták — természetesen illegálisan — még a Franco-rendszer apparátusában is betöltöttek, mégpedig nem a párt utasítására, hanem egyszerű kenyérkereseti okokból. A pártnak volt is külön állásfoglalása ezzel kapcsolatban, kinyilvánítva, hogy a párt nem ellenzi ezt, mivel tagjainak is meg kell keresni mindennapi kenyerüket.)

A kommunista pártok intézményes részvétele a hatalom szerveiben lehetőségeket, emellett nem kevés kockázatot is rejt, különösen olyan körülmények között, amikor nemcsak a forradalmi áttörés vagy egy átmeneti folyamat, hanem az igényesebb reformprogramok következetes végrehajtása is óriási akadályokba ütközik.

A szocializmus felé haladás szempontjából közvetlenül csak az apparátusban való olyan részvételnek van döntő jelentősége, amelyre többé-kevésbé egynemű, szocializmusra orientált blokk keretében kerül sor.

Ilyen blokk kormányra juttatására és a jellegének megfelelő politikai hatalom megteremtésére a fejlett és a közepesen fejlett tőkés országokban a mai nemzetközi gazdasági és politikai erőviszonyok között a tapasztalat szerint igen rosszak a feltételek.

Ebből azonban — ugyancsak a tapasztalatok szerint — nem vezethető le az a tétel, hogy az ilyen homogén szocialista hatalom többé nem volna elengedhetetlen feltétele a szocializmusba való átmenetnek.

A szocialista irányú átmeneti hatalom formái a fejlett tőkés országokban — osztályszerkezetük sajátosságai folytán — valószínűleg erősen különbözni fognak a munkáshatalom történelmileg ismert formáitól. Hasonló okból esetleg tartalmuk is többé-kevésbé eltér majd azokétól.

Az imperializmus külső nyomásának intenzitása a forradalmi baloldal intézményes hatalmi pozícióival szemben egyrészt az illető országnak az imperializmus nemzetközi rendszerében betöltött helyétől, „összimperialista" funkciójától, másrészt stratégiai fekvésétől függ, eszerint erősebb vagy gyengébb.

Az imperializmussal a nyomás elhárítása végett kötött kompromisszumok, a neki tett engedmények, amelyek pl. külpolitikai téren elválasztják a tőkés országok haladó kormányzatait fő potenciális külső szövetségeseiktől, súlyos ellentmondásokat visznek társadalompolitikai tevékenységükbe is. Hozzájárul ehhez az is, hogy a szocialista országok (belső nehézségeik és gyenge világgazdasági pozícióik következtében) nem tudnak elegendő segítséget nyújtani az ilyen kompromisszumok elhárításához.

Mindezek alapján sem vonható kétségbe a kommunisták részvételének jelentősége a polgári demokratikus kormányokban, amennyiben az így megszerzett részleges hatalmi pozíciók lehetővé teszik a dolgozók demokratikus jogainak, szociális vívmányainak, életszínvonalának hatékonyabb védelmét, és módot nyújtanak a kommunistáknak alkotó képességük bizonyítására.

SZAKSZERVEZETEK ÉS FOGLALKOZTATOTTSÁG

LE MONDE diplomatique

MAURICE LEMOINE

A rugalmas foglalkoztatás illúziói

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, az OECD tagországaiban több mint 35 millió munkanélkülit, Franciaországban pedig 2,5 millió álláskeresőt tart nyilván... A munkanélküliség társadalmi kezelésének fegyvertára lassan kimerül.

A munkáltatók és a szakszervezetek közötti decemberi tárgyalások kudarca ellenére még korántsem zárult le a vita a rugalmas munkaidőről. Még a Confédération française du travail (CFDT) szakszervezeti szövetségben is, amelynek vezetősége végül nem írt alá megállapodást a munkáltatókkal, folytatódik a gazdaság korszerűsítésével kapcsolatos kényszerek átgondolása. A rossz közérzet talán a szakszervezeti kezdeményezés megújulásához vezet Franciaországban és külföldön egyaránt.

A munkáltatók 1983 vége óta nagyszabású tárgyalások megindítását szorgalmazták a „rugalmas foglalkoztatásról és ennek feltételeiről". Az amerikai példa ragadós, egyes nyugat-európai országokban lépéseket tettek az állam gazdasági szerepének vissza-

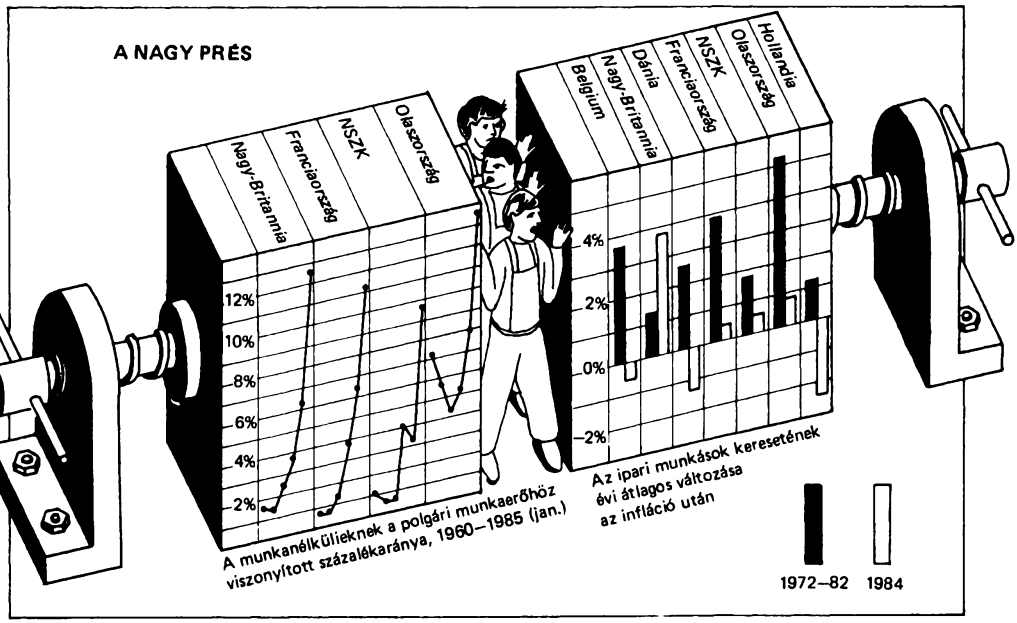

Time

szorítására. A munkáltatók logikája szerint a rugalmas foglalkoztatással előbb gyarapítani akarják a profitokat, hogy a növekvő haszonból többet tudjanak beruházni, s következésképpen több álláslehetőséget teremteni.

A nagy francia szakszervezeti központok közül elsőként a Force ouvrière (FO) válaszolt a munkáltatók indítványára, még 1984 áprilisában. Őt követte a Confédération française de travailleurs chrétiens (CFTC), a Confédération générale des cadres (CGC), a Confédération française du travail (CFDT), miközben a Confédération générale du travail (CGT) szakszervezeti központ nem rejti véka alá szándékát, hogy újult erővel indítsa meg a harcot a munkaidő további csökkentéséért. Az NSZK-ban a munkáltatók brutális offenzívája a rugalmas foglalkoztatás ügyében rendkívül heves társadalmi konfliktusba torkollott, amelyet a szakszervezetek a maguk javára tudtak fordítani. Kivívták a heti munkaidő leszállítását 38,5 órára, és ez más dolgozóknak is hivatkozási alapul szolgál.

A munkáltatók azzal utasítják el a munkaidő csökkentését célzó követeléseket, hogy amennyiben a rövidebb munkaidő ellensúlyozná a termelékenység javulásából származó előnyöket, a francia vállalatok meggyengülnének a nemzetközi versenyben. A francia munkáltatók szükségesnek tartják a részleges, az átmeneti, valamint a meghatározott időre kötött munkaszerződésekkel kapcsolatos előírások felülvizsgálatát. Ez szerintük — noha bizonyítani nem tudják — 470 000 új munkahely teremtését tenné lehetővé. A munkáltatók emellett síkraszállnak az elbocsátással kapcsolatos jogi előírások, a foglalkoztatással összefüggő anyagi terhek csökkentéséért, az olyan társadalmi kötelezettségek megváltoztatásáért (a dolgozók megbízotti hálózata, vállalati bizottságok, szakszervezeti küldöttek), amelyek „akadályozzák a foglalkoztatottak számának növelését".

A munkáltatók országos tanácsa (Conseil national du patronat français — CNPF) előbb nagyon magasra srófolta követeléseit. Túlságosan is magasra, de a „rugalmas feltételekkel teremtett új álláslehetőségek" ügyében folytatott hathónapos tárgyalássorozat után visszakozott. Eredetileg azt akarták ugyanis, hogy egyes újonnan felvett dolgozókat ne számítsanak be a vállalati dolgozók létszámába, ne fizessenek utánuk béradót, s gazdasági okokból minden előzetes engedély nélkül elbocsáthassák őket. Visszavonták azt a követelésüket is, hogy a jövőben szabadon — előzetes engedély nélkül — mondhassanak fel a dolgozóknak, ha ezt a gazdasági körülmények indokolják.

Az óvatos, de eredményre törekvő szakszervezeti központok vezetését csábította a lehetőség, hogy közreműködjék a gazdaság korszerűsítésében, és belenyugodott a korábban „szent tehénnek" tartott munkajog felforgatásába. Ez arra vezetett, hogy 1984. december 16-án, a kormány bátorítására, jegyzőkönyvet írt alá a munkáltatókkal. A CGT szakszervezeti központ azonnal támadta az előzetes megegyezést. Jómaga már korábban kivonult a tárgyalásokról és „kapitulációt" emlegetett.

A szakszervezetek engedményeket tettek, elfogadták a felmondási idő megrövidítését, az ideiglenes foglalkoztatás és a meghatározott időre kötött szerződések időtartamának meghosszabbítását. Cserében viszont a munkáltatók a munkaidő megrövidítésének ügyében engedtek. (Igaz, a kötelező munkaidőt bizonyos esetekben éves időtartamban állapítanák meg.) Végül a munkáltatók a munkanélküliség társadalmi kezelésének ügyében is engedtek a szakszervezeteknek.

Egyesek szerint a szakszervezeti mozgalom igazi mélyreható változásokon megy át, élén a CFDT-vel és Jean Kasparral, a CFDT kettes számú vezetőjével, aki kijelentette: „a szakszervezetek nem elégednek meg csupán a szavakkal, hanem megpróbálnak cselekedni is".

A bizonytalanság felváltotta az állandóságot. A sokkhullám mélyen megrázta Franciaország tartományait. megyei szakszervezeteit.

A munkáltatók határozott nyomása ellenére a francia törvények a kötelező munkaidőt 1936 óta általában heti bontásban adták meg, nem pedig egyévi időtartamra. Keserű pirula a teljes munkaidőben való foglalkoztatás helyettesítése a részfoglalkoztatással. Igen sok vállalatnál a helyi FO és

CFDT szakszervezet a CGT-vel közösen petíciókat nyújtott be. Szakszervezeteik belső egységének megőrzése, a viták elkerülése végett Maire és Bergeron, a CFDT, illetve a FO szakszervezeti központ vezetője engedményekre kényszerült. A decemberi jegyzőkönyvben foglalt megállapodást nem véglegesítették. A szakszervezetekben széles körű vita kezdődött.

Igen heves, nyílt viták dúlnak a CFDT-ben. E viták olyan demokratikusak, amilyen élesek — és ez sem elhanyagolható körülmény. A „korszerűsítők" a „régimódi gárdával" szemben! Vajon csak a tömegtájékoztatási eszközök szüleménye-e ez, vagy valóban erről van szó? A francia vállalatok foglalkoztatási gondjaira a CFDT próbál megoldást találni, beleértve a csökkentett munkaidejű foglalkoztatás különböző formáit, a foglalkoztatási feltételek módosítását és a rugalmas foglalkoztatás bevezetését is.

Az új módszereket azonban nem mindenütt lehet alkalmazni, de sok helyütt máris használják azokat. Közismert a Merlin-Gérin példája, ahol 36 órás heti munkaidőt vezettek be úgy, hogy heti négy napot dolgoznak kilencórás munkaidőben, váltott műszakban, folyamatosan, tehát a hét minden napján. Egy másik vállalatnál úgy mentettek meg 32 munkahelyet, hogy az érdekeltekre bízták, hetente mennyit dolgoznak a 32—39 órás sávon belül, és a kötelező munkaórákat egy év alatt kellett ledolgozni. „Ilyen esetek nap mint nap megtörténnek — jegyzi meg Georges Granger, a CFDT vasasszakszervezetének vezetője. — Azokban a vállalatokban, ahol jelen vagyunk, arra törekszünk, hogy a rugalmas foglalkoztatás elvei rendezett körülmények között érvényesüljenek, de ott is, ahol nem vagyunk jelen, s ahol a rugalmasság alkalmazásánál a legteljesebb az anarchia. Ez arra indított bennünket, hogy egy országos megállapodást szorgalmazzunk, azt akarjuk, hogy ennek a gyakorlatnak pontos keretei legyenek." Pontos szabályok esetén el lehet kerülni az olyan fonák helyzet kialakulását, mint például a következő. Egy 2000 dolgozót foglalkoztató nagyvállalat két évre szóló nagy megrendelést kap, és teljesítésére szerződéses dolgozókat vesz fel, hathavi időtartamra. Ezt a szerződést, a törvény előírásainak értelmében, mindössze egy ízben lehet meghosszabbítani. A második hathavi időszak lejártával a munkáltató akkor is köteles felmondani a szerződést, ha tovább szeretné foglalkoztatni a dolgozót. Helyette új munkaerőt kell felvennie. „Törekvéseink eredménye: az ilyen esetekben valóban ideiglenes állások teremtésére nyílik lehetőség!"

Pontosan vagy majdnem így beszél Gagnère, a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakszervezet főtitkára. Utal a termelés szezonális jellegére, az aratásra, a piaci munkára: a rugalmasság már régóta érvényesül, gyakorta megfelelő módon. Gagnère hozzáfűzi: a decemberi megállapodás nem tette kötelezővé az évi időtartamban rögzített munkaidőt, hanem ágazati megállapodásokat irányoz elő, azzal a megkötéssel, hogy a kötelező évi munkaidőt le kell szállítani. Ez haladás a munkaidőcsökkentés ügyében. „A rugalmasság ellen nem érdemes harcolni. A dolgozók kérik. A vállalatok lépéseit kényszerek korlátozzák. Mindenki tárgyalni akar."

A szakszervezetek netalántán válságban vannak, nemcsak átalakulnak? A munkaidő rögzítése egy évre aggodalmat is kelt. Sokan attól tartanak: a munkáltatók ezt eszközként használhatják fel arra, hogy a beosztottakat bármikor, belátásuk szerint dolgoztassák, s növeljék a foglalkoztatással kapcsolatos bizonytalanságot. „Nem akarom elítélni azokat, akiket rendszerint újítóknak neveznek" — jegyzi meg Christian Marquette, a CFDT vegyi szakszervezetének főtitkára. „De azt tapasztalom, hogy elemzéseik gyakran felületesek, az újítók meghajolnak a munkáltatók jelszavai előtt, azaz lényegében, leplezett módon ugyan, de nem előre, hanem hátra mennek!" Fenntartásait mindazonáltal mérsékelt hangnemben fogalmazza meg.

Sokkal sarkítottabban foglal állást Alsó-Normandia tartományi szakszervezeti szövetsége. Ez egy olyan szakszervezeti tevékenység híve, amely a dolgozók fellépésével „alakítja át a társadalom arculatát, bizalmatlan a nyugodt légkörű tárgyalásokkal szemben, és nem hisz az újnak nevezett recepteknek". Ez a szakszervezet 1984 decemberében igen kemény hangnem-

ben fogalmazott általános jelentést tett közzé, amelyben bírálja a CFDT jelenlegi „szétesését". A munkáltatók, olvasható a jelentésben, kihasználnak bizonyos időszaki elemeket egy olyan irányzat érvényesítéséért, amely végül is végleges lehet. „A szakszervezeti szövetség jelenlegi irányvonala, amely egy kalap alá veszi a rugalmasságot és a foglalkoztatás bizonytalan elemeit, csakis vereségre vezethet minden téren. Nem hisszük el, hogy a liberális megoldások ténylegesen olyan korszerűek lennének, mint azt egyesek állítják!"

„A rugalmas foglalkoztatásra vonatkozó jelenlegi vitában a munkáltatók és a szakszervezetek szándékosan összekeverik a »rugalmasság« és a bizonytalanság kifejezést, mintha ez nem lenne a bonyolult munka realitásának két arca. A bizonytalanság mindazon dolgozók osztályrésze, akik a meghatározott időtartamú szerződések, a munkanélküliség, egy újabb rövid távra szóló foglalkoztatás s ismét a munkanélküliség között hányódnak... A meghatározásból adódóan minden olyan dolgozó bizonytalan helyzetű, akinek nincs állandó munkahelye vagy nem tartósan munkanélküli. A bizonytalanság a státus ingatag volta. A rugalmasság valami egészen más: egy szilárd státus keretében lehetőség nyílik a munkafeltételek változtatására... A kiélezett versenyben, amikor állandó kényszer a folytonos megújulás, a rugalmasság a fejlődés kulcskérdése. A rugalmasság nagyon tágan értelmezendő kategória, amelynek semmi köze sincs a munkáltatók szűk látókörű felfogásához, hiszen ez a mozgásszabadságot az elbocsátás szabadságára korlátozza."

Tárgyalások és zsarolás a munkahellyel

A kettősség kísértete tűnik fel a horizonton. A lakosság egyes rétegei egymástól eltérő feltételek között élnek: a dolgozók egy részének biztos állása van, bére növekszik, mások viszont létbizonytalanságban élnek, kevesebb pénzt keresnek és a társadalomtól is kevesebbet kapnak az átlagosnál.

A tapasztalat az, hogy az Alsó-Normandiában javasolt vagy aláírt megállapodások (a Flers-i Philips, Isoroy és Valeo...) egytől egyig olyan vállalatokra vonatkoztak, amelyek nehézségekkel küszködtek és átszervezésre szorultak. A megállapodásokat a sarokba szorított szakszervezeti küldöttek írták alá, az elbocsátások rémével riogatták őket. A flers-i Philips példája ebből a szempontból iránymutató. A Philips-csoport, amelynek európai üzleti forgalma 1983-ban 49 százalékkal emelkedett, a dolgozók heti munkaidejét kísérletképpen, a CFDT egyetértésével, leszállította 32 órára, hogy elkerülje 110 dolgozó elbocsátását. Ezt a megállapodást csak körülbelül 2 hónapig tartották tiszteletben.

Mi történt ezután? A dolgozók néhány csoportja visszatért a 38,5 órás munkaidőhöz, sőt egyes területeken még túlóráztak is. Így a munkaidő olykor elérte a heti 45 órát. 130-an azonban változatlanul 32 órát teljesítenek, de nem kaphatnak részleges munkanélküli segélyt. A vállalat CFDT-szekciója követeli az erőforrások méltányosabb elosztását és átlagos munkaidőt minden dolgozónál. A vállalatvezetés ezt nem fogadja el, azt állítva, hogy nem tudja kielégíteni a követeléseket.

A vezetés szemszögéből sokkal célszerűbb, ha a dolgozók egy része csak heti 32 órát teljesíthet, mert így zsarolhatja a többieket: dolgozzanak szombaton is, éjfélig, ne menjenek egyhuzamban három hétnél hosszabb szabadságra, dolgozzanak intenzívebben az új termékek előállításánál, a futószalag leállásakor fejezzék be a munkát és hozzák be később a lemaradást... A kétely tehát indokolt a rugalmasság erényeit illetően.

Elképzelhető-e egyre bonyolultabb termékek előállítása egyre bizonytalanabb helyzetben levő dolgozókkal? Az alacsonyabb bérű, részmunkaidejű munkahelyek birtokosaira nem ruháznak semmilyen felelősséget, nem léptethetik elő őket, nem vehetnek részt szakképzésben. „A szaktudás, a szakismeretek átadásának követelményére — mondja Christian Marquette — nem válasz a meghatározott időre szóló állások létesítése. Az olyan ágazatokban, mint az olajipar vagy a vegyipar, még munkavédelmi proble-

mák is jelentkeznek. A legtöbb sajnálatra méltó, súlyos baleset a részfoglalkoztatottaknál következett be. Valójában nincs is igazi személyzeti politika. A bizonytalanságnak ugyanaz lehet a hatása — bármilyen meghökkentő is —, mint amikor a munkáltatók olcsó bérű vendégmunkásokat alkalmaztak, ahelyett, hogy korszerűsítették volna a termelőeszközöket..."

A „modernek" (hogy egy éppolyan árnyalásra szoruló kifejezést használjunk, mint a „régimódi" minősítésnél) óvakodnak a leegyszerűsítő, sarkított igen—nem válaszoktól, és nem kerülik meg a kérdést. Vajon az ideiglenes foglalkoztatás szabályainak módosítása, a meghatározott időtartamra kötött munkaszerződések veszélyeztethetnek-e most még biztos álláslehetőségeket, vagy pedig munkát kínálnak azoknak, akik jelenleg nem tudnak elhelyezkedni? „Erre a kérdésre nem lehet igen—nem választ adni — mondja Georges Granger. — Előzetesen nem tudjuk megmondani, hogyan válnak be az új szabályok, de utólag, megfelelő eszközökkel, kísérletet tehetünk a kedvező megoldásra. Vegyük például a stabil és a meghatározott időre szóló, ideiglenes munkahelyek számát. Készítsünk erről statisztikát az ideiglenes munkahelyekre vonatkozó szabályok meghozatala előtt, majd egy évvel utána, s hasonlítsuk össze az eredményt. A munkáltatók és a szakszervezetek közötti tárgyalásokon ki kell mondani: ha a munkáltatók bűnös módon visszaélnek az új szabályokkal, a stabil állásúak kárára, változtatni kell a helyzeten. De mindenképpen előre kell menni." A mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban abbéli kételyüknek adnak hangot, vajon egységes szakszervezeti stratégiával meg lehet-e közelíteni a problémát. „Vegyük mindenekelőtt a foglalkoztatási szabályokat. Ne csak a szavakat nézzük, hanem a tetteket is. A kérdést a szakszervezeti központok globálisan közelítették meg, ágazatközi megállapodás aláírására törekedtek, általános megállapodást akartak elérni. Vannak közös célok, de az ágazati sajátosságoknak megfelelően kellene értelmezni őket. Olyan országos megállapodást javasolunk, amelyet azután ágazati és vállalaton belüli tárgyalásokon kellene pontosítani. Az országos megállapodás csak a kereteket adná."

Az összes dolgozó között nyilvánvalóan nem lehet érdekközösséget létrehozni. „A különbözőségek hangoztatása azonban veszélyes megkerülése a dolgozók mély és jogos törekvésének, és azzal a veszéllyel fenyeget, hogy szétzilálja a munkásosztályt" — véli Guy Robert, a CFDT alsó-normandiai tartományi szervezet titkára. „Határozottan ellenezzük ezért a szakszervezeti bástyák ledöntését!"

Sokan attól tartanak, hogy a szorosan vett gazdasági téren létében bizonytalan, rugalmas vállalatokra épülő struktúra alakul ki. Ezek a vállalatok adott időben betömik a réseket, de műszaki és pénzügyi szempontból képtelenek kitartani, ezért a bizonytalan munkahelyekhez bizonytalan vállalatok járulnak.

A szakszervezeti bástyák mögé való bezárkózás bizonyos értelemben a változó valóság, a nagy ipari „szörnyek" általános összeomlásának tagadását jelenti. Ezek a magán- vagy állami monstrumok, túlfejlett csontozatuk és az izomzat hiánya következtében, összeroskadnak. Félnek a munka új földrajzától, holott az új szerkezet kialakulását éppen olyan nehéz feltartóztatni, mint irányítani. Ez a félelem tükrözi a változásokat figyelő szakszervezeti vezetők zavarát, akiktől elszökik a nyáj, és akik egyre kevesebb érdeklődést tudnak kicsiholni a dolgozókból a szakszervezeti munka iránt.

„Nem gondolunk olyan megoldásra, amely bűntudatot ébreszt a részfoglalkoztatottak vagy bedolgozók sorsát tétlenül szemlélő, stabil munkahelyű, teljes foglalkozású dolgozókban" — olvasható az alsó-normandiai szakszervezet jelentésében. „A szakszervezeteknek nyilvánvalóan nehéz gyökeret verniük a kis- és középüzemekben" — hangsúlyozza Christian Marquette. A CFDT szakszervezeti központnak ez az ágazata decentralizálni akarja tevékenységét, méreteiben és struktúráiban igazodni kíván a vállalatokhoz, és fel akarja számolni a jelenleg uralkodó gigantizmust. Csak így tudják követni a piaci viszonyok változását. „Ez az átalakulás megkérdőjelezi egész munkamódszerünket. Nehéz kérdésről van szó, mivel minden szervezet működését részben a hagyományok és a

rutin irányítja. A szakszervezetek éppolyan átalakuláson, alkalmazkodási folyamaton mennek át, mint a vállalatok. Megfelelő megoldásokat kell találni, létre kell hozni az új típusú szakszervezeteket." Ez bizonyos mértékig „modernista" gondolkodásmód egy olyan funkcionárius szájából, akit a már említett felületes osztályozás alapján a „régimódiak" közé sorolnak.

Georges Granger még tovább megy a szakszervezeti szövetség repedéseinek elemzésében. Egyes ágazatok, mondja, bizonyos védelmet élveznek: megvan a megfelelő státusuk, képesek szavatolni a kellő bérszínvonalat és a munkahelyek biztonságát. Más ágazatokban az elbocsátások veszélye fenyeget.

Az eltérő helyzet teljesen eltérő magatartásformák kialakulásához vezet. „A közalkalmazotti föderációk és az ágazatközi tartományi szervezetek képviselői ellenezték, hogy a CFDT elfogadja a decemberi jegyzőkönyvet. Nem is tudom, miért érinti az utóbbiakat ez. Szakmai értelemben nincsenek a tűzvonalban. A magánmunkáltatóknál működő szakszervezeteknél, egyet-kettőt kivéve, a többség támogatta a decemberi megállapodást." (E szavak kétségtelenül pontosításra szorulnak, mivel úgy tűnik, hogy a magánszektorban · tevékenykedő szakszervezeteken belül néha komoly nézeteltérések vannak a vezetők és a bázis között.)

„Az a probléma — folytatja Granger —, hogy a CFDT döntéshozatali mechanizmusa egyenlő súlyt ad a közvetlenül és a kevésbé érintett tagoknak. A kérdést meg lehet közelíteni elvi és gyakorlati alapon is. A szakszervezeti mozgalomnak az a nagy paradoxona, hogy a közvetlen munkahelyi eredményeket országos szinten igen nehéz összehangolni. Nem lehetséges a szintézis, legalábbis az olyan szintézis, amely kiállja a valóság próbáját. Csak azért, hogy mindenki felismerje saját törekvéseit, gyakran egymásnak ellentmondó követelések egész litániáját kell felsorolni. Ezek mindannyiunk gyermekei ugyan, de annyira megváltoztak, hogy a végén senki sem ismer rájuk. A CFDT közalkalmazotti szekcióját az alacsony és a magas bérek kérdései foglalkoztatják. Joggal. De amikor valaki a munkahelyek megtartásáért harcol, a reálbér már nem elsődleges szempont."

A szakszervezeti funkcionárius szavaiból az csendül ki, hogy a szakszervezetekben tovább él a korporatív szellem. Azok, akik konformista, ortodox, merev módon gondolkodnak, arra törekszenek, hogy védjék a stabil munkahellyel rendelkezők vívmányait, akár a nincstelenek rovására. Caenben egy tartományi szakszervezetben nagyon élesen fogalmaztak. Ez a szakszervezet már 1978-tól megkísérelte, hogy a szolidaritás új formáit alakítsa ki a bizonytalan helyzetű alsó-normandiai dolgozókkal:

„Egy-egy városban vagy tartományban sikerült megszervezni a háziasszonyok, az ideiglenesen foglalkoztatottak közösségét. Ily módon azok, akiknek nincsen biztos munkahelyük, összejöhetnek, és csoportosan is érvényesíthetik érdekeiket a szakszervezetben. Megalakult a szakmaközi szervezet, létrejöttek a kollektívák, de az ágazati szakszervezetekben nem sok a hajlandóság a kapcsolatfelvételre. A konzervativizmus tehát tovább él a szakszervezetekben, de mi megpróbáltuk felvenni a harcot ellene. Viszonylag részletes javaslatokat dolgoztunk ki. Indítványoztuk a biztos munkahellyel nem bíró szakszervezeti tagok szervezetének megalakítását, de a szakszervezeti szövetség nem reagált az indítványra. Inkább egy ideiglenes megoldást részesített előnyben. Haladó elveket hirdet, de a gyakorlatban nagyon is régimódi . . ."

Csatlakozás az SZSZNSZ-hez?

A CFDT 1970-ben stratégiájának tengelyébe az osztályharcot, a szocialista önigazgatás perspektíváját, a kezdeményezést, a tárgyalásokat, a munkaidő-csökkentést, a szakszervezeti és politikai szövetségek kötését állította. „A tárgyalásokon a dolgozók helyzetének javítására kell törekedni, anélkül azonban, hogy alárendeljék őket a termelékenység és a gazdasági helyzet diktálta körülményeknek. Meg kell őrizni a dolgozók szólásszabadságát, nem szabad rontani újabb vívmányok elérésének esélyeit." Azóta más szelek járnak. 1970 óta sok víz folyt le

a folyókon, de sok olaj is elfolyt, és volt gazdasági válság is.

Az új idők címszavakban: válság, korszerűsítési törekvések, társadalmi mozgalom hiánya, politikai elbizonytalanodás, egy újabb liberális ideológia feltűnése, az állam emelte korlátok megbélyegzése, a vállalkozói szellem felmagasztalása, a vállalat kultusza . . . „Elmúltak azok az idők, amikor a válság elhárítására a munkaidőcsökkentés fegyverét akarták bevetni [vegyipar]. Jelenlegi felfogásunk szerint ez a kérdés bizonyos törekvések együttese, amelyet differenciáltan kell kezelni. A munkaidőbe például beletartozik a szakképzés is. Miért ne lehetne rendszeresen továbbképző tanfolyamokat szervezni a dolgozóknak?"

Globális munkaidő-csökkentés — igen — válaszolják a mezőgazdasági-élelmiszeripari szakszervezetnél. „Ez változást hoz az egész munkakultúrában. De pontosítani kell. Nem magától értetődő, hogy egyforma munkaidő-leszállítás kell, funkcióra vagy életkorra való tekintet nélkül. Nagyon differenciált csökkentésre van szükség. Általános munkaidő-csökkentés kell tehát? Nem, azt mondjuk, nem."

„A CFDT szakszervezeti szövetség az egyik olyan erő, amely támogatja a jelenlegi új liberális politikát": az alsó-normandiai szakszervezet már 1982 januárjában úgy vélte, hogy „csakis a szakszervezeti szövetség, a munkáltatók újító szárnya, valamint a Szocialista Párt Michel Rocard vezette irányzata között létrejött titkos kompromisszum magyarázhatja a CFDT irányvonalát". Az alsó-normandiai szervezet utal a CFDT és az amerikai AFL—CIO közötti kapcsolatfelvételre is, 1980 októberében és 1981 májusában. Most pedig attól tart, hogy a CFDT esetleg csatlakozik a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségéhez. „Amennyire egyetértünk a szakszervezetek korszerűsítésével . . . annyira ellenezzük, hogy az ezzel kapcsolatos problémákat alapelveink (a termelőeszközök és a kereskedelem társadalmi tulajdona, önigazgatás, demokratikus tervezés) módosítására használják fel. Vitázni kellene az irányváltoztatásról, de vita nincs. Ez az irányváltoztatás gyakorta csak a CFDT-hez nem tartozó kiadványokban megjelenő állásfoglalásokból, Edmond Maire szakszervezeti főtitkár rádió-, sajtó- vagy televíziós nyilatkozataiból hámozható ki."

Alsó-Normandia megtette javaslatait. Anélkül, hogy „barbár protekcionizmus bűnébe" esett volna, a hivatalostól eltérő módon szemlélte Európát. 1981 májusa óta az EGK brüsszeli bizottsága tizennégyszer figyelmeztette Franciaországot, amely szinte minden gazdasági ágat érintett (bőr-, játék-, bútor-, szerszámgép-, textil-, elektronikus alkatrészipar), mert helyre akarták állítani a termelés legalább minimális önállóságát.

Az alsó-normandiai szakszervezet továbbra is követeli a 35 órás munkahetet, s kiegészítésképpen alapvető jelentőségű (de nem számszerűsített) adóreformokat javasol: indítványozza a családi pótlék után fizetett adó költségvetési átvállalását (jelenleg a vállalatok fizetik, kizárólag a bér után), továbbá, hogy a betegbiztosítási járuléknak a munkáltatók által fizetett részét az értéktöbbletből vonják le s ne számítsák be a bérköltségbe. Az említett intézkedések azt célozzák, hogy ne sújtsa a kellőnél nagyobb teher a sok munkaerővel dolgozó vagy gyenge termelékenységű üzemeket. A szakszervezet javasolja továbbá, hogy bizonyos körülmények között ne lehessen foglalkoztatni nyugdíjasokat, a túlórákat pedig adják ki szabadnapban. „Nem akarunk részesei lenni a CFDT és a baloldal kudarcának. Valami mást akarunk javasolni. Ez különböztet meg bennünket a szakszervezeti szövetségtől, amely inkább arra hajlik, hogy a válságot igazgassa — igaz, a szociális szempontok figyelembevételével. A javasolt intézkedések megfordíthatnák a terjedő munkanélküliség tendenciáját. Az adórendszert csak politikai akarattal lehet megváltoztatni. Van-e politikai akarat, vagy nincs?"

A tavaly decemberben aláírt, de meghiúsult jegyzőkönyv egy lehetőséget jelentett. A többi szakszervezethez hasonlóan a CFDT (igaz, az erről folyó vita tompítottabb, mint másutt, sőt titkos), valamint a politikusok és az egész társadalom jelenlegi törekvése összefoglalható ebben a néhány kulcsszóban: korszerűsítés, rugalmasság, változékonyság. A decemberi kudarc világosan megmutatta, hogy nem lehet megelégedni ezekkel a jelszavakkal,

hanem keresni kell mögöttes tartalmukat, amelyekre alapozva ki lehet dolgozni a következő évek szakszervezeti stratégiáját.

Talán ez alkalommal első ízben kezdik komolyan vitatni a liberalizmusnak országszerte elburjánzó bizonyos formáját és táplálnak kételyeket vele szemben. A vitának meg kell előznie az újabb tárgyalásokat, amelyeket visszafogott hangnemben kell majd folytatni, a teljes kudarc elkerülése végett. „Jobb most egy kis időt hagyni — mondja a vasasszakszervezet tisztségviselője —, várjuk meg, hogy a vita, amely máris elkezdődött, kiteljesedjék."

A CFDT esetében a jobb megoldás nem feltétlenül a legbiztosabb is. Az egyes ágazati szakszervezeti kongresszusokat megelőző pozícióharcok azzal a kockázattal járnak, hogy a taktikai megfontolások fölébe kerekednek a lehiggadt és egészséges megfontolásoknak.

(A francia havilap 1985. márciusi számából)

Visszatérés — de hová?

The Economist

Igazi vita dúlt; nem a bányászok és Mrs. Thatcher között, hanem abban a kérdésben, hogy mi egy modern gazdasági irányításnak helyes vagy rossz útja. A szénbányászatban úgyis régóta eluralkodott már a helytelen irányítási módszer. Most a jobbnak kellett győznie; és az is diadalmaskodott.

Mindig is volt valami különleges a szénbányászok sztrájkjaiban. Az ilyen mozgalmak ősi, primitív érzelmeket kavarnak fel, amelyek mélyen gyökereznek a dolgozó emberek és közösségeik történelmében. A bányamély borzalmai és mágikus vonásai továbbra is bűvöletben tartják a brit Munkáspártot. Mr. Scargill szakszervezeti tagjainak zömét még ma is képes egyévi sztrájkra késztetni, holott a vereség kilátásai egyre valósabbak; s a bányavidék mégis eléggé tömören sorakozik fel mögötte. A szakszervezeti lojalitás Nagy-Britannia bizonyos vidékein ma is hatalmas erő; a kevésbé szervezett Dél-Angliának nem szabad erről megfeledkeznie.

A mítoszok

Fontos tehát, hogy eloszlassuk a kudarcot valló sztrájk körül sűrűsödő mítoszokat, avégett, hogy reálisan mérhessük fel a kudarc okait. Ez a sztrájk nem azt bizonyította, hogy a brit szakszervezetek hatalma megtört — csupán azt, hogy megtört valamelyest, és azok, akik ezt a hatalmat gyakorolják, jól teszik, ha óvatosabban viselkednek, főként a hanyatló iparágakban. A bányászok — és ez hagyomány — mindig is egymaguk vívták meg csatáikat. S ez a harc sohasem volt képes megragadni a mozdonyvezetők, a hajóépítők, az acéliparíak és a dokkmunkások kollektív képzeletét, vagyis azokét a csoportokét, amelyek az átrendeződést mindig kevesebb színpadiassággal és lényegesen gyengébb sáncok mögül voltak kénytelenek elfogadni. A gazdaságtalanul termelő bányák bezárásával szembeni vétójog olyan követelést jelentett, amely — magukon a gazdaságtalanul termelő szénbányákon kívül — csekély meggyőző erővel hatott. A Trades Union Congress „képét" Mr. Scargill alaposan megkarcolta, pedig a TUC volt az, amelynek sikerült rendeznie az 1982. évi vasutassztrájkot, sőt eléggé közel került a bányászok munkaügyi vitájának megoldásához is. De már 1926, a nagy általános sztrájk éve óta a TUC mindig is úgy tekintett a bányászokra, mint megannyi elefántra a porcelánboltban.

Még a szélesebb körű szakszervezeti támogatás nélkül is voltak olyan

pillanatok az elmúlt nyáron és ősszel, amikor csupán Mr. Scargill személyes makacskodása akadályozta meg, hogy fél győzelmet arasson. A szénbizottság, így értelemszerűen a kormány is hátrálni kezdett a tárgyalások során. Scargill volt az, aki taktikai hibái és végletes hajthatatlansága révén szinte tálcán kínálta fel a diadalt Mrs. Thatchernek. Egy ravaszabb vezetőnek sikerülhetett volna kicsikarni egy elfogadható fél győzelmet. Vannak bányászok, akik sohasem adják fel a harcot. A brit vasúti dolgozók 1982-es vereségük után bebizonyították, hogy a sztrájkon kívül léteznek más módszerek is az iparági változások megakadályozására.

A sztrájk alatt az új szakszervezeti törvények egész ütegeit vonultatták fel a csatamezőn, közöttük azt a lehetőséget, hogy bírói végzéssel védekezzenek a közvetett eljárások és a sztrájkőrség ellen. Csakhogy ezeket a jogszabályokat többnyire nem alkalmazták a szóban forgó munkaügyi vitában, háttérbe szorultak a jó öreg szokásjog mögött. A rendőrség nem tilthatta meg a közvetett vagy megfélemlítő jellegű sztrájkőrséget, még akkor sem, ha törvénybe ütköző cselekmények voltak, megvédték viszont a munkához való jogot, illetve korlátozhatták — létszám és szervezetek szerint — a gyülekezési jogot. A más véleményt osztó bányászok, nem pedig a kétségbeesett munkaadók vívtak jogi csatát, amikor azt hangoztatták, hogy a National Union of Mineworkers (NUM) (a bányászok szakszervezete) megszegte a szerződéseket és kisajátította a szakszervezeti pénzalapokat. A bányászok vezetői így kénytelenek voltak a bíróság előtt védelmezni intézkedéseiket, a szakszervezeti pénzalapokról pedig kiderült, hogy sebezhetőek. Ennek következtében a szakszervezetiek általában jobban teszik, ha alaposan megfontolják, mielőtt a tagság által meg nem szavazott sztrájkot hirdetnének. Ha azonban a jogi tényezők szerepet játszottak a sztrájk aláaknázásában, akkor a vita elkeseredett és megosztó jellege volt ennek oka, nem pedig Mrs. Thatcher új szakszervezeti törvényei.

A realitás

A bányászok vereségének jelentőségét máshol kell keresnünk. Scargill képtelen volt fölsorakoztatni más szakszervezeteket is a bányászok harci zászlója mögött, ami pedig a NUM-nak 1973—1974-ben még sikerült. En-

The Economist

Az angol bányászok visszatérése – de hová?

nek oka részben az volt, hogy azóta két súlyos recesszió volt, s az e válságokat követő fellendülés nem érintett számos, régebbi ipari szakszervezetekhez tartozó munkást. A puszta tény, hogy az erőművek dolgozói és a dokkmunkások hátat fordítottak Mr. Scargillnak, azt tükrözi, hogy a brit ipar állandó és már régen esedékes szerkezeti változásokat él át. A brit szakszervezetek Mrs. Thatcher miniszterelnöksége alatt tagjaik körülbelül húsz százalékát veszítették el, a nagy vesztesek között pedig a kétkezi munkások szakszervezeteit találjuk. Az erőművek dolgozói — akik között egyre több a nem fizikai munkás — kijelentették: nem hajlandók feláldozni állásukat avégett, hogy más szakszervezetek vitáit igyekezzenek elsimítani, de nincs is erejük az ilyesmihez. A dokkmunkások vezetői pedig rádöbbentek, hogy iparáguk szétforgácsolódása miatt — ennek oka olyan versenytársak fellépése, ami eddig nem érintette a szénbányászatot — lassan erodálták tagjaik szolidaritását olyan munkaügyi vitákban, amelyek nem érintették közvetlenül az ő tagságukat. Ugyanígy gondolkodtak a gépkocsivezetők szakszervezetének vezérei. Csupán a régimódi vasutasok tudtak némi támogatást nyújtani a bányászoknak; a bányászok veresége az ő vereségüket is jelenti.

Mr. Scargill állandó refrénje, amely szerint a sztrájkot a bányászcsaládok és -közösségek érdekében vívják, persze jogos volt. Észak-Anglia, Skócia és Dél-Wales bányászfalvai, amelyek mindvégig Scargillt támogatták, a szubvencionált protekcionizmus fellegvárai. Ezek az emberek abban a hitben éltek, hogy a NUM ma is olyan erős, hogy legalább egy nemzedéken át tartani képes még a sáncokat — amint az elmúlt harminc esztendőben sikerült is megvédelmeznie erődvonalait. A gondos készletfelhalmozás, a szénbehozatal, az olcsó fűtőolaj és a drága nukleáris energia szerepe viszont azt bizonyította: ez a hit illúziókon alapult. Az elmúlt évben a szénenergiára alapozott brit erőművek eleinte még 80 százalékban függtek a széntől, de ez az arány 50 százalékra csökkent. Amint a kikötőkben, az acéliparban, az országúti szállítás területén, a hajóépítésben és a telekommunikáció területén, úgy az energiaellátásban is egyre inkább érezhető a magánkezbe vétel és a munkamegosztás céljait szolgáló kormánypolitika.

A brit szénbizottság és a brit kormány ezúttal bebizonyította erejét, de vajon ki tudja-e aknázni a győzelmet? Jó érvek szólnak amellett, hogy a hanyatló szénbányászati közösségeket átsegítsék a változások miatt keletkezett emberi problémákon. Arra azonban nem lehet jó érvet felhozni, hogy magát a változást is késleltetni kellene. A szénbizottság elnöke, Mr. Ian MacGregor szeretné véghezvinni az ipar decentralizálását, a megfelelő bányavidékek szerint. A kormány segítségére lesz szüksége ahhoz, hogy letörje egyik-másik igazgatójának ellenállását. A kabinet egyes miniszterei, öt évet késve ugyan, de már végül beszélnek a magánkézbe vételről. A szénbányászat egy kitermelő ágazat, nem pedig társadalombiztosítási intézmény. Esztelen dolog, hogy az energiában gazdag Nagy-Britannia gazdasági újjáéledését inflációs energiaárak kössék gúzsba, éppen olyan időpontban, amikor minden energiahordozónak bővében vagyunk.

Mrs. Thatcher 1979. évi döntése a szénimport tilalmáról a ragaszkodás ahhoz, hogy az energiatermelő üzemek vezetői drága brit szenet vásároljanak, továbbá a magának a szénbányászatnak nyújtott hatalmas szubvenciók mind azt a célt szolgálták, hogy letörjenek egy szénbányászsztrájkot, amelyről akkoriban, 1979-ben, mindenki úgy vélekedett, hogy előbb-utóbb bekövetkezik. Ezeket az intézkedéseket most nem kell megismételni a józanság határai között. Ezek végül is piaci torzulások, amelyek révén emelkednek az ipar kiadásai — így az érintettek a jövő Scargilljainak túszaivá válhatnak. A szubvenciók, a protekcionizmus és a versenyképtelenség ördögi köre volt e sztrájk igazi oka. Ezt a circulus vitiosust tehát meg kell törni a szénbányászatban is, de a brit gazdaság egész területén. Ez az igazi vitakérdés, nekünk pedig nem szabad vesztegetnünk az időt; a megoldás sürgető.

(Az angol hetilap 1985. március 9-i számából)

ERICH WEIDEMANN

DER SPIEGEL

„Jogom van ahhoz az átkozott sajthoz!"

Az üdvhadsereg fiatal tagja belemeríti merőkanalát a gőzölgő leveseskondérba: „Messieurs-dames, Maxim van itt, tálalva!" Még a nyomor felett is lehet tréfálkozni — feltéve, hogy az ember a leveseskondér innenső felén áll.

A fiatal párizsiak közel két órát álltak a havas esőben a „soupe de niut"-ra (a. m. éjszakai leves — *N. Sz. szerk.*) várva. Nincsenek tréfás kedvükben. Elveszik a műanyag kanalakat, a tányérokat, várják, míg megtöltik levessel, majd visszavonulnak az Odéon Színház oszlopsora alá, ahol védve érzik magukat az éles széltől és a járókelők pillantásaitól.

Csak Thérèse, a Quartier Latin-i „csavargók királynője", ahogy ő hívja magát, nem veszti el jókedvét. „Eh, Mec — kiáltja oda vidáman —, ma csak semmi »champagner«, valami van a vérnyomásommal."

Thérèse Monopole — kedvenc vörösbora után nevezik így — korábban jól kereső prostituált volt. „Óh, azok az évek, a vörösbor, mind a múlté" — sóhajtozik. Nem is olyan rég még a Gare du Nord és a Gare de l'Est [Északi, ill. Keleti Pályaudvar — *N. Sz. szerk.*] mögötti arab negyed algériai lakóit szolgálta ki. Ma, mondja és nevet közben, „ma már csak egy alkalom".

Thérèse előrehajtja a fejét, mélyen magába szívja az étel illatát, mielőtt belemártaná kanalát. Ma „Jézus-leveske" van, a csőlakó zsargon nevezi így a zöldséges, turbolyával és lóhúsdarabokkal ízesített erőlevest.

Az üdvhadsereg leveseskocsija csak

Der Spiegel

Az üdvhadsereg ingyenkonyhája valahol Párizsban

télen közlekedik. Párizsban jó egy tucat állomása van: Châtelet, Rue d'Aboukir, Place Saint-Michel, Place de la Contrescarpe — csupa olyan jól hangzó név, amely a boldog békeidők, Franciaország történelmének dicső napjai hangulatát idézi. De sehol nem olyan szembeszökő a párizsi szegények látványa, mint éppen az Odéon pompás épülete előtt. A lépcsőkön, amelyeken egykor a Comédie-Française hírességei lépkedtek a világot jelentő deszkák felé, most az Ötödik Köztársaság szegényei guggolnak és levesüket kanalazzák.

Szinte valamennyien húsz és harminc év közöttiek. Nem úgy, mint Thérèse és a két ötven év körüli clochard, ők még nem régi „csövesek", ruházatuk feltűnően jó. Van, aki két, sőt három dzsekit és felöltőtt egymás alá, hozzá teniszcipőt, néhányuk lábán nyitott szandál. Az üdvhadsereg embere már a harmadik éve osztogatja az ingyenlevest; de még soha nem voltak ezek a szegény páriák ilyen fiatalok és ennyire rászorultak, mint idén télen, mondja. „Valamennyi újonc. Még meg kell tanulniok szenvedni." Úgy van ez, mint a rákbetegséggel. Először még meg vannak győződve arról, hogy egyszer vége lesz. „Ezután jön a tevékenység szakasza, amikor megpróbálnak ellenállni és megkapaszkodni a lejtőn." A harmadik szakaszban már elengedik magukat — ez már a „pokol harmadik bugyra", ahonnan többnyire már nincs visszaút.

Aki naponta megissza a maga hathét liter borát, már aligha hozható vissza a társadalomba. Hogy is mondja a csavargó? „Le bonheur et la malheur de clochard sont au bout de bouchon." Vagyis: „A clochard boldogsága és búja egyaránt ott, a dugó mögött van.".

Bernard Deferre lyoni hegesztőmunkás 23 éves korában került ki az utcára, ő még csak a második „bugyorban" van. Az üzem, ahol dolgozott, elvesztett egy megbízatást, de a szigorú felmondási előírások miatt egy munkást sem bocsáthatott el. A megoldás: a hatóságok által is támogatott munkaidő-csökkentés. 1983 tavaszán a cég csődöt jelentett.

Bernard egy konzervatív családban nőtt fel, szűkebb hazájukban, Auvergne-ben közel száz éve közülük került ki a polgármester. Ezért meg van győződve arról, hogy ő a szocialisták szociálpolitikájának áldozata. Laurent Fabius miniszterelnök Mitterrand Franciaországában új kurzusba kezdett. A jövőben is, mondta Mitterrand január közepén, több munkahelyet szüntetnek meg, mint újat hoznak létre, az ország nem engedheti meg magának, hogy ráfizetéses üzemeket mesterségesen életben tartson. „Az új évben a németek példáját fogjuk követni" — folytatta. Egy francia szocialista kormányfő, aki a nyugatnémet CDU-t kívánja utánozni! — „Egy újabb Waterloo" — jelentette ki a Nemzetgyűlés egyik kommunista képviselője.

Bernard Deferre közel két éve munkanélküli. Egy ideig havi 2000-es éhbérért egy zöldségkereskedőnél dolgozott kifutófiúként, De ma már az éhbérek terén is nagy a túlkínálat Párizsban. Az algériaiak egyre lejjebb szorítják a béreket. Ma a Quartier Latin környéki piacokon elhullott zöldségfélék újraeladásából él. „A szocialisták a mi szerencsétlenségünk — mondja. — A szocialisták meg a külföldiek, akik elveszik előlünk a munkát." Három-négy éve Franciaországban ismét felütötte fejét a fajgyűlölet.

Ennek ellenére Bernard hisz abban, hogy a sors csak egyszer állítja ilyen próba elé. „Csak akarni kell, akkor újra jó lesz majd, nemde?"

A zuhanás a legmélyebb nyomorba akkor kezdődik, ha elérkezik a „fin de droits" ideje, vagyis lejár a munkanélküli-segélyre jogosultság. De Gaulle idejében ez még csak keveseket érintett. A szocialista kormányzat alatt már százezreket. Csupán 1983-ban 360 000-rel szaporodott a számuk, negyvenszeresére 1981-hez képest. Növekedett az öngyilkosság, a válások száma, egyre jobban terjed a bűnözés, az „új szegénység". Az 54 millió francia közül 6 millió él az Európai Közösség által megállapított szegénységi küszöb alatt.

A fiataloknak csak 18 hónapig fizetik a munkanélküli-segélyt — feleannyi ideig, mint a Giscard-érában. Aki másfél év után sem dolgozik, mehet koldulni, vagy az állami költségvetésből újabb napi 40 frank szociális segélyhez juthat. Ebből vehet ma-

gának két virslis szendvicset és egy tejeskávét, de arra már nem futja, hogy szobát vagy ágyat béreljen valahol.

Január elején, amikor a hőmérők Párizsban is —10 fok alá süllyedtek, minden munkanapon több mint 50 lakásból költöztették ki a lakókat. Több mint 25 000 párizsi hajléktalan, majdnem háromszor annyi, mint 1982-ben — és a menedékhelyek csak 5000-et tudnak elhelyezni éjszakára. A „fény városában", ahogy az útikönyvek írják, három nap alatt kereken egy tucat ember fagyott meg éjszakai szállás híján. És közel 200 000 lakás üresen áll!

A XIX. században létezett néhány szegényház. „Hogy Európa egyik leggazdagabb országának leggazdagabb városában, a XX. században fiatal emberek nem tudják, hogy hol fogják álomra hajtani fejüket — mondja Henri Krasucki, a kommunista CGT főnöke —, ez egy nemzeti dráma." De nem feltétlenül a kapitalisták bűne. A CGT kifejezetten támogatta Mitterrand-t az állami munkanélküli-segély csökkentésére hozott intézkedéseiben.

Az üdvhadsereg gépesített gulyáságyúi valóságos megváltás tehát azok számára, akik még egy metrójegyet sem tudnak váltani a pénzükből. De a kiszolgálás itt ugyancsak negyedosztályú. Inkább a külvárosi Rungis vásárcsarnokaiban esznek, ahol az Ile-de-France-ból tízmillió francia számára érkezett élelmiszereket és ételkülönlegességeket átrakodják — itt a hulladékból néhány száz csöllakó is jóllakik. És nem csupán jóllakik. Az itteni csavargóknak mindenük megvan és mindenből csak a legjobb. De mert egy zárt társadalmat alkotnak, amely szigorúan védi Eldorádójukat az illetéktelenekkel szemben, a vásárcsarnok — ahogy korábban sem, amikor még a Szajna jobb partján volt — továbbra sem szerepel az „elökelő" éttermek jegyzékében.

Aki bírja idegekkel, az a Charles Fourier utcai Mie de Pain-ben vacsorázik keddenként fél héttől. A Mie de Pain előtt éppen most áll meg egy URH-s gépkocsi. Két rendőr ugrik ki és rohan el a kígyózó sorok mellett. Néhány perc múlva egy részeg, fejsebből vérző angolt hurcolnak ki, kezén bilincs.

Der Spiegel

Párizsi hajléktalannyomorúság

Az angol védekezik, nem akar menni. „Disznók, disznó francia kopók — üvölti angolul —, jogom van ahhoz az átkozott sajthoz!"

A rendőrök betaszigálják a kocsiba. „Várj csak, mon petit, majd az őrszobán megkapod a magadét."

Az a férfi, akivel összeverekedett, bent ül az étkező teremben és sír. Összetett, vérző kezei, mintha imára kulcsolta volna, belelógnak a kiömlött levesbe.

Mi történt?

A férfi nem válaszol. Csak zokog: „Ez a vég, ez a vég."

Ejnye, mi történt hát?

A férfi leves áztatta kabátujjával letörli könnyeit. „Azt mondta, hogy elloptam a camembert-jét. De én nem vagyok tolvaj. Erre megütött. Tudja, ő mindenért felkapja a vizet."

Senki nem ismeri az igazi nevét. „La terreur britannique-nak" a „brit szörnyetegnek" nevezik. Valahonnan már kitelepítették. Itt, a Mie de Pain-ben, a nyilvános konyhán azonban senki nem kérdezősködik a vendégek szár-

mazása és jó híre felől. Az üdvhadsereg menhelyein igazolópapírokat kérnek. Mie de Pain-ben igazolványként elegendő a korgó gyomor is. Itt esznek és alszanak azok, akik nem szívesen szerepelnének a vendégkönyvekben. Csak a késeket és a borosflaskákat kell leadni a bejáratnál.

Ebben az étkezőteremnek kinevezett betonveremben félóránként egyszerre száz embernek lehet ételt felszolgálni. A legtöbbjük hallgatagon ül és eszik, csak az edények csörömpölése, a csámcsogásuk és a vörösboros üvegek dugóinak pukkanása hallatszik. Verejték-, vizelet- és zsírszag keveredik a levegőben. Nem, ez bizonyára nem egy kifinomult életvitel színhelye — de a koszt jó.

Az első fogás erőleves húsgombócokkal, utána egy darab hús zöldséggel, egy szelet sajt, végül narancs. A sajtpultnál nagy a forgalom, a vendégek a camembert keménységét vizsgálják. A savoir-vivre [kb. a. m. életművészet — *N. Sz. szerk.*] még itt, a mélyben sem tűnt el. Ebben különböznek a párizsi csőlakók német kollégáiktól.

Pár hónapja valami komolyan veszélyeztette a Mie de Pain jó hírét. Az idelátogatók olyannyira megszaporodtak, hogy Louis Degorre, a főnök nem jött ki a költségvetésből, és csökkenteni kényszerült az adagokat.

De a helyzet megváltozott Edouard Leclerc, a szupermarketkirály fellépésével. Azt megakadályozandó, „hogy Franciaország Bangladeshez váljon hasonlatossá", Leclerc magánháborút hirdetett az új szegénység ellen. Szűkebb hazájában, Bretagne-ban az a szokás — mondja —, hogy mindig egy tányérral többet tesznek az asztalra, arra az esetre, ha véletlenül betérne egy éhes utas. Az éhező idegenek számára szupermarketjeiben mindenhol terítve áll egy asztal. Leclerc ún. túlélési csomagokat állított össze az áruházi választékból, és azokat önköltségi ár alatt dobja piacra. Üzleteiben mindenütt van „szegények butikja", ahol a rászorultak ingyen is kaphatnak egy kolbászos, vajas szendvicset.

Mitterrand elnök felháborodott. Ő nem szorul rá, jelentette ki állítólag, hogy egy nagytőkéstől tanulja a szociálpolitikát. Az természetesen nem derült ki, hogy ez a könyörületes akció a propagandafőnöknek avagy a tulajdonos jó szívének tulajdonítható-e. Az előbbi is elképzelhető. Mindenesetre Leclerc egykor szeminarista is volt.

S ha a kormányzat kételkedik a jó szívében, mondja Leclerc, csak egyet tehet: még jószívűbb lesz. A szocialisták erre visszavonultak. Nem tehettek mást, ha nem akarták elveszíteni hitelüket. Azóta ismét négyfogásos a menü a Mie de Pain-ben.

A hatóságok teljes mértékben a magánjellegű segélyszervezetekre ruházták a hajléktalanok elhelyezésének gondját. A párizsi városi közigazgatás számára a csőlakók inkább esztétikai, mintsem erkölcsi probléma. Hogy elkergessék őket a metróállomásokról, a párizsi közlekedési vállalat (RATP) műanyag ülőkékkel cserélte fel a régi padokat, amelyeken már nem lehet kényelmesen elnyújtózni.

Miután néhányan megfagytak a nyílt utcán, a RATP két üzemen kívül helyezett metróállomást szükségmenhelynek rendezett be. A Luxembourg-állomáson a hadsereg a polgármester megbízásából 200 ágyat állított fel a rive gauche, a bal part clochardjai részére. De Chirac hoppon maradt. Még a leghidegebb éjjeleken is csak minden ötödik ágyban feküdt valaki. A csavargók inkább alszanak az Abbé Pierres üzemen kívül helyezett hűtőházában, vagy a kegyes szívű papok sekrestyéiben, vagy akár a szabad levegőn, mint állami felügyelet alatt. Erre több okuk is van.

Az egyik a „brigade d'assistance aux personnes sans abri" [a hajléktalanokat segítő brigád — *N. Sz. szerk.*] (Bapsa) fogdmegjei, akik a városvezetés parancsára összefogdossák a képet rontó csavargókat és a nanterre-i menhelyre viszik. Nanterre-ben megfürösztik, tetvetlenítik és orvosilag megvizsgálják őket. Másnap kapnak egy kiadós reggelit és egy metrójegyet, egy rendőrautó pedig elszállítja őket a Pont de Neuilly-i metróállomáshoz.

A Bapsa „kék emberei" (kék kezeslábasuk miatt nevezik így őket) rabiátus fickók, akik megszokták, hogy sokszor gumibottal kényszerítik engedelmességre a vitatkozót. A jog nem korlátozza őket. Franciaországban nincs törvény, amely megtiltaná a szabad polgároknak, hogy borotválatlanul és

borosüveggel a zsebükben jelenjenek meg nyilvános helyeken, de nincs jogszabály a kényszerű deportálások ellen sem.

Még az üdvhadsereg is eltűri, hogy a „kékek" a „soupe de nuit" mellől is elviszik az éhezőket.

Akik már ismerik a dörgést, azok alávetik magukat a felsőbb akaratnak. „Ha a »kékek« azt mondják, gyerünk, akkor menni kell, különben te húzod a rövidebbet" — mondja Roger Weiland, strasbourgi raktáros, akit egy szerencsétlen házasság hozott Párizsba. Weiland legszívesebben a Péniche-en alszik, a Viaduc d'Austerlitz alatti elhagyatott szénszállító uszályon, amelyet az üdvhadsereg menhellyé alakított át. A házirend valamivel szigorúbb, mint máshol. De itt garantáltan nem szerez az ember semmiféle bogarat. André Bigay dandárparancsnok, a házmester éberen ügyel arra, hogy az emberek megmosakodjanak, mielőtt lefekszenek.

Roger Weiland aludt már másodosztályú házakban is. De ott, mondja, „isznak és a sarokba vizelnek az emberek". És „sokuknak van tetűje, amik az ember hajába rakják a petéiket". Nem, inkább alszik a metró egyik meleg szellőzőnyílása tetején, mint azokban a poklokban. Nyáron belopózkodott a nyitva hagyott pincékbe, régi autókba, vagy ha az időjárás megengedte, a Luxembourg-kert padjain aludt.

A csavargók már régen nem alszanak a hidak alatt, mert a párizsi közlekedési vállalat birtokba vette a Szajna-partot is. De ezt legfeljebb a párizsi idegenforgalmi szövetség vette rossz néven. A hidak alatt alvó csavargók epikureusidillje — a rongyos göncű filozófus, akinek csak egy kis bor kellett a nappali boldogsághoz, egy tőzsdei hírlap pedig éjszakára betakarózni, ahogy Georges Brassens dalaiban megénekelte a csőlakó összevont alakját — már a múlté.

„A csavargók valódi életében szinte semmi sem úgy van, mint a filmen — mondta Jean Gabin, jóval híres »Archimède«-jének színre vitele után —, csak tíz százaléka romantika, kilencven százaléka szenny." Ez a szomorú arány azóta az utóbbi javára tolódott el.

(Az NSZK hetilap 1985/7. számából)

EGY
NEM MINDENNAPI
FEJLŐDÉS
TÍZ ÉVE

Makai György

ETIÓPIA

1974–1984

Nemzetközi Zsebkönyvtár

☆

216 oldal
Ára: 30,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

ATOMFEGYVEREK ÉS ELLENŐRZÉS

DER SPIEGEL

„...helyszíni ellenőrzésre is sor kerülhet"

BESZÉLGETÉS ANDREJ KOKOSINNAL, ALEKSZEJ ARBATOVVAL ÉS ALEKSZEJ VASZILJEVVEL* AZ ŰRFEGYVERKEZÉSRŐL

— *Reagan amerikai elnök nemrég kijelentette, hogy a világűrt érintő terveit minden körülmények között meg akarja valósítani. Ennek örülniök kellene.*

— *Kokosin:* Ezt komolyan gondolja?

— *Igen, hiszen az amerikai űrfegyverekről szóló tanulmányukban megállapítják, hogy egy rakétaelhárító ernyő telepítése a világűrbe 2000 milliárd dollárba is belekerülhet, vagyis olyan drága lenne, hogy jelentősen megterhelhetné az önök ideológiai ellenfelének, az Egyesült Államoknak gazdaságát.*

— *K.:* Mi sohasem állítottuk, hogy nekünk annál jobban megy, minél rosszabb a másik félnek. Úgy véljük, ezeket a hatalmas kiadásokat az amerikai népnek, a dolgozóknak kell állni, és ez egyáltalán nem ok számunkra az ujjongásra.

— *Megható ez az aggodalom, amelyet ideológiai ellenfelük iránt tanúsítanak.*

— *K.:* (nevet).

— *Ez a proletár internacionalizmus?*

— *K.:* Igen. De válasszák szét az ideológiai szembenállást a fegyverkezési versenytől. Nekünk sohasem volt célunk, hogy az USA beleroppanjon a fegyverkezésbe.

— *Arbatov:* Értsék meg, mi nem azt akarjuk, hogy a tőkés világban egy eddig nem látott méretű válság robbanjon ki. Egy ilyen válságot elsősorban a munkások sínylenék meg. A fegyverkezési hajsza egy újabb spirálja mindenekelőtt a dolgozóknak fog adóterhet jelenteni.

— *Képes lenne-e a Szovjetunió megbirkózni egy ilyen versenyfutással?*

— *K.:* A fegyverkezési hajsza elvonja a gazdasági erőforrásokat más területekről, tehát ellene vagyunk. Ezért is tettünk javaslatokat a fegyverzetellenőrzésre, amelynek eredményeképpen a fegyverkezési kiadások csökkenthetők lennének. Katonai kiadásaink mindig is a paritást célozták, nem többet. A fegyverkezés egy alacsonyabb szintje kedvezőbb előfeltételeket teremthet a szocializmus építéséhez hazánkban.

— *Az Egyesült Államokban néhányan ennek éppen az ellenkezőjét szeretnék elérni.*

— *K.:* Természetesen tudjuk, hogy az USA ezzel is szeretne gazdasági-

* Andrej Kokosin, Alekszej Arbatov és Alekszej Vasziljev a közelmúltban egy 48 oldalas jelentéssel foglalt állást a csillagháborús vitában. Az alapvetően amerikai adatokra épülő tanulmány arra a következtetésre jut, hogy Reagan világűrre vonatkozó tervei katonailag, műszakilag és gazdaságilag egyaránt értelmetlenek, de nem hallgatták el aggodalmukat sem, hogy mégis megvalósulhat. Kokosin 39 éves politológus és mérnök, a moszkvai Amerika- és Kanada-kutató Intézet igazgatóhelyettese; Arbatov Kokosin főnökének, a Kreml tanácsadójának, Georgij Arbatovnak a fia, 34 éves, jelenleg a Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében osztályvezető, katonapolitikai szakértő; Vasziljev 50 éves, politológus és mérnök, akárcsak Kokosin, mint az Amerika- és Kanada-kutató Intézet osztályvezetője az űrfegyverkezés műszaki kérdéseivel foglalkozik.

lag gyengíteni minket. De nem fogja elérni a célját, országunk kifosztását, mert politikai és gazdasági rendszerünk lehetőséget nyújt arra, hogy eszközeinket hatékonyan és ésszerűen osszuk el, mert mi, ellentétben az amerikai, magánkézben levő hadiiparral, nem vagyunk érdekeltek a nyereségben.

— *Úgy vélik, Reagan elképzelése egy ilyen űrfegyverrendszerről valaha is megvalósul?*

— *Vasziljev:* Jelentésünkben azt állapítottuk meg, hogy a támadó rakéták ellen sosem lesz százszázalékos védelem. De már egy, még tökéletlenül működő elhárító rendszer kiépítése is újabb lökést adhat a fegyverkezési versenynek. Mindenesetre véleményünk szerint sokkal olcsóbb az amerikai űrfegyverrendszer elleni védekezés, mint a rendszer maga.

— *Edward Teller, a reagani csillagháborús program egyik fő kezdeményezője újabban éppen az ellenkező véleményen van. Úgy véli, egy rakétaelhárító ernyő olcsóbb, mint az annak áttöréséhez szükséges eszközök.*

— *V.:* Mi kerül kevesebbe: pályára bocsátani ezeket a hatalmas harci űrállomásokat, avagy odafönn összeütközési pályára milliónyi repeszdarabot kilőni, amelyek nagy sebességüknél fogva feltétlenül szétrombolják ezeket az érzékeny berendezéseket? Az első esetben milliárdokról van szó, a második terv legfeljebb milliókba kerül.

— *Az önök számításai szerint Moszkvának tehát ahhoz, hogy hatástalanítsa az elhárító ernyőt, vagyis, hogy az amerikai szuperfegyvert űrócskavassá változtassa, mindössze az amerikai űrfegyverkezési kiadások 1-2 százalékára van szüksége. Miért csap mégis ekkora lármát kormányuk egy olyan fegyver körül, amely valójában nem ér semmit?*

— *K.:* Aggodalmaink politikai és stratégiai természetűek. Ha összességükben értékeljük a másik oldal katonai előkészületeit, úgy találjuk, hogy számunkra éppolyan veszélyes egy csak részben hatékony elhárító rendszer, mint egy tökéletesen működő. Egy áthatolhatatlan védőpajzs éppúgy

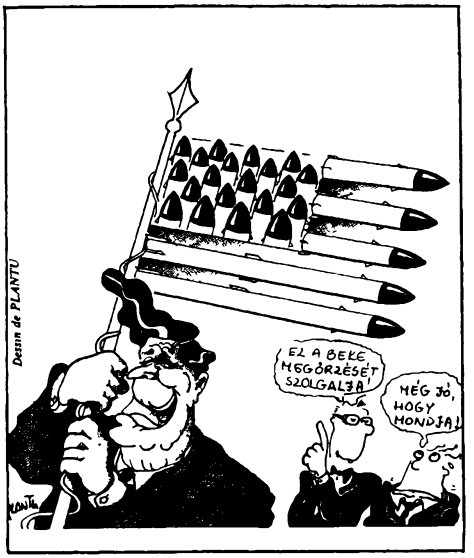

Le Monde

szolgálhat az első csapás kivédésére, mint a stratégiai ellencsapás elhárítására. A csak részben hatékony űrrakéta-elhárító rendszer ellenben csak arra alkalmas, hogy az első csapással már amúgy is megtizedelt rakéták ellencsapását elhárítsa.

— *Mit jelent ez önök szerint az amerikai stratégia szempontjából?*

— *K.:* Fokozza a csábítást az amerikai stratégák számára, hogy egy ilyen, még ha csak tökéletlen elhárító ernyő védelme alatt, egy nukleáris elsőcsapást megkockáztassanak. Ez paradoxonként hathat, ám a hadászatban gyakori az ilyesmi. Megszűnne a hadászati stabilitás. Ez aggodalmunk fő oka, és nem az, milyen hatékonyak lesznek a gyakorlatban az effajta űrfegyverek.

— *Reagan azonban azt bizonygatta, hogy a jelenleg érvényes hadászati alapelvet, a „kölcsönös megsemmisítést", űrfegyverkezési elképzelése révén a „kölcsönösen garantált biztonsággá" akarja átalakítani. Önök nem találják csábítónak ezt a tervet?*

— *K.:* A Szovjetunió a hadászati fegyverek csökkentését tartja a jelenlegi helyzetből kivezető legcélszerűbb útnak. Ezt haladéktalanul meg kell kezdeni. Az amerikai kormányzat azonban bővíti hadászati támadó fegy-

vertárát, ráadásul a verseny újabb fordulóját indítja el a világűrben. Washington maga is bevallja, hogy nemcsak kutatásokról van szó, hanem a rendszert valamikor meg is fogják valósítani.

— *Ez az idő még messze van. Ez meg kell hogy nyugtassa önöket.*

— *K.:* Egyáltalán nem, mert ez azt jelenti, hogy a kölcsönös megsemmisítés veszélye még az ezredforduló után is fennáll. A következő évtizedeket, amikor Amerika ki akarja építeni világűrernyőjét, éppen ellenkezőleg, arra kellene felhasználnunk, hogy jelentős mértékben csökkentsük az atomfegyverek számát. Ezzel pénzt lehetne megtakarítani, és egy stabilabb helyzetet teremteni.

— *A.:* Alapjában véve Washington világűr-koncepciója nem egyéb egy kísérletnél arra, hogy egy összetett politikai problémát haditechnikai eszközökkel próbál megoldani. Folyik a hadászati fegyverkezési hajsza, a nemzetközi légkört a kölcsönös bizalmatlanság jellemzi, a világpolitikai helyz labilis. Az amerikai kormányzat ja asolta kiút: a fegyverkezés folytatás Ezzel a három probléma csak még sebben merül fel.

— *éz megérteni: hogyan indítana egy újabb fegyverkezési hullámot az, ha az amerikai űrfegyverprogram elleni védekezés ilyen olcsó?*

— *V.:* Először is: természetesen meg fogják próbálni, hogy a mi elhárító eszközeink ellen újabb ellen-elleneszközöket fejlesszenek ki, s ez egy újabb spirált indít el. Másodszor: ezzel párhuzamosan más fegyverrendszereket is kifejlesztenek és tökéletesítenek, mint pl. a robotrepülőgépeket, amelyek ellen még az amerikai világűrernyő sem nyújt védelmet. Ez valamenynyi területen szítja a fegyverkezési hajszát . . .

— . . . *de a két rendszer közötti gazdasági szembenállást is. Teller azzal számol, hogy az űrfegyverkezés óriási hatással lesz a polgári termelésre is. Úgy véli, a most becslések szerint ilyen kutatásokra fordított 26 milliárd dollár 26 000 milliárd dollárt szabadíthatna fel polgári gazdasági területeken. Attól tartanak talán, hogy ezáltal a Szovjetunió technikai elmaradottsága a Nyugattal szemben tovább fog növekedni?*

— *K.:* Ami a termelésre gyakorolt hatást illeti, azt kell mondanom, hogy a legtöbb amerikai egészen másként vélekedik. 25—30 évvel ezelőtt Teller reményei bizonyos tekintetben megalapozottnak tűnhettek, ma már azonban a méregdrága katonai tervek megvalósítása óriási erőforrás-

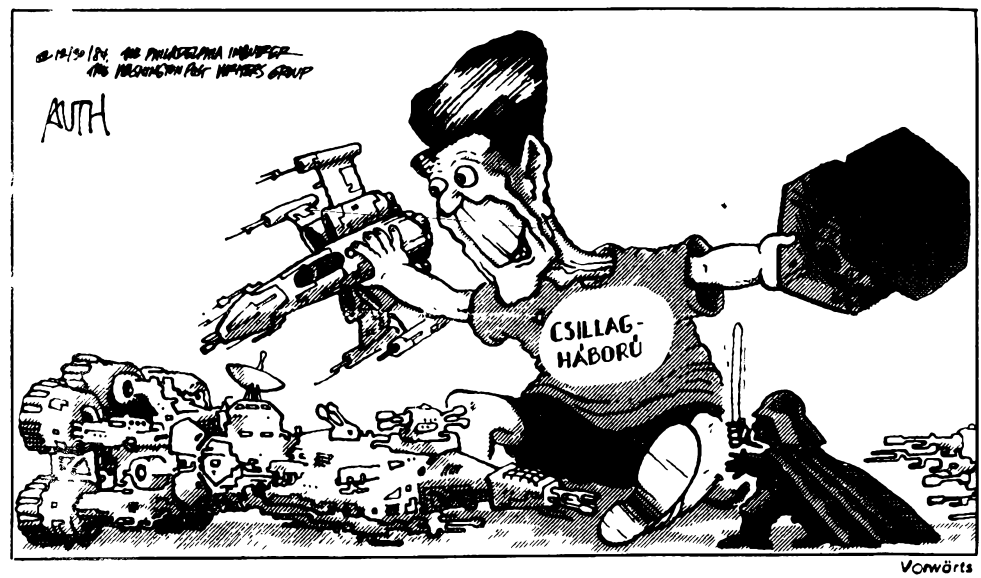

kat von el a polgári szektorból. Kérdése második részére azt kell felelnem, hogy a Szovjetunió „műszaki elmaradottságára" hivatkozni már jó ideje csak önámítás a Nyugat részéről. Nincs ez másként most sem.

— *A.:* Teller valószínűleg csak el akarta hitetni a politikusokkal és az adófizetőkkel, akik most arról a 26 milliárd dollárról vitatkoznak, amelyet a következő öt évben az űrfegyverkezésre kell költeni, hogy nincs okuk aggodalomra, hisz a kiadások bőségesen megtérülnek majd.

— *A Szovjetunió nem mindig ellenezte az atomrakéták elleni védekezést. 1967-ben mondta az önök akkori kormányfője, Koszigin: „Úgy gondolom, egy támadáselhárító védelmi rendszer nem oka a fegyverkezési hajszának. Egy rakétaelhárító rendszer talán többe kerül, mint egy támadó rendszer, de ennek nem az a feladata, hogy embereket öljön, hanem hogy életeket mentsen meg." Ezt akár Reagan is mondhatná.*

— *A.:* Húsz évvel ezelőtti idézetekkel ma már nem lehet érvelni. Ez érvényes azokra a régi amerikai megállapításokra is, miszerint a szovjet rakétaelhárító rendszer jelentené a fő veszélyt az Egyesült Államok számára.

— *Most Önök teszik ugyanezt a szemrehányást az Egyesült Államok űrfegyverkezési terveivel kapcsolatban.*

— *A.:* Amikor Koszigin ezt mondta, még nem volt hadászati egyensúly, és még nem volt érvényes a kölcsönös megsemmisítés eive sem. Nem volt még szerződés a rakétaelhárító rendszerekről és a stratégiai támadó fegyverek korlátozásáról sem. Mára a helyzet megváltozott. És ezt veszélyezteti az amerikai űrfegyverkezési program. Sőt egy atomháborúval fenyeget minket és az egész világot. Ez s nem elsősorban az amerikai tervek tudományos-technikai és gazdasági kihatásai az oka aggodalmainknak.

— *A politikai, katonai és műszaki fejlődés nem áll egy helyben. Ezzel a majdnem szükségszerű változással kapcsolatban nem kínál-e Reagan elnök önöknek is értékes kiutat? Hiszen később a Szovjetunióval is meg akarja osztani a világűrről így szerzett ismereteket.*

— *A.:* Kétlem, hogy az amerikaiak valóban készek lennének ismereteiket megosztani velünk, hisz ma ennél jelentéktelenebb dolgokra, pl. a golyóscsapágyra vonatkozó tudásukat is igyekeznek titokban tartani előttünk.

— *Kormányuk szerint az amerikai űrfegyverkezés fő célja a nukleáris elsőcsapás. Ezt amerikai forrásokra alapozzák?*

— *K.:* Világos, hogy az Egyesült Államok nem fedte fel titkos stratégiai terveit. Ha azonban az űrfegyverkezéssel együtt figyelembe vesszük az amerikai hadászati atomfegyverek fejlesztési terveit is, és még fülünkben az amerikai kormányképviselők, sőt magának a védelmi miniszternek kijelentései, akik főként a Reagan-kormányzat első éveiben nyíltan beszéltek egy atomháború megnyerhetőségéről, akkor megalapozottnak látszik a gyanú, hogy az űrfegyverkezés az elsőcsapás előkészítését szolgálja. Tegyük hozzá, hogy az Egyesült Államokban az űrfegyvereknek más feladatokat is szánnak, mint pl. nyomást gyakorolni az ellenfélre.

— *Hogyhogy?*

— *A.:* A szakemberek megegyeznek abban, hogy az atomfegyverek további felhalmozása értelmetlen. Már ma is 50 000 robbanófej van szerte a világ fegyvertáraiban. Ez már egyáltalán nem áll arányban országainkban, az egész világban található célpontokkal. Az évezred végéig szóló amerikai tervek könnyen áttekinthetők. Eszerint egyáltalán nem tervezik a hadászati fegyverek csökkentését. Innen bizalmatlanságunk ama megállapítást illetően, hogy az űrfegyverkezés a védelmet szolgálná.

— *A Szovjetunió lemondott az atomfegyverek elsőkénti alkalmazásáról. Sőt tanulmányukban önök azt írják, hogy a szovjet csapatok kiképzési programja ennek szellemében változott és átalakult. Mit értenek ezen?*

— *K.:* Kötelezettségünk, hogy nem vetünk be elsőnek atomfegyvert, nemcsak politikai jelentőséggel bír. Be-

folyásolja csapataink mindennapi kiképzési tervét is.

— *És hogyan változott az meg?*

— *A.:* Amint azt honvédelmi miniszterünk 1982 nyarán világosan kifejtette, a szovjet fegyveres erők kiképzésénél több figyelmet fordítanak arra, hogy egy háborús összeütközés ne fajulhasson atomháborúvá. Ezért a csapatok és törzsek kiképzésénél szigorúbb mércét alkalmazunk. Megerősítettük továbbá az ellenőrzést, hogy ha a tilalmak ellenére bevetik a taktikai vagy stratégiai atomfegyvereket, azt el tudjuk hárítani.

— *Önök ellenzik az amerikai űrvédelmi terveket. Ugyanakkor a hatvanas évek végétől Moszkva környékén működik egy, jóllehet az amerikaiakétól eltérő rakétaelhárító rendszer, amelyet mostanában még korszerűsítenek is. Talán Moszkva monopolhelyzetre törekedne ezen a területen?*

— *K.:* Nos, ami a Szovjetuniót illeti, mindig is betartotta az 1972-es AMB (antiballisztikus rakétaelhárító rendszer)-egyezményt, illetve a kiegészítő jegyzőkönyvekben foglalt megállapodásokat. Akkor nagyon is reálisan közelítettük meg az elhárítás korlátozásának kérdését. Ennek nem mond ellent az, hogy elleneztük egy nagyméretű rakétaelhárító rendszer létrehozását.

— *Moszkva felháborodik, mert Washington egy olyan rakétaelhárítást tervez, amilyennel ő maga már rendelkezik. Magyarázzák meg ezt az ellentmondást.*

— *K.:* Az Egyesült Államokban jelenleg egy döntően új lépésről van szó. Nekünk csak egy nagyon korlátozott rakétaelhárító komplexumunk van. Csupán része annak, amiről a hatvanas években tárgyalások folytak. Az amerikaiak is rendelkeznek egy ilyen rendszer számos elemével. Tudomásunk szerint ezek az elhárító rakéták nagyon gyorsan továbbfejleszthetők. Amellett nemcsak kutatásokat végeznek, hanem kipróbálnak új fegyvereket is. Tények bizonyítják, hogy az az állítás, miszerint a Szovjetunió aktívabb lenne az ABM-szerződés adta kereteken belül, teljesen alaptalan.

— *V.:* Az 1972-es egyezmény óta az Egyesült Államok milliárdokat költött rakétaelhárító fegyvereinek fejlesztésére; a hadseregnek megvolt és még ma is megvan a saját ABM-programja. Ezt az amerikaiak is megerősítik.

— *Az Egyesült Államok azzal a szemrehányással érvelt világűrtervei mellett, hogy Moszkva megsérti az ABM-szerződést. Említenek egy óriási radarállomást Krasznojarszk környékén, valamint olyan új légelhárító rakétákat, amelyek alkalmazhatóságának kipróbálása a rakétaelhárításban állítólag most folyik. Ezenkívül a Szovjetunió széles körű katonai rendeltetésű lézerkutatásokba kezdett, amellyel akár a csillagháborút is előkészíthetik. Washington tehát ugyanattól félne, mint önök Moszkvában?*

— *K.:* Én mindig is meglepődtem, hogy a nyugati közvélemény nagy része még mindig nem lát át az Egyesült Államok trükkjein. A fegyverkezési hajsza hívei oly gyakran beszéltek új szovjet bombázókról, a Szovjetuniónak a rakétatelepítésben szerzett előnyéről. Meggyőződésem, hogy ugyanez a helyzet most is, amikor az ABM-szerződés megszegésével vádolnak bennünket.

— *Bizonyítékokat kérünk.*

— *K.:* Azt állítják, hogy a Szovjetunió előnyre tett szert a rakétaelhárító rendszer tekintetében az Egyesült Államokkal szemben. Ennek a megállapításnak ugyanaz a célja, mint a korábbi kampányoknak. Hamis adatokat közölnek a nyilvánossággal. Meggyőződésem, hogy egyszer majd a Pentagon magas rangú tisztviselői vagy a magas rangú katonák is bevallják: „A nyolcvanas évek elején túlbecsültük a Szovjetunió lehetőségeit."

— *Kétségtelenül kisebb a veszélye annak, hogy itt a Szovjetunióban olyan emlékiratok jelenjenek meg, melyekből kitűnik, hogy az amerikaiak nem az ujjukból szopták az adatokat. Mi a helyzet a krasznojarszki radarral?*

— *K.:* A Szovjetunió minden szükséges intézkedést megtesz védelmi ké-

pességének biztosítására. De nem sérti meg szerződéses kötelezettségeit. Mellékesen, szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az ABM-szerződésnek ellentmondó amerikai lépésekről mélyen hallgatnak. Például jelenleg is rendkívül erőteljesen dolgoznak a hordozható ABM-rakéták fejlesztésén. Minuteman típusú interkontinentális ballisztikus rakétákat próbálnak ki, alkalmasak-e elhárító feladatok ellátására.

— *Alkalomadtán ezt majd szívesen megkérdezzük az amerikaiaktól. Önöktől inkább azt szeretnénk tudni, mire szolgál valójában a krasznojarszki radarállomás.*

— *K.:* A modern radartechnika több irányú felhasználást tesz lehetővé, polgári és katonai feladatokat egyaránt elláthat. Azok az amerikaiak viszont, akik alá akarják ásni az ABM-szerződést, minket vádolnak szerződésileg tiltott tevékenységgel.

— *A.:* Az önök kérdései olykor nem állnak a beszélgetés magaslatán. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy az amerikaiak állandóan változtatják az érvelést. Most éppen minden eszközzel az űrprogramra koncentrálnak. És ezért az adott helyzethez szabják az indokokat. Például: kezdetben Washingtonban azt mondták, űrernyőjük az egész lakosság védelmét szolgálja. A kormányzat egyes képviselői szerint most már csak az interkontinentális rakéták silóit és más katonailag fontos berendezéseket kell védeni. Vagyis a lakosság védelmét nem lehet garantálni.

— *Az az amerikai ajánlat tehát, hogy Európát is a védőernyő alá vonják, csak megtévesztő taktikázás?*

— *V.:* Igen. Gondoljanak arra, hogy az amerikai elképzelések szerint a rakétarendszer hatékonysága attól függ, milyen hosszú ideig tartózkodik a rendszer hatótávolságán belül az ellenséges repülő tárgy. Az Európát elérő közepes hatótávolságú rakétáknak repülési idejük . . .

— *. . . mint a szovjet S—20-asoké . . .*

— *V.:* . . . repülési idejük jóval rövidebb, mint az interkontinentális rakétáké. Már csak ezért sem lehet Európát az űrernyővel olyan jól megvédeni, mint az Egyesült Államokat. Európát valójában az védené meg, ha mentes volna valamennyi atomfegyvertől. Ezért lép fel a Szovjetunió . . .

— *. . . és folytatja maga is az Európa ellen irányuló rakéták telepítését. De térjünk vissza a csillagháborúhoz: ez a koncepció egyelőre a jövő zenéje. Nézetük szerint a fejlesztés mely pontján fogja az majd veszélyeztetni a Szovjetunió biztonságát?*

— *K.:* A kozmikus rakétaelhárító rendszereknek nem egy olyan eleme van, amely nem a távoli jövőben fenyeget, hanem egyes stratégák szerint már a létező technológiákkal is megvalósítható néhány éven belül. Ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ebben az összefüggésben az Egyesült Államok azon kijelentései, miszerint csak hosszú távú kutatásokról van szó, félrevezetőek.

— *Úgy vélik, már a kutatások is megsértik az ABM-szerződést?*

— *A.:* Sok minden, többek között a kutatások és fejlesztések bővítése arról tanúskodik, hogy az Egyesült Államok alá akarja ásni a meghatározatlan időre kötött ABM-szerződést.

— *A világ abban reménykedik, Genfben sikerül megakadályozni az űrfegyverkezést. Feltéve, hogy létrejön egy megállapodás, hogyan fogják majd ellenőrizni a betartását?*

— *K.:* Az egészen új fegyverek létrehozását tiltó megállapodást sokkal könnyebb ellenőrizni, mint a már meglevők korlátozását. Erre kiválóan alkalmasak a nemzetközileg elfogadott eddigi módszerek.

— *És ha a műholdak, az elektronikus lehallgató berendezések és a többi, kölcsönösen megengedett kémeszközök nem lesznek elegendőek — akkor?*

— *K.:* Vezetésünk nemegyszer kifejtette, hogy kész elfogadni az ellenőrzés más eszközeit is, feltéve, ha egy átfogó, mindkét fél számára kielégítő megállapodás születik. Akkor még helyszíni ellenőrzésekre is sor kerülhet.

— *Szovjet tudósok utaznának Amerikába, hogy ott ellenőrizzék a fegy-*

vergyártó cégeket, és fordítva, amerikai tudósok megnézhetik majd, mi folyik a szovjet laboratóriumokban?

— *K.:* Nos, ideális esetben — ha megkötnek például egy általános, teljes leszerelési szerződést — elképzelhető egy ilyen megoldás. Nemrég Gromiko külügyminiszter tett ezzel összefüggésben egy fontos kijelentést. Azt mondta, ha csak kutatások folynak egy szobában, ezt nem könnyű ellenőrizni. A laboratóriumok mellett azonban többnyire ott van a kísérleti állomás is, amely meghatározott célokat szolgál.

— *Milyen kilátásai vannak a genfi tárgyalásoknak, miután Reagan hangsúlyoztat mindenképpen kitart űrkutatási tervei mellett, még akkor is, ha a két fél megegyezik a nukleáris támadó fegyverek jelentős csökkentésében?*

— *K.:* A Szovjetunió célja mindenekelőtt megakadályozni a fegyverkezési hajsza kiterjesztését a világűrre. Ez egy jelentős eleme a hadászati fegyverek korlátozásának. A genfi megállapodások szellemében a Szovjetunió ragaszkodik ahhoz, hogy a kérdéseket egymással összefüggésben tárgyalják. Világos, hogy a tárgyalások igen bonyolultak lesznek. De ha mindkét fél konstruktívan közelíti meg a kérdéseket, akkor konstruktív eredmény is születhet.

— *Köszönjük a beszélgetést.*

(Az NSZK-beli hetilap 1985/11. számából)

DISARMAMENT
A periodic review by the United Nations

A nukleáris télről

SZOVJET ÉS AMERIKAI TUDÓSOK ESZMECSERÉJE

Néhány ismert szovjet és amerikai tudós együttesen megvitatta egy nukleáris háború esetleges következményeire vonatkozó, külön-külön végzett, új kutatás eredményeit. Az amerikai E. Kennedy és M. Hatfield szenátorok vezette washingtoni eszmecsere részleges jegyzőkönyvét közreadta az ENSZ *Disarmament* (Leszerelés) c. folyóirata Ebből közlünk két hozzászólást.

Dr. Carl Sagan, a Cornell Egyetem Bolygókutató Laboratóriumának igazgatója:

„Mióta csak folyik az atomfegyverek hatásának tanulmányozása, a hivatalos nyilatkozatok szerencsétlen módon mindig hajlamosak voltak és hajlamosak ma is a következmények alábecsülésére. Egyik példája ennek a szennyeződés veszélyének és mértékének értékelése. A másik az a tény, hogy a kozmikus térben bekövetkező atomfegyver-robbanások megrongálnák a műholdakat. A harmadik azzal kapcsolatos, hogy a nagyerejű atomfegyver-robbanások károkat okoznának a légkör felső részében elhelyezkedő, védelmet nyújtó ózonrétegben.

A korábbi értékelések ezen három tényező egyikével sem számoltak, s csak véletlenül fedezték fel azokat.

Valószínűleg vannak még olyan következmények, amelyeket még mindig nem ismerünk, váratlan és súlyos következmények. A továbbiakban szeretném röviden ismertetni az újonnan felfedezett hatások egyikét . . .

Megpróbáltuk kiszámítani, hogy egy atomháborúnak milyen éghajlati következményei lennének az egész világra nézve. Amennyiben a Föld felszínén vagy annak közelében nagyerejű

fegyverek robbannak fel, jelentős mennyiségű por jutna a felső légkörbe. Ha nagyvárosok, erdők vagy füves térségek fölött következik be robbanás, tüzek keletkeznek, amelyeknek velejárója a füst és korom, de ez a füst és korom főleg a légkör alsó rétegeire korlátozódna.

A légkör felső részébe jutott por és az alsó részébe került korom megakadályozná, hogy a Nap fénye eljusson a Föld felszínére. Az atomháborúk lehetséges változatainak igen nagy részénél az ilyenfajta besötétedés mértéke nagyon nagy lenne.

Elsőként engedjék meg, hogy ismertessem alapesetünket, egy olyan atomháborút, amelyben 5000 megatonna erejű lenne a robbanás...

A célpontok között lennének nagyvárosok és olyan célpontok is, mint például rakétasilók, tehát keletkezne korom és finom por egyaránt.

Egy ilyen háború — amely feltehetően az északi félteke középső részén játszódna le — közvetlen következménye az lenne, hogy a célövezetre a korom és por következtében szurokfekete éjszaka borulna...

Minthogy igen nagy mértékben csökkenne a Földre jutó napfény mennyisége — márpedig a napfény melegíti fel —, a felszín lehűlne, és az említett alapesetnél a hőmérséklet számításaink szerint mínusz 23 C°-ra csökkenne. Mindez azt jelentené, hogy a hidegnek kitett növények, állatok és emberek megfagynának.

Ezenkívül, például a felhőkarcolók leégésekor, a legtöbb halálesetet nem is maga a tűz okozza, hanem a műanyagok, szigetelőanyagok, kárpitok elégésekor keletkező mérgező gázok.

Azután ott vannak azok a finom porszemcsék, amelyek elzárják előlünk a napfényt. Ezek radioaktivitást hordoznak. Minthogy ezek mozgását figyelemmel tudjuk kísérni, tulajdonképpen nyomon tudjuk követni a bizonyos idő eltelte után keletkező radioaktív szennyeződést is. A régebben készült tanulmányoknak csaknem mindegyike azt feltételezte, hogy az a radioaktív szennyeződés, amely nem rakódik le azonnal a földön, a sztratoszférába kerül, ahonnan csak hosszú idő után hullik le, s addigra a benne levő radioaktivitás zöme már megsemmisült. Ezzel szemben a robbanások számos kombinációjánál igen sok finom részecske jut a légkör alsó részébe (vagy troposzférába), ahonnan hamarabb visszahull. A felezési idő eltelte után bekövetkező szennyeződés jóval — mintegy tízszer — nagyobb, mint azt általában a múltban hittük.

Hogy valami képet kapjanak arról, mit jelentenek ezek a számok, elmondanám, hogy alapesetünkben az északi félteke középső táján levő földterületnek mintegy 30 százaléka körülbelül 250 radnyi sugáradagot kapna (a céltól szélirányban terjedő szennyeződéssel), ami megközelíti a védettség nélküli ember számára a halálos adagot. A céloktól távol eső térségekbeli szennyeződés mennyisége 50—100 rad között lenne az egész északi féltekén. Ennél a dózisnál az emberi immunrendszer — a betegségekkel szembeni ellenállóképesség — kezdi felmondani a szolgálatot. A kapott sugáradag sokkal komolyabb megterhelés, mint korábban gondoltuk. Egy 10 000 megatonnás háborúban pedig ezek a számadatok a kétszeresükre emelkednek.

Miután a korom és por visszahullik a földre, a napfény megint eljut a felszínhez, és elkezdődik a felmelegedés. Amíg azonban visszatérnek a normális értékek, sok idő eltelhet — hat-kilenc hónap, vagy annál is több. Van azonban még egy negatív hatás: az ózonréteget a nagyerejű robbanások megbontják, így a földre most már jóval több ultraibolya-sugárzás fog eljutni, mint egyébként. Többszöröse annak, mint ami most eljut.

Ma már bizonyosnak látszik, hogy mindezek a hatások a déli féltekét is érintenék. Az az általános okoskodás, hogy a déli félteke kívül esne ezeken a hatásokon, részben onnan ered, hogy csak egyetlen atomfegyver felrobbanásánál vizsgálták a szennyeződés útját. Ám egyetlen atomeszköz felrobbanásakor nem jutna annyi finom részecske a levegőbe, hogy felforrósodjon a légkör felső rétege és lehűljön a földfelszín. Ha azonban mondjuk 10 000 robbanás zajlik le, egészen más a helyzet. Ekkor az északi féltekén a finom részecskék felfogják a napfényt és a légkör felső rétege rettenetesen átforrósodik. Az északi és a déli félteke közötti hőmérséklet-különbség ekkor valami újfajta levegőmozgást hoz létre — amellyel kapcsolatban dr. Alek-

szandrov majd többet mond önöknek —, amikor is a légmozgás a porszemcséket átviszi az Egyenlítőn, s így bizonyos mértékig a hideget, a sötétséget és a radioaktivitást is elviszi a déli féltekére. Az az elképzelés tehát, hogy vannak védett területek bolygónkon, ahová el lehet menekülni egy atomháború esetén, ma már sokkal kevésbé hihetőnek tűnik.

Ha tehát mindezen következményeket figyelembe vesszük, egy új körülménnyel állunk szemben. Földünkön mindenütt veszélybe kerülne az élet. Sőt biológusok még annak lehetőségét is felvetik, hogy az atomháború és a nukleáris tél kiirthatja az emberi fajt.

Ezeknek fontos kihatásai vannak, véleményem szerint, a politikára, a politikának azokra a kérdéseire, amelyekbe én most ebben a bevezető előadásomban nem megyek bele. Csupán annyit mondanék, hogy az olyan kérdéseket, mint az első csapás, óvóhelyek vagy válság-átcsoportosítás, továbbá az, hogy milyen mértékben veszélyeztetné a világ többi részét az északi félteke középtáján lezajló háború, mind nagyon komolyan újból végig kell gondolni.

Szeretném kiemelni, hogy van egy konfliktusszint, amely alatt az atomfegyverek nem váltanának ki olyan éghajlati katasztrófát, amilyet mi nukleáris télnek nevezünk, és vannak olyan szintek, amelyeknél a világon felhalmozódott fegyverkészletek minden bizonnyal elvezetnének egy nukleáris télhez. Nem tudjuk pontosan, hol a küszöb, az azonban bizonyosnak tűnik, hogy a jelenlegi hadászati készleteknél jóval alacsonyabban."

Közbevetett kérdésre Sagan a következőket válaszolta:

„Egy meggyőző első csapás, amelynek jó esélye lenne arra, hogy megsemmisítse az ellenfél rögzített kilövőállású, megtorlásra alkalmas erőit és néhány parancsnoki állást vagy efféle, nagy valószínűséggel nukleáris télhez vezetne. Vagyis, ha A ország első csapást akar mérni B országra és B ország a kisujját sem mozdítja, hogy megtorló csapással feleljen, nagy a lehetősége, hogy A országot saját akciója semmisíti meg. A por- és füstfelhő először beborítja a megtámadott országot, majd tíz nap múlva a szél elviszi az agresszor fölé: csökken a hőmérséklet, a fény kialszik, hullani kezd a radioaktív szennyeződés és a támadó ország nagy bajba kerül...

Voltaképpen ez egy rafinált módja a nemzeti öngyilkosságnak."

Dr. Vlagyimir V. Alekszandrov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett működő komputerközpont éghajlati modellek készítésével foglalkozó laboratóriumának vezetője:

„Szeretném röviden ismertetni egy atomháború főbb klimatikus következményeit.

Egy atomháború klimatikus hatása először is a háború szörnyű geofizikai következménye. A most bemutatni kívánt eredményeket a Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett működő komputerközpont hatalmas, számítógépes klimatikus modellje hozta ki. Ez egy óriási, háromdimenziós modell, amelyben benne foglaltatik a légkör általános mozgásának modellje és a felső övezet termodinamikai modellje...

Egy atomháború fő hatása éghajlatunkra — a Sagan-csoport által is alkalmazott alaphelyzetből kiindulva — a kontinensek fölötti levegő hirtelen, megrázó hatású, nagyon alapos és hosszú távú lehűlése lenne. Ezt a lehűlést a légkörnek a porral, de főleg a korommal történő szennyeződése váltaná ki.

Az atombombák tűzhatása lángba borítaná a nagyvárosokat, gyárakat, üzemanyagraktárakat és erdőket. Civilizációnk tele van szerves anyagokkal, ezek fő összetevője, atomja a szén. A légköri környezetben a műanyagok nem égnek el tökéletesen, ezért az égés közben elemi szén szabadul fel. Ez alkotja a kormot. Az elemi szénnek rendkívül jó a vezetőképessége, így intenzíven elnyeli a napfényt. A légkör tehát egy át nem eresztő réteggé válik a napfény számára, és a légkör szennyeződése porral és korommal megakadályozza a fény áramlását. Ez a következmény, vagyis a napfény elnyelése, rendkívül valószínű egy atomháború esetén.

Szeretnék egy példát mondani a hőmérséklet esésére. Negyven nap alatt az Egyesült Államok fölött a hőmérséklet 30—40 C°-kal csökkenne. Ugyanez lenne a helyzet a Szovjetunió európai területe fölött is. Skandiná-

viában a hőmérsékletesés körülbelül 50 C°, Szaúd-Arábiában 50 C°, Nyugat-Szibériában szintén 50, Latin-Amerikában 22 és Észak-Afrika fölött 20 C° lenne.

Ez azt jelenti, hogy az emberek nagyon rövid idő alatt rendkívül alacsony hőmérsékleti viszonyoknak lennének kitéve. Nagyon fontos ezen időszak alatt a féltekék közötti erőteljes légmozgás, a nagy hőmérsékleti különbség miatt az északi és a déli félteke között.

Modellünk alapján tanulmányoztuk a légkör globális mozgásának változásait, és azt tapasztaltuk, hogy ez a mozgás igen nagy mértékben változik az első három-négy hét folyamán. A légmozgás klasszikus formái eltűnnek, és a globális levegőmozgás egyetlen cirkulálási óriássejtté változik, amely hatalmas mennyiségű szennyező anyagot visz magával az északi féltekéről a délire.

Ez azt jelenti, hogy a helyzet három héten belül — de egy hónapnál mindenképpen rövidebb idő alatt — a déli féltekén semmivel sem lesz jobb, mint az északin, és a károsodás automatikusan ki fog terjedni a trópusi térségre is.

Összességében a légkör több energiát fog elnyelni, mint most, mert szennyezett lesz. A légkör felső rétege 100 C° fölé melegszik, a hőmérséklet tehát a magassággal növekszik. A troposzférában, a légkör alsó rétegében, ahol élünk, a hőmérséklet a magasság csökkenésével esni fog. Amikor azután a levegő fenn nagyon forró, lenn pedig nagyon hideg lesz, rettentő erős lesz a stabilitás. Vagyis a vertikális mozgás, az úgynevezett konvekciós áramlás erősen csökken. Ez az állapot elnyomja a pára függőleges mozgását is, így erősen gyengül a víz körforgása és a légkör természetes tisztulása is esők útján.

A szennyező anyagok tehát sokkal tovább a légkörben maradnak majd, mint jelenleg.

A hőmérsékletnek az előbbiekben vázolt állandó emelkedése azt hozza magával, hogy a troposzféra el fog tűnni és a sztratoszféra rögtön a föld felszínénél fog kezdődni.

Ez az egész kép azt jelenti, hogy egy hónap alatt — lehet, hogy valamivel kevesebb, lehet, hogy valamivel több — földgolyónk egésze az atomháború ezen szörnyű következményeinek hatása alá kerül, függetlenül attól, hol kezdődik a háború, minthogy a szennyező anyagok, a por és korom nagyon gyorsan — néhány hét alatt — össze fog keveredni az egész föld fölött, és a szennyező anyagok jelenléte a légkörben éppenséggel elő fogja segíteni ezt a keveredést, tekintve, hogy nagy hőmérsékleti ellentétekkel jár, ami viszont gyorsítja a keveredés folyamatát.

A víz körforgásának elfojtása szárazságot fog kiváltani, ami igen alacsony hőmérséklet mellett fog bekövetkezni.

Az óceánok ugyanakkor nem fognak nagyon lehűlni. Számításaink azt mutatják, hogy az óceánok hőmérsékletének csökkenése tíz hónap alatt mindössze 1,2 C° lesz. Az óceánok fölötti levegő azonban ugyanolyan hűvös marad, mint most, esetleg néhány fokkal alacsonyabb lesz. Ami azt jelenti, hogy a tengerek és a szárazföld között óriási hőmérsékletkülönbség lesz. Ez a hőmérsékleti kontraszt zord viharokat vált ki a tengerparti övezetekben. E viharok során nagy mennyiségű tengeri levegő, tele vízpárával, kerül a szárazföldek fölé, s ez a víz a szárazföldön ki fog csapódni — természetesen hó formájában —, és megkezdődik egy több hónapon át tartó, kemény, nukleáris tél, függetlenül attól, mikor történt a konfliktus — júliusban vagy januárban. Ez a zord éghajlati környezet pedig kiirtja a tengerpartok civilizációját.

A légkör felső rétegének felmelegedése folytán a magas hegyek is valószínűleg melegek lesznek. Tibetben például a számításaink alapján a hőmérséklet nyolc hónap alatt 20 C°-ot is nő. Ez azt jelenti, hogy döntő változás áll be a hegyvidékek hótömegeit és gleccsereit érintő vízforgatásban, és nagyon valószínű, hogy hatalmas áradások lesznek. Minthogy igen nagy mennyiségű hó és jég olvadna meg, méreteiket tekintve ezek az áradások kontinensnyi kiterjedésűek lennének.

Végezetül szeretnék szólni az éghajlati változásoknak a faunára és flórára gyakorolt hatásáról. A hirtelen hőmérséklet-zuhanás el fogja pusztítani a trópusi erdőket, mert azok csak nagyon szűk hőmérsékleti sávban tud-

nak létezni. Tehát a hőmérséklet csökkenése az említett nagyságrendben kipusztítja a faunát és flórát, megöli a földünkön élő fajok többségét.

Elpusztul a mérsékelt övezet faunája és flórája, tönkremennek a mérsékelt övezet erdői is. Vagyis a földfelszín jellemzői hosszú időre, sok évre a konfliktus után is, megváltoznak.

Ez azt jelenti, hogy éghajlati rendszerünk, amely rendkívül törékeny és érzékenyen reagál a külső és belső paraméterek mindenfajta változására, óhatatlanul új állapotba kerül. Nem tudjuk, milyenbe. Lehet, hogy egy uj jégkorszak lesz. Arra a következtetésre lehet jutni, hogy egy háború utáni helyzetben nagyon valószínű, az ember nem találna magának olyan ökológiai rejtekhelyet, ahol meghúzhatná magát. A környezet annyira barátságtalan lesz számára, hogy a nagyon alacsony hőmérsékletű területeken az élet gazdaságilag valószínűleg nem is lesz lehetséges fűtőanyag, energia és víz hiján — miután minden édesvíz fagyott állapotban lenne —, élelem és egyebek hiányában."

(Az ENSZ folyóirat 1984. őszi számából)

NEMCSAK PORTRÉ, HANEM RÖVID INDIA-TÖRTÉNET

Kalmár György

INDIRA GANDHI

(Második, átdolgozott és bővített kiadás.)

176 oldal + 24 oldal képmelléklet.

Ara: 25,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

LE MONDE diplomatique

PHILIPPE LEYMARIE

Az új-kaledóniai válság stratégiai tétjei

Az új-kaledóniai válság jelenleg egyértelműen megoldhatatlannak látszik, ami a távoli „anyaország" számára egész sor stratégiai implikációval jár. Ezzel magyarázhatók a francia kormány lépései; Párizs érdekei eltérnek mind a kanakok, mind a francia telepesek, illetve a wallis-szigeti emigránsok érdekeitől.

Az Új-Kaledóniában élő francia telepesek és az őket támogató francia jobboldali ellenzék szerint a szigetnek a Francia Köztársaság kebelén belül kell maradnia. Álláspontjukat stratégiai érvekkel is alátámasztják.

Dick Ukeiwé, az új-kaledóniai helyi kormány elnöke például azt állítja, hogy a francia állam „kiárusítja a nyugati érdekeket a keleti országoknak", és arra készül, hogy „elkótyavetyélje" Új-Kaledóniát, mint annak idején Algériát. Ezt Valéry Giscard d'Estaing volt elnök úgy fogalmazza meg, hogy az új-kaledóniai francia jelenlét megerősítésének híján Franciaország „azt a nem éppen irigylésre méltó kiváltságot mondhatja a magáénak, hogy megteremtette Óceánia Kubáját".

Mások azzal érvelnek, hogy a kaledóniai rossz példa ragadós lehet, és a többi tengerentúli francia terület és megye is követni akarja majd. Jacques Chaban Delmas volt miniszterelnök például úgy nyilatkozott, hogy „amennyiben Franciaország elvesztené Új-Kaledóniát, ezt az összes többi óceániai birtokának (azaz Wallis-Futuna, valamint Francia Polinézia) elvesztése követné, mígnem teljesen elsatnyulna". Egy másik volt miniszterelnök, Michel Debré, aki jelenleg Réunion képviselője, már egyenesen a tengerentúli francia területek halálát jósolja, mindenekelőtt saját szigetére, Réunionra gondolva.

A függetlenségi mozgalom sem mellőzi a stratégiai érveket. Így Yewene Yewene, a kanak ideiglenes kormány egyik „minisztere" azzal fenyegetőzött, hogy ha úgy adódik, külső támogatást keres, és nem sokat törődik azzal, honnan jön ez a segítség. Végül a francia kormány részéről indítványozott „függetlenségtársulás" formula, amelyet az úgynevezett Pisani-terv tartalmaz, az új állam belbiztonságával és külső védelmével kapcsolatos kérdéseket a franciák hatáskörébe utalja. François Mitterrand köztársasági elnök, januári új-kaledóniai villámlátogatásáról visszatérve, szintén azt nyilatkozta, hogy „Franciaország meg akarja őrizni szerepét és stratégiai jelenlétét a világnak ebben a térségében", és ezért úgy döntött, hogy felszereli a nouméai katonai támaszpont megerősítéséhez szükséges berendezéseket. Itt már nem csupán a biztonságáért aggódó kis telepesközösség számára nyújtott egyszerű belső „garanciákról" van szó, hanem arról, hogy Franciaország elhatározta a stratégiai erőegyensúly módosítását.

A francia vezérkar, amelyet egyáltalán nem lelkesítettek a Mitterrand megválasztása utáni időszakban hangoztatott „harmadikvilág-párti" kijelentések, mindig is hangsúlyozta e térség stratégiai jelentőségét. A szárazföldi hadsereg egyik, közelmúltban közzétett tanulmánya így fogalmaz a térség destabilizálódásának veszélyeit illetően: „A XXI. század hajnalán Franciaországnak mint közepes méretű világhatalomnak sors dől el a déli féltekén, a Csendes-óce . . térségében."

Lacaze tábornok, a fegyveres erők vezérkari főnöke januárban azt állította, hogy az óceániai francia jelenlét Franciaország és Európa védelme szempontjából szükséges, és ezzel tulajdonképpen csatlakozik ahhoz a „globális" megközelítéshez, amely eddig elsősorban Washington álláspontját jellemezte.

„A tengerentúli megyéket . . területe-

teket fenyegető fő veszélyt a terrorista- és gerillaakciók táplálta belső destabilizációban látom — mondja Lacaze tábornok. — Az új-kaledóniai helyzet elgondolkoztató példa. Nagy figyelemmel kell követnünk alakulását, mert az óceániai atomkísérleti telep, Mururoa, valamint a guayanai Kourouban felállított űrközpont működtetése létfontosságú, ha meg akarjuk őrizni műszaki színvonalunkat és védelmi képességünket." S a vezérkari főnök hozzáfűzi: „Tengerentúli területeink és megyéink jogállásának megkérdőjelezése arra kényszerítheti Franciaországot, hogy növelje szárazföldi, légi és tengeri erők jelenlétét a két körzetben."

A vezérkari főnök előtt már mások is síkraszálltak a politikai-katonai jelenlét erősítése mellett azokon a területeken, amelyek a három óceán térségében szétszórt, hajdani francia gyarmatbirodalomból megmaradtak. Így például François Charolais és Jean de Ribes „Tengerentúli kihívás" című könyvükben úgy vélik: a távoli tengereken elhelyezkedő francia katonai támaszpontok szerény hálózatának fokozatos elvesztése csökkenti annak lehetőségét, hogy Franciaország külső intervenciós erőket vessen be és elrettentő vagy támadó jellegű akciókat hajtson végre mint a NATO meghosszabbított karja, esetenként megelőzve az Egyesült Államokat (amely körültekintőbben jár el, ha úgy ítéli meg, hogy érdekei kevésbé közvetlenül veszélyeztetettek).

Előretolt támaszpontok vagy az intervencióra vonatkozó, megfelelő politikai akarat híján egy olyan állam, mint Franciaország azt kockáztatná, hogy fokozott erővel jutna érvényre a hatalmi övezetek felosztásának törvénye Kelet és Nyugat között a harmadik világ érzékeny és törékeny egyensúlyú térségeiben, és csökkenne a francia politikai vagy gazdasági befolyás, amely gyakran katonai erőre támaszkodik.

Ezenkívül, ha Franciaország nem áll ellen határozottan a tengerentúli területek fokozatos felmorzsolódásának, bele kell törődnie abba, hogy a nyersanyagellátás tekintetében még inkább függővé válik hol egyik, hol másik világhatalomtól. Ez ellentmond Franciaország mint „harmadik" hatalom abéli törekvésének, hogy viszonylagos függetlenséget biztosítson a maga számára.

A tengerentúli francia birtokok emellett már jelenleg is a francia jelenlét előretolt bástyái a messzi óceánokon, vagy legalábbis azzá lehetnek: a francia gazdaság „anyahajói" vagy „kirakatai" a három óceánon, mint ahogyan azt Giscard elnöksége alatt hirdették, amikor azokat kiindulási pontnak szánták a francia behatolás számára a térség piacaira (ami egyébként meddő kísérlet volt); a francia kultúra kisugárzói és a műszaki együttműködés központjai a kisebb szomszédos államokkal, amelyek vitathatatlanul büszkék függetlenségükre, de ettől gazdaságuk még nem virágzik, olyan látszólagosan sem, mint a tengerentúli francia területeké, hátuk mögött a távoli pártfogóval; és végül, természetesen, a szuverenitás támaszpontjai, ahonnan kiindulva a francia hadsereg párizsi parancsra megvalósíthatja külső, regionális elrettentő vagy intervenciós stratégiáját.

A francia tengerentúli területek megtartása melletti érvek, a térség jelentőségének kifejtése természetesen Új-Kaledóniára is vonatkozik. Számos kommentátor ilyen értelemben foglalt állást az utóbbi hónapokban. „Technikai" érvként felhívják a figyelmet arra, hogy a sziget, mely hosszanti fekvésben Ausztrália partjai közelében húzódik, értékes „álló anyahajóként" szolgált az 1942-es Pearl Harbor-i katasztrófa után az Óceánia visszahódításán fáradozó amerikai hadseregnek: Új-Kaledónián abban az időben 150 000 amerikai katona fordult meg, és a sziget emlékszik is rájuk. S ha a jelenleg a szigetre telepített katonai berendezések szerények is, bejelentett megerősítésük hatékony regionális intervenciós központtá teheti Nouméát mind a haditengerészeti, mind a légi szállítóeszközök számára. A hadi és utánpótlási eszközök „előre helyezésének" technikája lehetővé tenné az állandó jelleggel ott állomásozó katonaság létszámának csökkentését, mivel azok interkontinentális légihíd útján 36 órán belül a helyszínre szállíthatók.

Azt is szokták hangoztatni, hogy Új-Kaledónia ellenőrzi a Torrès-szoros bejáratát. Ez az egyetlen olyan

tengeri útvonal a Csendes- és az Indiai-óceán között, amellyel elkerülhető az áthajózás az indonéz, maláj stb. vizeken. Újabb világháború vagy tartós regionális konfliktus esetén a délkínai tenger vagy Indonézia térségében Nouméa ismét előretolt állás lehet az óceánok közötti közlekedésben. És ki tudja, vajon az új-kaledóniai nikkel nem nyeri-e vissza jelenleg erősen devalválódott értékét (Új-Kaledónia a világ harmadik legnagyobb nikkeltermelője).

Megakadályozni a példa követését

Az új-kaledóniai francia jelenlét fenntartása mellett kardoskodók sok negatív érvet is felhoznak. A legfőbb, hogy Franciaország a szigeten maradásával megakadályozza, hogy ott mások vessék meg lábukat. Mindenekelőtt az egészen közeli Ausztráliára gondolnak, amely az utóbbi években világosan kinyilvánította abbéli szándékát, hogy politikai, katonai és gazdasági szempontból vezető szerepet játsszon a Csendes-óceán déli térségében. De a Szovjetunióra is, amelynek behatolásától a dél-csendes-óceáni szigetvilágba egyesek nagyon tartanak, annál is inkább, mert korábban mindig távol maradt a térségtől, ha eltekintünk az északi Vlagyivosztokban vagy a vietnami Cam-Ranh-öbölben állomásozó csendes-óceáni szovjet hadiflotta egy-egy egységének epizódszerű feltűnésétől, valamint a Vanuatuban a rendelkezésére bocsátott igen

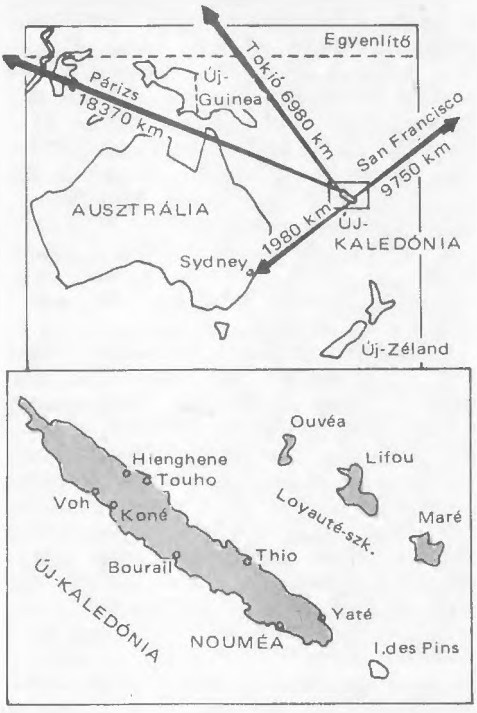

L'Espresso

szerény méretű utánpótlási lehetőségektől.

Az ANZUS-országok — a Csendes-óceán délvidékének „mini-NATO-ja", melyhez az USA, Ausztrália és Új-Zéland tartozik — rossz szemmel néznék, hogy egy esetleges nouméai stratégiai űrt adott esetben nem ők, hanem például Moszkva töltene ki. S a kaledóniai politikai rendezés bonyo-

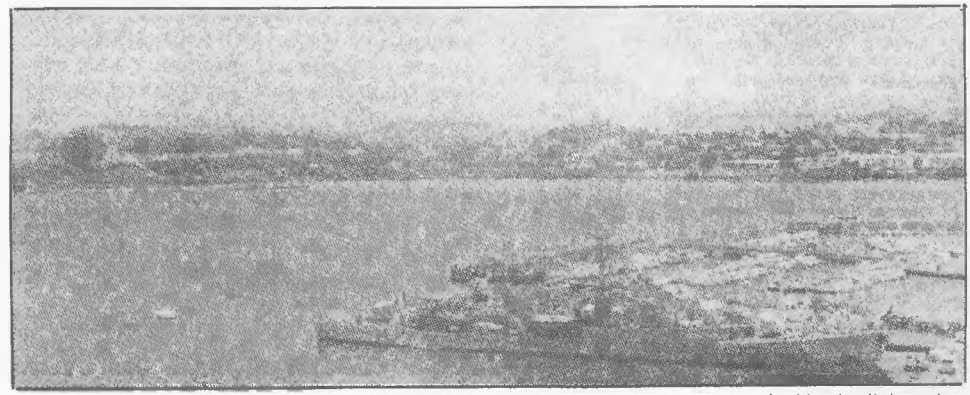

Le Monde diplomatique

A francia hadiflotta egységei a nouméai kikötőben

lult volta miatt bölcsebbnek ítélik átengedni a kezdeményezést Franciaországnak, bízva abban, hogy Párizs meg kívánja őrizni erős katonai pozícióit a Csendes-óceán déli térségében. Reagan elnök nehézségei, hogy a VII. amerikai flotta esetleg atomfegyverekkel felszerelt egységei Ausztrália és mindenekelőtt Új-Zéland kikötőit is használhassák, továbbá az a miniválság, amely emiatt az ANZUS-t megrázta (az 1985. márciusra tervezett hadgyakorlatokat lefújták), csak erősíthetik ezt az álláspontot.

Mindenütt felidézik azt a lehetőséget — általában az elrettentés végett —, hogy Kaledónia függetlenné válása más területek számára is példát mutatna, mindenekelőtt abban az esetben, ha ez a függetlenség a híres „társulás" nélkül következne be, anélkül, hogy egy katonai támaszpont megteremtené e társulás anyagi alapját. Ez a klasszikus „dominóeffektus", mely mielőtt talán Franciaország maradék tengerentúli területeit „demoralizálná", destabilizáló hatással lenne az óceániai francia területekre, elsősorban Polinéziára; ez a fenyegetés a legérzékenyebben érintené Franciaországot nukleáris elrettentési politikájában, hiszen éppen egy polinéziai korallzátonyon végzik 1966 óta az atomkísérleteket egy jelentős katonai támaszpont védelme alatt (5000 ember és egy tucatnyi egységű állandó flotta).

Részben a példa követésének megakadályozása céljából, részben hogy Párizst az eddiginél barátibb magatartásra kényszerítsék, az új-kaledóniai és a polinéziai helyi kormányelnökök, Dick Ukeiwé és Gaston Flosse február közepén létrehozta az „óceániai francia területek közös frontját" Párizs „franciaellenes" politikájának ellensúlyozására. Ehhez a de facto szövetséghez valószínűleg Wallis-Fotuna is csatlakozni fog.

Sokan azt állítják: a Csendes-óceán déli részén levő francia területek nagy értéke abban rejlik, hogy egyfajta területi folytonosságot alkotnak keleten Ausztrália partjaitól a Húsvét-szigetekig és a nyugati „tengeri sivatagig". Új-Kaledónia „elvesztése" egyben azt is jelentené, hogy Franciaország megfosztaná magát e nagy területű szigetcsoport egyetlen „nagy földjétől", és a közvetlen francia jelenlétet az éppoly átfoghatatlan, mint amilyen hatalmas kiterjedésű polinéziai szigetcsoportra korlátozná, amely magányosan emelkedik ki a tengerből a Csendes-óceán déli vidékének közepén.

A térségben kialakult status quo, mi több, a francia jelenlét megerősítésének hívei a tengerentúli területeken azt állítják, hogy a gyengeség jeleitől, melyeket Párizs mutatott a kaledóniai válság folyamán, Franciaország többi tengerentúli területein élő, függetlenséget követelő kisebbségei vérszemet kapnak, különösen Guadeloupe szigetén, ahol az utóbbi években elszaporodtak a merényletek, de Guayanában, sőt még Réunionban is. Az a veszély is fenyeget — mondják —, hogy a szomszédos országok felújítják területi követeléseiket, úgy ítélve meg a helyzetet a kaledóniai példa nyomán, hogy elérkezett az ideje „jogaik" érvényesítésére, akár oly módon is, hogy kész tények elé állítják Franciaországot. Ha Franciaországban nem harcolnak félreérthetetlenül „francia Kaledóniáért", vajon nagyobb buzgalommal fogják-e megtenni azért, hogy a francia háromszínű lobogó tovább lengjen Clipperton, Mayotte vagy Guayana fölött?

Jól volt érzékelhető az a borzongás, amely átjárta a francia politikusok és katonák egy részét a falkland- (malvin-) szigeteki konfliktus kirobbanásakor, s az a sietség, ahogyan a francia kormány Thatcher asszony oldalára állt, a „szerzett jogokra" és a „status quóra" hivatkozva... Párizsnak természetesen a saját „Falkland-szigetei" is a szeme előtt lebegtek.

Jócskán túlozva, az óceániai francia jelenlét hívei azt állítják, csak a francia szuverenitás fenntartása e térségben nyitja meg Franciaország számára egy olyan övezet kapuit, amely arra hivatott, hogy a „világ új közepévé" váljék. Kiemelik a „japán birodalom" gazdasági és, rövidesen, katonai újjászületését, azt, hogy az Egyesült Államok gazdasági súlypontja a nyugati partvidékre tevődik át; az „új Japánok" (Szingapúr, Malaysia, Hongkong, Tajvan, Dél-Korea) gazdasági felemelkedését és életképességét, valamint a számos világrekordot, melyet a Csendes-óceán medencéjében megdöntöttek: a világ legnagyobb halászflottái (Japán, Dél-Korea, Kína, a

Szovjetunió) tevékenykednek a világ egyik halban leggazdagabb vizein (az óceán északi része); az alig kihasznált kontinentális talapzat óriási nyersanyagkincseket rejt (Indonézia, Ausztrália, Új-Zéland, a francia birtokok); a térségben hatalmas tengerparti olajkészleteket tartanak nyilván (Indonézia, Malaysia, Brunei, Ausztrália); sok ércet tartalmazó ásványelőfordulásai a legígéretesebbek a világon (a Clipperton-medence); itt dolgoznak a világ legtevékenyebb hajógyárai; az utóbbi években több part menti ország kereskedelmi flottái egyre agresszívabb konkurrenciát támasztanak; az Egyesült Államok (Közép-Nyugat és Kelet), valamint a Szovjetunió (Észak és Északkelet) figyelemre méltó hadiflottát állomásoztat a térségben stb.

Igaz, hogy Franciaország évtizedekig mellőzte Ázsiát, de 1982 óta már számol a csendes-óceáni területek növekvő szerepével. E térséget jelenleg Japán és az Egyesült Államok kettőse uralja, amely arra törekszik, hogy háttérbe szorítsa a nyugat-európai gazdaságokat, mindenekelőtt a csúcstechnológiák vonatkozásában. Az „elektronikai veszély" nyomása alatt körvonalazódott az ázsiai-óceániai térségben követett francia politika is: eszerint Franciaországnak ismét politikai szerepet kell itt vállalnia, meg kell őriznie az ottani francia nemzeti érdekeket, mindenekelőtt a stratégiában, és arra kell törekednie, hogy menet közben csatlakozzék a Csendes-óceán medencéjének gazdasági fejlesztéséhez.

Ez a becsvágyó politika egyelőre nem dicsekedhet látványos sikerekkel, kivéve talán a francia kereskedelmi és olajérdekeltségek megőrzését Indonéziában és a franciák némi térhódítását Japánban. Mindez azonban aligha érinti, még távolról sem, az új-kaledóniai vitát. Nouméa és szárazföldi háttere egyébként is igen kívül esik a Csendes-óceán egészén, az övezet északi—északnyugati térségén, márpedig éppen itt vannak a szupergyors gazdasági növekedésben levő államok.

A szakértők többsége szerint Franciaország egymagában nem képes együttműködni ezekkel az államokkal, még kevésbé akkor, ha a múltba tekintve dél-óceániai birtokainak méreteiben gondolkodna és erőfeszítéseit erre a vidékre összpontosítaná. Párizs törekvései akkor és csakis akkor kecsegtethetnek némi sikerrel, ha a kihívással a Közös Piac egészének szintjén próbálnak szembenézni.

Ugyanez a megállapítás érvényes a katonai vonatkozásokra is: a Csendes-óceán déli része katonai szempontból másodlagos jelentőségű, gyakorlatilag „sivatag". Nem szabad tehát eltúlozni Nouméa katonai jelentőségét még akkor sem, ha egy francia katonai támaszpont megléte egy biztosítékkal több arra, hogy Franciaország folytathatja atomkísérleteit a csendes-óceáni polinéziai Mururoa korallzátonyon. Ráadásul, ha igaz, hogy a nagyhatalmak ismét „vadásznak" az óceánokból kiemelkedő minden sziklára, hogy adott esetben katonai bázisokat telepítsenek rájuk vagy jól jövedelmező, kizárólagos gazdasági övezeteket hozzanak létre körülöttük, határozottan tartózkodnak attól, hogy szemet vessenek a sűrűn lakott területekre, amelyek esetleg politikai bonyodalmakat okoznának nekik.

Az sem magától értetődő, hogy amennyiben Új-Kaledónia valamikor elnyerné teljes és maradéktalan függetlenségét, óhatatlanul valamelyik ellenséges nagy pártfogó ölébe hullana. Málta, Mauritius, a Seychelles-szigetek vagy a Maldiv-szigetek nagyon is ki tudják használni tengeri, kereskedelmi pozíciójukat, és tényleges elnemkötelezettségi politikát folytathatnak, nyitottak a Kelet és a Nyugat felé, sőt olykor igyekeznek a saját javukra kihasználni helyzetüket, és lavíroznak a két szemben álló tábor között.

Amikor a gyarmatok tárgyalással nyerik el a függetlenséget, a gyámhatalom úgy vonulhat ki, hogy tulajdonképpen megőrzi pozícióit, beleértve a katonai állásokat is: példa erre, hogy a francia katonaság „otthon" maradt Dzsibutiban, Gabonban, Szenegálban vagy az Elefántcsontparton. És vajon mi más célt szolgál az a függetlenség-társulás-megoldás, amelyet a francia kormány javasolt a kaledóniai lakosságnak?

Másrészt felmerül a kérdés, vajon jogos-e rákényszeríteni egy népre vagy térségre egy nem kívánt jelenlétet, olyan stratégiai érdekek nevében, amelyeket egy több tízezer kilo-

méter távolságra levő, néhai „anyaország" határoz meg? Az 1971-ben megalakult Dél-csendes-óceáni Államok Fórumába tömörülő országok többsége immár több mint tíz éve felteszi ezt a kérdést. Követelik Új-Kaledónia függetlenségét és a mururoai francia atomkísérletek beszüntetését. Megjegyzendő, hogy miközben a gyarmatosító emlékeket felidéző és atomkísérleteket végrehajtó Franciaország éppen emiatt diplomáciai és kereskedelmi nehézségeket volt kénytelen elkönyvelni a Csendes-óceán déli részén, a párizsi kormányok 1981 májusa óta részben sikeresen szerelték le a bírálókat. Megteremtették az együttműködés lehetőségét a dél-óceániai államokkal, miután elismerték a kaledóniai kanakok nemzeti törekvéseit, és abba is belementek, hogy vitát kezdjenek (vitát, és nem tárgyalásokat) a polinéziai föld alatti atomrobbantásokról, miután bizonyították, hogy ezek nem okoznak veszélyes környezetszennyezést.

Gazdaság és pszichodráma

Új-Kaledónia esetleges „elvesztése" sem okozna gazdasági szempontból akkora veszteségeket, mint egyesek állítják. A nikkelt és a többi nyersanyagot továbbra is francia közreműködéssel lehetne kibányászni, ha Franciaország és az új állam megosztaná a profitot, és amennyiben a nyersanyagbányászat kereskedelmileg kifizetődne.

A jelenleg kizárólagosan francia fennhatóság alatt álló, kb. 2 millió négyzetkilométernyi terület is az új állam ellenőrzése alá kerülne. Ennyivel csökkenne Franciaország tengeri birodalma, amelyre 1976-ban tett szert azáltal, hogy 200 tengeri mérföldre terjesztette ki tengerentúli birtokai kizárólagos gazdasági övezetének határát. Új-Kaledónia és Polinézia kontinentális talapzata, legalábbis a mai ismeretek szerint, nem tartalmaz a közeljövőben kibányászható olajkészleteket. A koreai és a japán halászflottának adott halászati engedélyek anyagi jelentősége csekély, s a pénzt ráadásul teljes egészében az érintett területek kapják, már évek óta. A Csendes-óceán déli részének „kizárólagos övezetében" a légi és tengeri ellenőrzés a francia hadseregnek nyolcszor—tízszer több pénzébe kerül, mint amennyi hasznot hajt ez a terület a helyi kormányoknak.

Ami a sok ércet tartalmazó lelőhelyeket illeti, az érintett francia AFERNOD bányavállalatot a Tengerfenék Hatóság [a Tengerjogi Világkonferencia által létrehozott szervezet — *N. Sz. szerk.*] „élenjáró beruházónak" ismerte el. Ezek a lelőhelyek azonban a clippertoni övezetben helyezkednek el, közel a mexikói és a kaliforniai partokhoz. Tehát nagyon távol Új-Kaledóniától és politikai pszichodrámájától, vagy pedig Polinéziától, ahol a „kék arany" csak csalfa délibáb, legalábbis addig, amíg a döntő szót itt a francia bombák mondják ki . . .

(A francia havilap 1985. márciusi számából)

REIMUND SEIDELMANN

A Szocialista Internacionálé Közép-Amerikában

EUROPA ARCHIV

Kritikus és egyetértő értékelés egyaránt elhangzott a Szocialista Internacionálé (SZI) erőfeszítéseiről, amelyeket 1984. október 1-én és 2-án az SZI Irodájának riói ülésén a nicaraguai kormány és a konzervatív ellenzék közötti közvetítés érdekében fejtett ki, valamint Willy Brandtnak, az SZI elnökének kubai és nicaraguai látogatásáról, melyre ez után került sor. A Szocialista Internacionálé szemére vetik, hogy nem tesz eleget a közép-amerikai és a karib-tengeri térség „kubanizálása" ellen. Ezzel ellentétes az a felfogás, miszerint az SZI politikája megfelel a térség érdekeinek. Vizsgáljuk meg tehát, hogy a riói események, majd az SZI elnökének útja hogyan függ össze a Szocialista Internacionálé általános struktúrájával és érdekeivel Latin-Amerikában, illetve a karib-tengeri térségben.

A Szocialista Internacionálé, Latin-Amerika és a forradalmi mozgalmak

1976 óta az SZI tevékenységének súlypontja Latin-Amerikára és a Karib-térségre tevődik át, aminek strukturális, valamint belső szervezeti okai vannak. A strukturális motívumok közül a jelentősebbek: Nyugat-Európának, főképp pedig az Európai Gazdasági Közösségnek gazdasági és politikai érdekei vannak Latin-Amerikában, érdekeltek a nyersanyagokban, a piacokban és a térség politikai fejlődésében. Latin-Amerika és Nyugat-Európa között hagyományosak a kapcsolatok, és erősítik a latin-amerikai elit politikai-kulturális fogékonyságát Európa iránt. Latin-Amerika egyes részein a politikailag és gazdaságilag erősödő polgárság szemében vonzó a szociáldemokrata út, különösen azért, mert belpolitikai stabilitást, gazdasági felvirágzást és függetlenséget ígér az Egyesült Államoktól. Az SZI tevékenységének megvannak a fontos szervezeti előfeltételei: a hagyományos parlamenti párttradíciók és -struktúrák mellett évek óta befolyással vannak az SZI tagjai Costa Ricában és Venezuelában, nem is szólva a Friedrich Ebert Alapítvány hálózatáról. Végül a Carter-kormány emberi jogok politikája egy sor latin-amerikai országban lehetővé tette és elősegítette a liberalizálódást — ennek nyomán általában először nyílt mód egyáltalán arra, hogy szociáldemokrata pártok kezdjék meg működésüket, és egyes esetekben kibontakozzék az érdekeknek hol ellentmondásos, hol a feladatokat megosztó, hol versenyszellemű egyeztetése az SZI és az Egyesült Államok között. Amikor azonban a Reagan-kormány került hatalomra, egyrészt megváltozott Washington Latin-Amerika-politikája, másrészt az SZI hozott olyan döntéseket — mint pl. a Puerto Ricó-i Függetlenségi Párt (PIP) felvétele —, amelyek véget vetettek az együttműködésnek; s bár ezt mindkét fél igyekezett megakadályozni, a jó kapcsolatok szálait mindeddig nem sikerült összefűzni. Az SZI vitáiban gyakran emlegetik, hogy a latin-amerikai fejlődés stratégiai kulcsa Washington kezében van, a gyakorlati munkában azonban ez nem érzékelhető.

Ez a körülmény, valamint az a tény,

hogy Latin-Amerika az SZI munkájának második pillérévé vált, a legutóbbi eseményekre és azok hatására vezethető vissza, valamint a latin-amerikaiak saját magukról kialakított felfogására.

Az Észak—Dél-ellentmondás, a latin-amerikai katonai diktatúrákkal való szembenállás, a falklandi háború és a nicaraguai konfliktus, végül pedig a liberalizálódási, demokratizálódási hullám rákényszerítette a Szocialista Internacionálét, hogy politikailag minden esetben foglaljon állást, és saját tagjai érdekében munkálkodjék. Nagy ütemben bővült a tagszervezetek köre 7-ről (1975) 18-ra (1985), egyrészt megalakult a Szocialista Internacionálé Latin-amerikai és Karib-tengeri Bizottsága (Socialist International Committee for Latin America and the Caribbean — SICLAC), másrészt sok küldöttség látogatott a térségbe és erőteljes együttműködést kezdeményezett más pártokkal és szervezetekkel a latin-amerikaiak belső szervezeti befolyásának erősítésére, ugyanis heterogenitásuk és az SZI-n belüli versengésük ellenére egyre inkább meghatározzák a nemzetközi szervezet Latin-Amerika-politikáját.

Az SZI politikáját Nicaragua és Grenada, valamint részben El Salvador irányában a Szocialista Internacionálénak a forradalmi és felszabadító mozgalmakkal kapcsolatos általános állásfoglalása határozza meg. Hagyományosan reformista és antikommunista irányvonalát követve a hetvenes évekig a szervezet elutasította azokat a felszabadító mozgalmakat, amelyek belső vagy külső okok folytán a Szovjetunióhoz fordultak. Az 1976-os újrakezdés óta a forradalmi fegyveres ellenállásba torkolló helyzetek elezése, illetve enyhítése olyan eszköz, amelynek segítségével elérhető a békés átalakulás, illetve a Nyugat-barát orientáció, vagy ha az nem, legalább annyi, hogy e mozgalmak bekapcsolódjanak az európai szociáldemokráciával, illetve szociáldemokrata kormányokkal való kooperációba. Ugyanakkor egykori és újabb felszabadító mozgalmak keresni kezdték az együttműködést a Szocialista Internacionáléval, mert azt remélték, hogy ezáltal, illetve a szervezet mögött álló nyugat-európai kormányok segítségével nagyobb politikai és gazdasági segélyben részesülhetnek. A nicaraguai Sandinista Nemzeti Felszabadítási

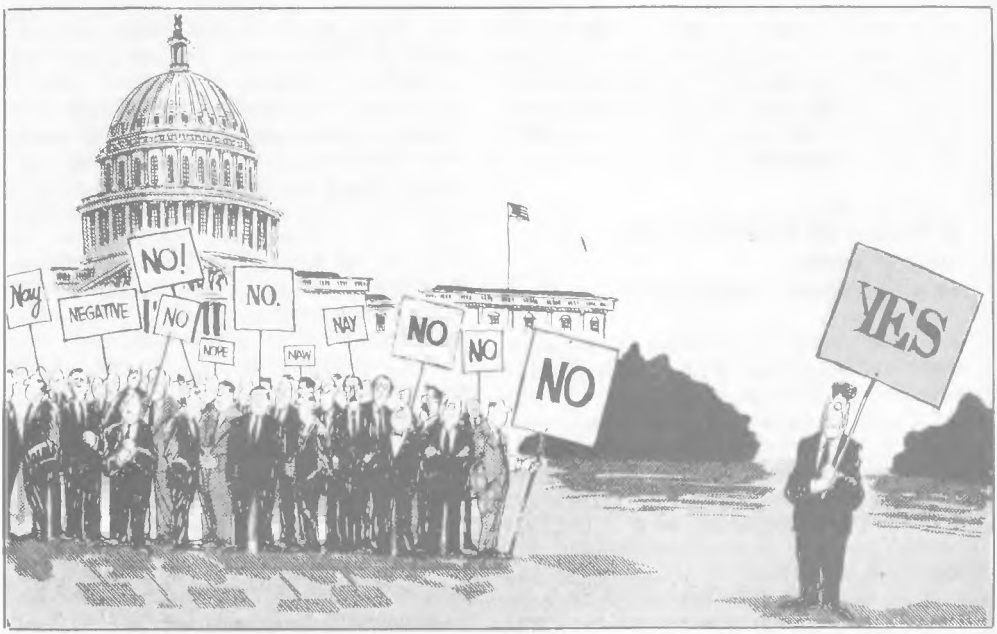

U. S. News and World Report

Az elnöknek végül is sikerült kétpárti nézetazonosságot elérni a közép-amerikai politikát illetően

Front (FSLN), a grenadai új Jewel Mozgalom (NJM), valamint a salvadori Nemzeti Forradalmi Mozgalom MRN) esetében sajátosan latin-amerikai feltételek is gazdagítják a képet. Ezek hatására mindhárom felszabadító mozgalom keresi az együttműködést és az SZI támogatását.

A szervezeti pragmatizmusból fakad az SZI-ben 1976 óta tartó alapvető fontosságú vita arról, milyen mércét vagy tartalmi követelményt állítsanak e mozgalmak elé, illetve milyen kritériumok alapján vegyék fel őket, működjenek együtt velük. Kiindulhatunk abból, hogy három pontban kimondatlanul is egyetértenek. Az SZI alapvetően békés célokat követ, ahol katonai konfliktusok robbannak ki, igyekszik újra politikai mederbe terelni az eseményeket; az SZI síkraszáll azért, hogy minél előbb visszatérjenek a békés útra, illetve valóra váltsanak hat politikai feltételt. Ezek: szabad választások; a pártok és szakszervezetek működése; a sajtószabadság; a politikai foglyok szabadon bocsátása; a társadalompolitikai pluralizmus; a vegyes gazdasági rendszer és legalább a külpolitikai függetlenség, illetve tömbön kívüliség. Végül pedig, amint azt a Contadora-politika is tanúsítja, az SZI igyekszik összekapcsolni a belpolitikai és a regionális stabilitást.

Nicaragua és az FLSN

Az NJM-mel és az MRN-nel ellentétben az FSLN nem kérte felvételét a Szocialista Internacionáléba. 1978 óta azonban a sandinistákat rendszeresen meghívják az SZI tanácskozásaira, és ott megkülönböztetett bánásmódban részesülnek. Ronald Reagan választási győzelmének hatására az SZI madridi kongresszusán (1980) megalakult a Felipe Gonzalez vezette Nicaraguai Szolidaritási Bizottság (PSOE), amelynek feladata, hogy szervezze a politikai és gazdasági támogatást az amerikai nyomással szemben, valamint egyengesse a demokráciához való visszatérés útját. A vezető szociáldemokrata politikusokkal kiépített kapcsolatok, a szociáldemokrata kormányok nyújtotta fejlesztési segélyek és az európai szolidaritási kampányok mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy a nicaraguai demokratizálódási folyamat, az ország függetlenségének ügye a szocialista Internacionálé Latin-Amerika-politikájának legfontosabb elemévé vált.

Az SZI vancouveri kongresszusa (1978) után kezdte támogatni az FSLN-t. A Somoza elleni harc idején a Szocialista Internacionálé szokatlan mértékű politikai, pénzügyi és egyéb segélyt nyújtott a mozgalomnak, főként a latin-amerikai tagpártok, például a Costa Rica-i Nemzeti Felszabadulás Párt (PLN), valamint a Carter-kormányzattal kialakított kontaktusok révén járult hozzá Somoza megbuktatásához. A sandinisták győzelmét követő széles szövetségi politika, a Szocialista Internacionáléval való együttműködés kiépítésének óhaja, továbbá az a szándék, hogy Nicaraguát ne taszítsák Kuba karjaiba — mindez együtt a segélyintézkedések intenzifikálásához vezetett. A SICLAC első konferenciáján (1980) megfogalmazódott a Szocialista Internacionálé alapállása: az FSLN valósította meg e szabadságjogokat Nicaraguában; a Szocialista Internacionálé legyen szolidáris az FSLN-nel; Nicaragua külpolitikailag maradjon független; bírálja az amerikaiak Nicaragua-politikáját; ítélje el az ellenforradalmárok, az ún. contrák tevékenységét.

Az SZI madridi kongresszusa (1980) újból hangsúlyozta a sandinistákkal való kapcsolat fontosságát, a szervezeten belül azonban ettől kezdve differenciálódási folyamat indult meg. Elsősorban az FSLN volt támogatói hallatták szavukat: a Costa Rica-i képviselők bírálták a katonai apparátus erőltetett kiépítését, az együttműködést Kubával; a portugál párt rámutatott, hogy a nicaraguai valóság összeegyeztethetetlen a Szocialista Internacionálé megfogalmazta politikai feltételekkel; a Szolidaritási Bizottságban, az SZI 1981 óta tartott találkozóin egyre több bírálat hangzott el Nicaragua ellen. 1981-től a Szocialista Internacionálé megkezdte azt a hármas stratégiát, mely mind a mai napig érvényben van: nyilvánosan bírálja az amerikai nyomást és a contrákat, politikailag befolyásolja a sandinistákat a kubanizálódási folyamat feltartóztatása, illetve visszafordítása érdeké-

ben — ennek keretében támogatja az elnököt, Daniel Ortegát —, végül pedig kísérletet tesz arra, hogy a Contadora-csoport bevonásával stabilizálja a helyzetet az egész térségben.

1983—1984-ben a Szocialista Internacionálé az Európa Parlamenttel együttműködve sikert ért el, ugyanis a sandinisták meghirdették a szabad választásokat 1984-re, amelyen azután részt vett a PLI, a Liberális Internacionálé egyik tagpártja is. A nicaraguai konzervatív tömörülés, a Demokratikus Koordináció (CDN) az SZI Irodájának Rio de Janeiró-i ülésén az SZI aktív részvétele mellett megkísérelt ad hoc tárgyalásokba bocsátkozni az FSLN-nel, hogy meghatározzák a választásokon való részvétel feltételeit, ami döntően segítette volna e szervezet nemzetközi elismertetésének ügyét. Az SZI elnökének személyes közbenjárása ellenére is kudarcot vallott e kísérlet. Így kihasználatlan maradt az a lehetőség, hogy az SZI politikai korrekcióra bírja rá a sandinistákat, a CDN-t leválassza az Egyesült Államoktól, ily módon téve saját magát a latin-amerikai helyzetet leginkább befolyásoló erővé. Az SZI lemondott arról, hogy összekapcsolja a CDN választási részvételének kérdését az FSLN- nel való együttműködéssel, mert ez a követelés valószínűleg tarthatatlan lett volna. Az Iroda határozata a korábbiakhoz képest viszonylag általános megfogalmazásokat tartalmazott, az FSLN vezetése pedig a sandinisták irányvonalának igazolásaként értelmezte az SZI elnökének nem sokkal későbbi managuai látogatását. Hans-Jürgen Wischnewski részvétele Ortega elnök ünnepi beiktatásán újból azt bizonyította, hogy az SZI politikája a sandinisták, főleg pedig a nemzetközi szervezet által mérsékeltnek tartott erők tekintetében töretlen.

A nicaraguai fejlemények alakulása a Szocialista Internacionálé számára kivételes eset és politikai próba is egyben. Az SZI megítélése szerint a Somoza idején uralkodó viszonyok lehetetlenné tettek mindenféle demokratikus-békés átalakulást. A forradalmi erőszak és a szabadságjogok korlátozása azonban csak egy ideig, kivételként fogadható el, alapelvként nem. Nicaragua egyben próba is, mert a regionális fejlődés kulcsfontosságú tényezőjének nyilvánították, és a Szocialista Internacionálé 1981-től igyekszik megvalósítani egy politikai célkitűzést mind az amerikaiak, mind a kubaiak ellenében, egyidejűleg tartósítani az FSLN forradalom utáni lendületét. A Rio de Janeiró-i közvetítési kísérletek egyben rávilágítanak a cselekvés belső és külső korlátaira, amelyekbe minden pártföderáció beleütközik. E kudarc miatt egyébként az SZI szavahihetőségi válságba is belesodródott.

Grenada és az NJM

Nicaraguával és Salvadorral ellentétben Grenada és az NJM, melyet 1980-ban vettek fel a tagok sorába, a Szocialista Internacionálé Latin-Amerika-politikájában csak alárendelt szerepet játszott. Azzal, hogy elnyerte a tagságot a Szocialista Internacionálében, az NJM politikai elismerésben, majd gazdasági támogatásban is részesült azzal az indoklással, hogy kompenzálni, illetve korrigálni kell a kubai befolyást. 1981-től az NJM már tartott az amerikai intervenciótól, a Szocialista Internacionálé pedig kinyilvánította a Grenada iránti szolidaritást, végül pedig, mint Nicaragua esetében, megalakult egy szolidaritási bizottság is. A tanzániai modell felé orientálódó, hangsúlyozottan az állami beavatkozásra épülő fejlesztési politika gazdasági sikereit elismerték, 1980-ban mégis elhangzottak az első kritikai észrevételek; a bírálat lecsapódott a Szocialista Internacionálé albuferiai kongresszusának (1983) határozatában is, mely követelte a szabad választásokat, a sajtócenzúra eltörlését, a politikai foglyok szabadon bocsátását és a külpolitikai tömbön kívüliséget. A Szocialista Internacionálé követelései, az EGK észrevételei, valamint az amerikai intervenció veszélye nyomán 1983-ban Maurice Bishop párt- és kormányfő korrigálta bel- és külpolitikai irányvonalát, az NJM belső erőviszonyai azonban megakadályozták a megvalósításban. A belső hatalmi harc 1983 októberében Maurice Bishop meggyilkolásában csúcsosodott ki, amit, akárcsak az amerikaiak rákövetkező karib-tengeri intervencióját, a Szocialista Internacionálé nyilatkozatban ítélt el. Ugyanakkor a Szocialista In-

ternacionálé lemondott arról, hogy lépéseket tegyen az NJM újjászervezése érdekében, és elfogadta az új politikai viszonyokat.

Nicaraguával összevetve a grenadai fejlemények sok hasonlóságot és sok különbséget mutatnak. Az FSLN-nel ellentétben az NJM békés úton került hatalomra. Nem sokkal kormányra kerülése után az NJM már tagja is lett a Szocialista Internacionálénak, ezért politikájára sokkal nagyobb kényszerítő erővel hatott a Szocialista Internacionálé, mint az FSLN-re; e kényszerítő hatás nagymértékben felelős volt az 1983-as iránymódosítási kísérletben. Akárcsak Nicaraguában, Grenadán is felmerült a kubanizálódás problémája. Már a nicaraguai bel- és külpolitikai helyzet alakulása is egy sor problémát állított a Szocialista Internacionálé elé, sokkal kevésbé tűrhette el tehát ugyanazokat egy olyan tagjától, amely nem hivatkozhatott ellenforradalomra. Átmenetileg úgy látszott, hogy 1983 közepén siker koronázza a Szocialista Internacionálé Grenada-politikáját. Végül is a Szocialista Internacionálé Grenadán nem a korrekcióra, kooperációra és integrációra épülő politikájába bukott bele, hanem abba, hogy nem volt hajlandó közvetlenül beavatkozni a tagpártja ügyeibe. Ez ugyanis nem feladata az SZI-nek. Egy pártszövetség legfeljebb utolsó figyelmeztetést tehet, illetve kizárással fenyegethet meg egy-egy tagpártot, de nincs lehetősége azok befolyásolására. Végül is nem az intervenció, hanem ez a körülmény volt a sikertelenség oka Grenadán.

El Salvador és az MRN

Nicaragua és Grenada esetében a Szocialista Internacionálé politikai jeladó szerepet vállalt, ami egyébként eltérés a szervezet latin-amerikai tevékenységének alapvető mintájától. Ezzel szemben az együttműködés az MRN-nel és az Internacionálé Salvadorral kapcsolatos kezdeményezései tartalmazzák e minta valamennyi elemét. Az MRN, az FSLN-nel és az NJM-mel ellentétben, klasszikus latin-amerikai polgári-demokratikus párt, a középrétegek képviselője. A politikai helyzet alakulása előbb ellenzékbe, majd a gerillákkal való együttműködésre kényszerítette, általában véve azonban az Internacionálé irányvonalának megfelelően reformok útján keresi a politikai megoldásokat. Az MRN 1978-ban vette fel a kapcsolatot a Szocialista Internacionáléval, és politikai tevékenysége nyomán még ugyanabban az évben a szervezet teljes jogú tagja lett. Azóta olyan politikát folytat, mely megfelel mind saját, közvetlen érdekeinek, mind mindenkori nemzeti stratégiájának és taktikájának. Az SZI először jóváhagyta az együttműködést a katonai juntával, 1979 októberében kimondta a szakítást vele, majd helyeselte a Demokratikus Forradalmi Front (FDR) keretében kibontakozó szövetségi politikát, 1982-ben a választások bojkottját, a politikai megoldás követelését, végül pedig a közvetlen tárgyalásokat Napoleon Duarte kormányával.

Az MRN és az SZI politikájának egybeesését és a salvadori fejleményeket tekintetbe véve három pontnak van hosszabb távon jelentősége: az első a Szocialista Internacionálé és a Kereszténydemokrata Internacionálé (CDI) együttműködése. Előbb közvetett, majd közvetlen, az Európa Parlamentben létrejött kontaktusaik, végül pedig az NSZK és Olaszország szociáldemokratáinak és kereszténydemokratáinak megbeszélései nagyban hozzájárultak a politikai párbeszédhez. A második az MRN és a Szocialista Internacionálé tudatos kezdeményezése, amelynek szellemében a szükséges agrárreform végrehajtása és a liberális jogállammal való együttműködés keretében valósul meg. A harmadik a CDI-vel való kontaktus, mely lehetőséget kínál arra, hogy a nézeteket közvetett módon egyeztetni lehessen az Egyesült Államok politikai erőivel, amelynek nyomán Washington eltűrte a politikai megoldást El Salvadorban. E kapcsolatok fontos szerepet játszanak a Reagan-kormányzat megnyerésére irányuló erőfeszítésekben a Contadora-csoport megoldási terveinek elfogadására. A politikai párbeszéd eddig sikeres stratégiája e három feltételen nyugszik, és egyre határozottabban megnyilvánul modell jellege.

Ha megvonjuk a Szocialista Internacionálé nicaraguai, salvadori és grena-

dai politikájának mérlegét, vegyes eredményt kapunk. A grenadai politika az NJM belső erőviszonyain és a Szocialista Internacionálé inkompetenciáján végül is megbukott. A Nicaragua-politika, bár nagy politikai és gazdasági ráfordításokkal járt, bár az 1984-es választásokat megtartották és ezzel megerősödtek a mérsékelt erők, a külső fenyegetés csökkentésére csak korlátozott sikerrel járt. Ezen kívül a sandinisták csak a grenadai invázió után módosítottak valamelyest belpolitikai irányvonalukon, a Szocialista Internacionálé, az EGK és a szomszédos latin-amerikai országok tehát valószínűleg csak azért értek el sikert, mert az inváziót Nicaraguában jeladásként értelmezték. A salvadori politika azonban, legalábbis eddig, nemcsak a politikai párbeszéd felvételét tette lehetővé, hanem az FDR-en belül megerősítette a szociáldemokrata MRN-t a forradalmi-militáns csoportokkal szemben. Végül is a Contadora-politikával, amelyben a Szocialista Internacionálé mind elméleti, mind gyakorlati téren részt vállalt, mozgásba lendítette a regionális konfliktus feloldásának menetét, s ennek politikai és gazdasági távlatait a latin-amerikai fejlődés szempontjából nem szabad lebecsülni.

Tehát ott, ahol a Szocialista Internacionálé klasszikus szociáldemokrata tagpártjai révén tevékenykedik, keresve a demokratikus színezetű koalíciókat, a legalábbis közvetett kapcsolatot az Egyesült Államokkal, sokkal sikeresebb, mint ott, ahol pozitív ösztönző akciók segítségével igyekszik korrigálni a forradalmi erők irányvonalát. A külpolitikai tapasztalat arra tanít, hogy a kooperáció és a konfliktus egyfajta keveréke többnyire sikeresebb, mint a kooperáció vagy a konfliktus önmagában. Az olyan fajta munkamegosztás, amelyben az Egyesült Államok vállalja magára a Nicaraguával és Kubával szemben álló fél szerepét, a Szocialista Internacionálé pedig az együttműködést, politikailag problematikus és olyan egyeztetést követel meg, amely valójában nem létezik. A Szocialista Internacionálé mérséklő hatását nem szabad túlbecsülni. Belátható időn belül társadalom- és külpolitikai befolyása Latin-Amerikában csak kiegészítheti, de nem helyettesítheti az Egyesült Államok és a többi Internacionálé hatását.

(A nyugatnémet folyóirat 1985/5. számából)

JESÚS MIRA*

Argentína fő kérdései és a kommunista párt álláspontja

Argentínában hét év kemény diktatúra után a hatalomba férkőzött katonatisztek arra kényszerültek, hogy általános választásokat tartsanak.

Világosan kell látni, hogy a legutóbbi katonai puccsok nemcsak Argentínában, hanem Latin-Amerika déli csücskén is arra szolgáltak, hogy megállítsák a népi mozgalmak előretörését, amely az egész térségben kibontakozóban volt; Brazíliától kezdve Uruguayon át Bolíviában, Chilében s végül országunkban. Az Egyesült Államok keze volt ebben a destabilizáló műveletben, hogy érvényre juttassa a „belső biztonság" elvét, amely a multinacionális érdekek „biztonsága".

Ma e térségben, így nálunk is gyökeres változások vannak folyamatban.

A választások kiírása és a kormány átadása nem engedmény volt a diktatúra részéről, nem is ajándék, hanem a nép harci akcióinak eredménye. Hozzájárult ehhez a gazda-

* Jesús Mira, Argentína Kommunista Pártja KB tagjának Budapesten tartott előadása.

ságpolitika gyászos eredménye, amely a Nemzetközi Valuta Alap, a Világbank, valamint a külföldi monopóliumok és a belső oligarchia szolgálatában állt, végül a Falkland- (Malvin-) szigeteken elszenvedett vereség. Mindez meggyorsította a tekintélyvesztést, és a nép követelte a választások kiírását.

1983. december 10-től új kormányunk van: a Radikális Polgári Unió, amely megszerezte a szavazatok 52 százalékát. Polgári reformista programot hirdetett, azt a hamis illúziót táplálva a választók többségében, hogy a polgári demokrácia megoldja az ország összes gondjait.

A valóság azonban más: 54 milliárd dollár külföldi adósság, az ipar nagy része teljesen vagy részlegesen megbénult, a bérek alacsonyak, ezrekre tehető az eltűntek száma, a Falkland-szigeteket továbbra is az angolok tartják megszállva, az infláció első helyen áll a világon.

E gondok megoldásánál a kormány saját ellentmondásainak korlátaiba ütközik, amely heterogén jellegéből következik: olyan polgári reformista erőket tömörít, amelyek a haladó irányzatoktól egészen az antiimperialista erőkig élnek, de a másik oldalon itt találhatók a békülésre kész elemek is.

Világossá vált, hogy létezik egy valóságos és egy formális hatalom, az előbbi a nagy monopóliumok és az oligarchia kezében van, az utóbbi az alkotmányos kormányé. Kézenfekvő példák erre a kormány ígéretei, hogy megállítja az inflációt, fejleszti a gazdaságot, határozottan fellép a Világbankkal szemben, demokratizálja a fegyveres erőket, azonban a valóság az, hogy ezek az ígéretek nem váltak valóra.

Hogyan működik a nemzeti és nemzetközi reakció ma?

Ismeretes, hogy a Reagan-kormányzat fokozza intervenciós tevékenységét Közép-Amerikában, nyomást fejt ki az egész amerikai földrészre az ellenforradalmárok támogatásával, hogy „megvédje az Egyesült Államok létfontosságú érdekeit" a kontinensen.

Argentínában a belső reakció külső támogatással fokozza nyomását a kormányra, hogy engedményeket csikarjon ki, elbizonytalanítsa, elszigetelje a tömegektől, szembefordítsa velük, cselekvésképtelenné tegye, és ily módon destabilizálja a helyzetet. A reakciós erők ezzel olyan légkört szándékoznak teremteni, amelyben lehetővé válhat egy újabb puccsista kaland, noha maguk is látják, hogy e pillanatban nem ez a legalkalmasabb eszköz céljaik elérésére.

Kissinger legutóbbi Buenos Aires-i látogatásán azt tanácsolta: „meg kell védeni a demokráciát, hogy ne léphessen föl egy Kadhafi Argentínában". Világos, hogy nekik az El Salvador-típusú demokrácia a megfelelő, ahogyan azt Jean Kirkpatrick kijelentette.

A legsúlyosabb örökség, amelyet ez a kormány átvett: csupán az évi kamatok összege megközelíti a 6 milliárd dollárt. Exportforgalmunk 9 millió dollár körül mozog, míg 4,5 milliárd dollár értékben importálunk, s ez az alacsony importvolumen a gazdasági pangás eredménye. Egyes területeken már észlelhetők a monopolizálás jelei, amíg azonban a hitelező bankoknak nem a teljes hitel összegét fizetjük vissza, nem tehetünk mást, mint fizethetjük a csillagászati összegű kamatokat. A választási kampány idején a Radikális Polgári Unió megígérte, „kivizsgálja" a külföldi adósságokat, és azon lesz, hogy csak valódi adósságainkat kelljen fizetnünk. (A számítások szerint mintegy 12 milliárd dollár adósság csalásból keletkezett.) A kormány azt is megígérte, hogy a törlesztések fizetése nem mélyíti el jobban a nép nyomorát. Kétségtelen, a kormány előegyezményt kötött a Nemzetközi Valuta Alappal, ennek rendelkezéseit azonban csak részben teljesítették. Mégis, a megtett intézkedések további recessziót idéztek elő, amely már érezhető a bérből élők rétegeiben, és kihat a nép többségére.

Pártunk ötéves moratóriumot javasol az adósságok kivizsgálására, és azt kívánja elérni, hogy a jövőben csupán a fizetési mérleg 1 százalékát fordítsuk a visszafizetésekre. Javasoljuk, Latin-Amerika minden országával álljunk meg az együttes fellépés érdekében a hitelezőkkel szemben.

Eltűntek

Az eltűntek ezrei ügyében a kormány bizottságot alakított neves személyiségekből, amelyhez eljuttatták a családtagok, szemtanúk, szervezetek bejelentéseit, köztük pártunk részletes dokumentációját is az eltűnt kommunistákról. A bizottság összesítő jelentést készített 8961 eltűnt személyről; ezt átadta a köztársaság elnökének. Az átadás aktusát nagy tömegtüntetés kísérte; a kommunista párt és ifjúsági szervezete impozáns, erőről és szervezettségről tanúskodó, nagyméretű tüntetést szervezett.

Most az a követelésünk, büntessék meg a bűnösöket, minden ügy kerüljön polgári bíróság elé, alakítsanak bizottságot, amely alaposan vizsgálja meg ezeket annak érdekében, hogy ilyen borzalmak soha többé ne történhessenek meg országunkban.

Elnyomó szervezet

A diktatúra évei alatt az állam erős elnyomó szervezetet alakított ki, a nagy multinacionális érdekképviseletek burkolt vagy nyílt támogatásával. Noha intézkedtek néhányszor, hogy csökkentsék hatalmát, pártunk az első perctől kezdve rámutatott, hogy ez nem elégséges, és a tények megerősítették aggodalmunkat. Máris történtek olyan események, amelyek a mostani kormány destabilizálását célozzák: merényletet követtek el egy képviselő ellen a kongresszus épületében, bombát dobtak politikai vezetők házára és az Emberi Jogok Bizottságának helyiségeire, fontos okiratokat loptak el egy bíróságról, amelyek bizonyos csoportok bűnösségét bizonyítják; hasonló terhelő dokumentumokat fedeztek föl egy ügyvéd irodájában, aki korábban a diktatúra kormányának alkalmazottja volt, fegyverraktárt találtak a Nemzeti Kongresszus melletti épületben — s ez csak néhány példa, amiért a jogrend erősítését követeljük; azt, hogy sürgősen szüntessék meg ezeket a bűnös szervezeteket, ha azt akarják, hogy fennmaradjon az alkotmányos rend.

Munkásmozgalom

A mostani elnök megígérte, hogy véget vet a választási csalásoknak a munkásszervezetekben, ahol ezek eddig napirenden voltak. Úgy véljük, mind ez ideig nem váltotta be ígéretét. Olyan szakszervezeti vezetésre bízta a választások ellenőrzését és a névjegyzékek összeállítását, amelyet többségében csalással választottak meg, meghosszabbított mandátumokkal több mint hét éven át, a katonai diktatúra támogatásával, és egy olyan törvény kiváltságaival, amelyeket az egykori végrehajtó hatalom biztosított a számára. Nyolc év óta most tartanak először szakszervezeti választási gyűléseket, de az említett törvény csak a felső vezetés megválasztására ad lehetőséget, a küldöttekére és a munkahelyi bizottságokéra már nem. Mindez kedvező a régi szakszervezeti vezetésnek, amely meg akarja akadályozni, hogy a munkásoknak bázisuk legyen az üzemekben, a különböző munkahelyeken képviselőjük révén. Egységes listákkal indulunk, és közös harci programot hirdetünk, amely már érezteti hatását a munkásmozgalomban, s ez csak erősödni fog, ha sikerül elérnünk, hogy beleszólásunk legyen a küldöttek és a munkahelyi bizottságok választásába is.

Nemzetvédelem és külpolitika

A kormányzó párt, csakúgy, mint a demokratikus csoportosulások, a választási kampány alatt ígéretet tettek, hogy véget vetnek a „belső biztonság vagy nemzetbiztonság" doktrínájának, amelyet az Egyesült Államok erőltetett nemcsak ránk, hanem Latin-Amerika legtöbb országára is. A közelmúlt bizonyítja: ez a törvény a legjobb garancia arra, hogy a multinacionális vállalatok erősödjenek és növeljék nyereségüket, mindezt a „nemzet létfontosságú érdekei védelmének" leple alatt.

Pártunk arra törekszik, hogy ezt azonnal helyezzék hatályon kívül, kezdjék meg egy olyan törvény megvitatását, majd bevezetését, amely a valódi nemzetvédelmet szolgálja: védi határainkat, népünk szuverenitását és önrendelkezési jogát. Ez meg-

határozná önálló külpolitikánkat, amelyre nagyobb szükségünk van, mint valaha, mert fokozódó imperialista nyomás nehezedik a mostani kormányra. Pártunk kidolgozta egy nemzetvédelmi törvény tervezetét, és megvitatásra benyújtotta a Nemzeti Kongresszusnak. A tervezet kimondja: nem jelentenek veszélyt, sem pedig konfliktusforrást a nemzet számára „a nép természetes akaratának olyan megnyilvánulásai, mint a Nemzeti Felszabadítási Mozgalom szervezete vagy a társadalmi-gazdasági változtatásra irányuló javaslatok, az ideológiai-kulturális viták, ily módon nem megengedhető, hogy megtorlással éljenek velük szemben, mert nem irányulnak a nemzet létérdekei ellen". A kommunista párt törvénytervezete szerint a fegyveres erőket alá kell rendelni a polgári hatalomnak és meg kell kezdeni azonnali demokratizálásukat.

A munkások és a nép követelései

Megkezdődött a munkások, alkalmazottak és nyugdíjasok reálbérének csökkenése, javarészt állami rendeletek alapján. Éppen a gazdasági vezetés nem talált más formát arra, hogy megállítsa az inflációs spirált, pedig ez szűkíti a belső piacot, annak minden belátható következményeivel. Másrészről hatalmas adó- és illetékterhek nyomasztanak, ami már a kormány véleménye szerint is ijesztő, elsősorban a multinacionális vállalatok miatt, amelyek felülszámláznak, amikor eladnak nekünk és alulszámláznak, ha vásárolnak tőlünk. Egy vámtiszt, amikor benyújtotta lemondását, nyilatkozatot tett, miszerint kb. 4 milliárd dollár értékű áruval kevesebb jött be az országba ilyen és hasonló manipulációk következtében. Ha hozzávesszük a külföldi adósságok okozta érvágást, akkor láthatóvá válik, hogy miért nehéz egy gazdag országnak, mint a miénk, a munkások és a nép követeléseit kielégítenie.

Amikor az előző kormány leköszönt, belügyminisztere ezt mondta: „Mi, argentinok mindannyian szegényebbek vagyunk ma, mint tíz évvel ezelőtt." Ez álnok hazugság, mert a már említett hatalmas érdekeltségek nemcsak hogy gazdagabbak lettek, hanem nagyot léptek előre, a középrétegek és az igazán szegények, az argentin munkások és alkalmazottak rovására.

A párt konkrét akciókat szervez a különböző testületeknél, hogy béremeléseket és olyan mozgó bérszintet érjen el, amely figyelembe veszi a munkáscsaládok legfontosabb szükségleteit. Ez segítené a leghátrányosabb helyzetű rétegeket is. Ugyanakkor olyan adópolitikát javasol, amely a nagy vagyonokat és a nagy kereseteket adóztatja meg, miközben tehermentesíti a középrétegeket és a munkásokat; olyan hitelpolitikát, amely ugyanezt az irányzatot követi: idetartozik az is, hogy előnyös feltételekkel juttassanak földet azoknak a parasztoknak, akik ezt igénylik. A kormány nemrég emelte a fűtőanyagok árát — az általános létfenntartási költségek növelése mellett —, az árba igen magas adót is épített, amely együttesen javarészt fedezi az állam kiadásait. Mindez magától értetődően általában a lakosságot terheli, s ez a fajta teherviselés természetesen a nagyvállalkozóknak kedvez: egyikük még azt is tanácsolta, hogy el kellene törölni minden más adót, egyedül a fűtőanyagadót hagyják meg.

Az infláció

Nem tehetjük meg, hogy ne beszéljünk összefoglalóan arról a kínos inflációs folyamatról, amelyben élünk, hiszen ennek „köszönhetjük", hogy a világon ebben az elsők vagyunk és csak nagy távolságra jön az „utánunk következő".

Melyik társadalmi osztályt érinti ez a legjobban? A válasz világos: a munkásosztályt, hiszen a fizetésük a kézhez vételtől a hónap végéig 20—25 százalékot veszít értékéből.

A kormány különböző megoldásokkal próbálja a bajt orvosolni: A makacsul fenntartott ármaximálással, amelyet a nagyvállalatok általában nem tartanak be, a havi inflációs árplafon megállapításával, amely rendszeresen összeomlik stb. Tipikus példa: szeptemberben a kormány előzetesen 16 százalékos inflációs emelkedést jelentett be, így szabták meg a béreket, a gáz-, elektromosenergia-

és vízdíjakat, de az inflációs spirál 27 százalékra növekedett, így most más utakat keresnek. A bankok érdekeltségét próbálják fölkelteni a bankbetétekre, hogy a fogyasztást és a pénz elértéktelenedését csökkentsék. Azaz klasszikus recessziós receptet alkalmaznak.

A kormány, számolva az erős inflációval, pénzt bocsát ki, a nagyvállalkozások, tekintettel a pénz elértéktelenedésére, már előre spekulatív áremeléseket hajtanak végre, ez pedig csak egy hiperinflációba torkollhat. A baj csak súlyosbodik, pedig legfőbb ideje lenne a külföldi kölcsönöknek moratóriumot szabni, hiszen minden hasznot és törlesztést fölemésztett már az infláció terjedése.

Beagle-csatorna

Argentína és Chile között régóta vitás kérdés a két ország déli részén, a Beagle-csatorna területén fekvő három sziget. Hogy ennek véget vessenek, elfogadták II. János Pál pápa közvetítését. Az argentin kommunisták nézete a közeljövőbeni, a déli részek vitatott területeinek sorsát eldönteni hivatott tárgyalások kérdésében az, hogy el kell érni a térség békéjét mindkét nép számára; oldják meg a határvitát, és a szuverenitás megsértése nélkül találjanak békés megoldást. Ugyanakkor meg kell vizsgálni egy megállapodás lehetőségét arra, hogy demilitarizálják az óceáni átjárókat; hogy a térségből kizárjanak mindennemű hadgyakorlatot, a nukleáris fegyverzetek jelenlétét vagy tárolását. Hallgatólagos megállapodásra kell jutni: akadályozzák meg a természeti kincsek kiaknázását a transznacionális monopóliumok részéről, mivel a zóna gazdag halászati forrás, kőolajlelőhely, és igen fontos stratégiai jelentősége van.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a vitatott terület az Atlanti-óceánon a Malvin-szigetek tőszomszédságában helyezkedik el, amelyet angol katonai atomerődítménnyé változtattak, s ahol a NATO, különösképpen az Egyesült Államok, jelentős tőkét fektet be.

A kommunista párt közvetlen teendői

A párt előtt most fontos munka áll: a tagkönyvek megújítása. A központi bizottságban 1984 májusában kezdődött erről a vita. Tekintetbe kell venni, hogy az argentin társadalmi és pártélet egy olyan korszakát éljük át, amikor a politikai pártok betiltása, a demokratikus erők, a marxisták üldözése következtében nem tarthattuk számon minden párttagunkat, hiszen még a legkedvezőbb esetben sem lehettek teljesek a pártnyilvántartások. A pártot megtizedelte a kegyetlen elnyomás, ehhez járult a népesség elvándorlása, a tömeges elbocsátások az üzemekből, vállalatoktól, egyetemekről, állami intézményektől. Ennek ellenére 1983-ban pártunk elérte egyik rég óhajtott célját: részt vehetett a választásokon az ország legtöbb választókerületében, eleget téve a törvény által előírt létszám-, jogi és pénzügyi előírásoknak. Az első szakaszon már túl vagyunk: átadtunk több mint 27 000 tagkönyvet — ez természetesen csak egy része tagságunknak —, a második szakasz 1985. január 6-án, pártunk alapításának évfordulójával zárul. Most előtérbe üzemi munkánkat helyezzük, amelyet együtt végzünk a szakszervezeti választási előkészületekkel.

1984-ben 7500 új tag jelentkezett. Hogy fogalmuk legyen arról, hány aktivistánk van, el kell mondani, hogy az 1983-ban rendezett gyűjtésünkön, amely 38 éve rendszeres a népi alap számára, 38 000 tagunk segített: a választási kampányban 57 000-en vettek részt. A kommunista sajtó fesztiváljain, az országos és helyi rendezvényeken összesen mintegy 100 000 embert mozgósított. A baloldali szervezetek különböző közös rendezvényein a kommunista párt és ifjúság osztagai kitűnnek szervezettségükkel és tömeges részvételükkel.

Demokratikus megegyezés

„Az egypárti kormányzás, valamint a polgári reformista pártok heterogén volta magában hordozza ellentmondásaikat és korlátaikat, hajlamossá teszi őket az engedményekre és a kompromisszumokra" — mondta nemrégi-

ben Athos Fava, a párt főtitkára, és ez a magyarázata annak, hogy e kormányok nem tudtak véget vetni a reakciós államcsínyek sorának.

Ez lett a perónizmus sorsa is, noha a szavazatok 62 százalékát mondhatta magáénak. Jelszavát — „Legyőzni a függőséget és kivívni a szabadságot!" — nem tudta teljesíteni. Ma egyetlen párt sem képes egyedül elérni a célját anélkül, hogy csalódást ne okozna, ami újabb vérfürdőhöz vezetne. Úgy véljük, mindezt elkerülendő, széles körű megegyezésre kell jutni mindazokkal a politikai csoportokkal, amelyek készek megvédeni a kivívott demokráciát, és képesek a tömegek mozgósítására.

Elképzelésünk mindenre kiterjedő demokratikus megegyezésen alapul, amelynek egyetlen célja, hogy szavatolja a demokratizmust, a stabilitást és a folyamatosságot — megakadályozva ezzel a puccsot, de felvesszük vele a harcot, ha mégis bekövetkezne. Fölvetődhet a kérdés: miért csak egyetlen pontból áll ez a megegyezés? Mert így tág lehetősége van a konkretizálásra. Nemcsak egyszerűen egy dokumentum aláírásáról van szó, ahogyan ez 1984. június 7-én volt, mivel ezzel még semmi sem változott. Hallgatólagos megállapodást akarunk elérni, amely a „mozgó életre alapozódik, s idővel felbonthatatlanná válik".

Országos méretekben még nem alakult ki, azonban mind több a megegyezés az egyes tartományokban, amelyek különböző formákban próbálják egyesíteni a politikai és a népi erőket a demokrácia és a konszolidáció érdekében.

Córdoba tartományban széles egységmozgalom jött létre a legutóbbi városi tanácsi választásokon. Ezen a 15 legfontosabb politikai párt vett részt — köztük a kommunista párt —, és merényletek, fenyegetések közepette kellett megvédeniük a demokráciát. Hasonlóképpen alakultak egységmozgalmak más tartományokban is. Az ifjúság körében is kialakulóban van az egység.

A másik fontos kezdeményezés ennek érdekében az Emberi Jogok Állandó Gyűlése, amely a legmélyebb elnyomás éveiben, 1976-ban alakult. Vezetői katolikus püspökök, lelkipásztorok, más egyházak képviselői, politikai személyiségek: perónisták, radikális pártiak, szocialisták, intranzigens radikálisok és kommunisták; a köztársaság mostani elnöke, Raúl Alfonsín az alapítók egyike.

Mindez azt bizonyítja, hogy az 1975-ben és 1976-ban történtekkel ellentétben, kedvezőbb feltételei alakultak ki annak, hogy szembe tudjunk szegülni a puccsista előkészületekkel. Szükséges azonban, hogy a kormány ne féljen a munkás- és népi megmozdulásoktól, sőt, támaszkodjék rájuk, s meglesz a szükséges ereje, hogy megvédje magát.

Meg kell erősíteni az alkotmányos tudatot a fegyveres erőkön belül is.

Koncepciók és a felszabadítási front

Tisztában vagyunk azzal, hogy e pillanatban a legfontosabb a demokrácia védelme. Ám ha egyszer s mindenkorra le akarunk számolni a kormányellenes puccsokkal, már szélesebb spektrumban kell látnunk a tennivalónkat: így a demokratikus antiimperialista és agrárforradalmat, amely a szocializmushoz vezet. Ezért azt is számításba kell venni, melyik az az osztály vagy melyek azok a társadalmi osztályok, illetve csoportok, amelyek az országban a változást irányítják.

A munkásosztály a legforradalmibb osztály: a legkövetkezetesebben harcol a demokrácia kivívásáért és megszilárdításáért; a társadalmi fejlődés motorja, a demokráciáról kialakított koncepciója is a legkövetkezetesebb.

A már jelzett koncepció segítségével azon munkálkodunk, hogy megteremtsük a nemzeti és társadalmi felszabadítás frontját a hatalom reális alternatívájaként. Olyan frontot, amely nemcsak a választási kampányok idején működik, hanem elsősorban politikai szervezet, oligarchiaellenes és antiimperialista tartalommal.

A nem távoli múltban, az 1973-as választásokon már részt vettünk egy kísérletben, amely azután nem sikerült tartósan: ez a Népi Forradalmi Szövetség volt, amelyben részt vett az Állhatatos Polgári Radikális Unió, a Kereszténydemokrata Párt, az Argentin Népi Unió és Argentína Kommunista Pártja. Haladó programot hirdetett meg, amelyet ismertetett a

nép körében. A legutóbbi választásokon is részt vett és sikerült 13 képviselői és számos városi tanácsosi helyet megszereznie. A kezdeményezés azonban kimerült a választásokban, valamint a parlamenti tevékenységben.

Most több kerületben is működnek bizottságok, hogy előkészítsék a front megalakulását az előbbiekhez képest azzal az előnnyel, hogy a perónista párt egyes szektorai is részt vesznek benne, és ezek alkotják a munkásmozgalom többségét.

Tisztában vagyunk a nehézségekkel és az akadályokkal, amelyeket a haladás, a béke és a demokrácia ellenségei támasztanak. Az összes állami és magánkézben lévő tömegtájékoztatási eszközök nyílt vagy burkolt szovjetellenes és antikommunista kampányt folytatnak, elhallgatják hazafias tevékenységünket. A vezető tőkés államok óriási gazdasági hatalmukkal, bizonyos mozgatórugók működésbe hozásával pártunk tevékenységének megbénítását próbálja elérni. Nekünk azonban szilárd meggyőződésünk, hogy pártunk következetes egységpolitikája győzelemre viszi a munkásosztály célkitűzéseit és érdekeit.

TIME

„Továbbra is nagy a kockázat"

RÉSZLETEK A RAÚL ALFONSÍNNAL, ARGENTÍNA ELNÖKÉVEL KÉSZÍTETT INTERJÚBÓL

Az argentin gazdaságról. Amint önök is jól tudják, rendkívül nehéz a helyzetünk, külső adósságaink megközelítik a 48 milliárd dollárt; exportbevételeink 60 százalékát ennek törlesztésére fordítjuk. A gabona világpiaci ára 20—25 százalékkal csökkent, emiatt 850 millió dollárnyi potenciális bevételtől estünk el, jóllehet rekordtermésünk volt. A kereskedelmi egyezmények diszkriminatív jellegűek Latin-Amerikával szemben. Nehézségekbe ütközik, amikor bizonyos árucikkeinket külföldön kívánjuk értékesíteni. Adósságaink kifizetéséhez viszont külföldi valutára van szükségünk, ahhoz pedig, hogy külföldi valutához jussunk, exportálnunk kell. Ennél is súlyosabb problémánk az infláció. Olyan állami költségvetést örököltünk, amelynek deficitje a nemzeti össztermék 16 százaléka. Azon egy év leforgása alatt, amióta hivatalban vagyunk, ezt az államadósságot felére csökkentettük. Nézetem szerint az argentinok már hozzászoktak az inflációs ciklushoz az elmúlt tíz esztendőben. Ha pedig az emberek megtanulják, hogyan védekezzenek az infláció ellen, ennek újabb inflációs hullám a következménye. Mi olyan [pénzügyi] politikát alkalmaztunk, amely szerintünk korrekt eljárás, csakhogy a Nemzetközi Valuta Alap olyan névleges mutatók rendszerét dolgozta ki, amellyel gyakorlatilag képtelenek vagyunk megbirkózni. Az infláció nem olyasvalami, amit egy hónap alatt meg lehet állítani.

A demokráciáról. Meggyőződésünk, hogy megkezdtük az igazi demokrácia helyreállítását Argentínában. Ezt nem annyira kormányzati rendszerként fogjuk fel, mint inkább életfilozófiaként. Vannak persze, akik most is nosztalgiát éreznek a régi szép idők iránt. Végül azonban ők vereséget fognak szenvedni, mert a nép rá fog jönni, hogy a társadalmi igazságot csakis a demokrácia szavatolhatja. De azt is meg kell érteni, hogy amíg mi bátorítjuk a Latin-Amerikán végigsöprő demokratikus új hullámot, továbbra is nagy a kockázat; ennek oka a súlyos külföldi eladósodás, ami szá-

mos [latin-amerikai] országra nehezedik. Ezek az országok gazdaságilag alulfejlettek, szegények. Az eladósodás tehát nem csupán pénzügyi, hanem politikai probléma is. Ahhoz, hogy valaki élvezze a demokrácia gyümölcseit, a létminimum fölött kell élnie.

Miért mondott le a hatalomról a katonai kormányzat? Politikai, de katonai vereség következtében is [a Nagy-Britanniával vívott háborúban]. A katonai vezetőket a nép azért taszította el magától, mert elnyomókként léptek föl.

Közép-Amerikáról. Nézeteink az önrendelkezés, a be nem avatkozás elvein és a Contadora-csoportnak nyújtott támogatáson alapulnak. Közép-Amerikában politikai megoldásra van szükségünk. Ez igen bonyolult kérdés valamennyi demokratikus latin-amerikai ország számára, amelyek e térségtől távolabb esnek, mert polarizálja a társadalmakat. Nem tekinthetünk el a térség biztonságától az Egyesült Államok biztonságának kedvéért. Földrészünkön kívüli országok nem szólhatnak ügyeinkbe. El kell határolnunk magunkat attól a nézettől, hogy bárkinek joga van beavatkozni egy adott országba. Azt hiszem, ezt elérhetjük, és nem merném állítani, hogy Reagan elnök nem tudna más megoldást.

A „kontrák" amerikai támogatásáról. Szerintem léteznek más megoldások is. Én folytatnám a párbeszédet [Nicaraguával]. A párbeszéd a legfontosabb elem.

A Falkland- (Malvin-) szigetek körüli vitáról. Hogy mi a probléma? Thatcher asszony. Mi készen állunk a békés megoldásra. Kértük, kezdjünk párbeszédet nyitott napirend alapján, csakhogy a brit kormány nem hajlandó megvitatni a szuverenitás kérdését. Nem értek egyet azzal a háborúval, amelyet Argentína vívott a Malvinákért, de önöknek is meg kell érteniük, az emberek belefáradnak az ilyesmibe. Bárki, aki tanulmányozta már ezt a kérdést, megmondja önöknek, hogy a vitában Argentínának van igaza. Ráadásul most egy járulékos problémával is szembe kell néznünk: a szigetek katonai megerősítésével. Ez roppant nagy veszély, nem csupán Argentína, hanem az egész térség számára. A jövő hónapban a britek befejezik egy olyan repülőtér építését a szigeteken, mely lehetővé teszi, hogy mindenféle fegyverzetet szállítsanak oda, köztük nukleárisakat. Ezt meg kell akadályozni.

(Az amerikai hetilap 1985. április 1-i számából)

НОВОЕ ВРЕМЯ

L. BEZIMENSZKIJ

Amikor a féligazság rosszabb a hazugságnál

(RÖVIDÍTVE)

Vannak hasznos viták, amelyeknek eredményeként megszületik az igazság. És vannak haszontalanok, amelyekből semmi sem születik. Ám létezik egy harmadik fajta is: a kiagyalt viták. Ez utóbbiakat újra és újra kiprovokálják, annak ellenére, hogy a dolog lényege már régen világos. Természetesen felmerül a kérdés, vajon miért is ráncigálnak elő nem létező problémákat? S vajon kinek áll ez érdekében?

Éppen ilyen kérdések fogalmazódhatnak meg az olvasóban, amikor megismerkedik a terjedelmes, sorrendben immár a negyedik tanulmánykötettel, amely a „Német Birodalom és a második világháború" címet viseli. A kutatást a Hadtörténeti Hivatal — a nyugatnémet Bundeswehrhez tartozó intézmény — munkatársai készítették. A szóban forgó kötet a hitleri Németország Szovjetunió elleni támadásáról szól, illetve a hadműveletek első szakaszával foglalkozik. Szó ami szó, a téma rendkívüli fontosságú, különösen a Wehrmacht összeomlása 40. évfordulójának előestéjén...

Igazán nem mondható, hogy a nyugatnémet olvasótábort elkényeztették volna az e témakörben született tárgyilagos tanulmányokkal. Éppen ellenkezőleg, egészen más jellegű művek tömkelegével árasztották el, kezdve a dicshimnuszizű tábornoki memoároktól egészen az agresszionak az újnáci irodalomhoz tartozó leplezetlen felmagasztalásáig. Természetesen az NSZK-ban az utóbbi években igen komoly művek is megjelentek (pl. Klaus Reinhardt könyve a moszkvai csatáról, amelyet szintén a már említett hivatal adott ki), és ezek szakítottak számos olyan legendával, amelyek még a göbbelsi időkben születtek. Az NSZK-ban ma már aligha akadnak komoly történészek, akik még mindig bedőlnének annak a göbbelsi kitalációnak, miszerint a Szovjetunió megtámadásának „megelőző" jellege volt. Íme az említett jeles nyugatnémet történész csupán egyetlen megállapítása az ún. Barbarossa-tervre vonatkozóan: „ez nem a Vörös Hadseregre mért preventív csapás volt".

Az agresszió forrásai

A Szovjetunió ellen elkövetett hitleri agresszió forrásainak kérdése fontos és rendkívül időszerű kérdés. Eléggé jól ismert, hogy mekkora energiabedobással próbálta elkendőzni a náci propaganda ezeket a forrásokat. Vagy talán a világ tudomására lehetett-e hozni, hogy emberek millióinak kegyetlen kiirtásáról, idegen földterületek és javak elrablásáról, gyarmatosításáról és fosztogatásról van szó? Ugyanaz a Hitler így beszélt bűntársainak 1941. július 16-án: „Mindennél fontosabb, hogy ne áruljuk el a külvilágnak céljainkat. Erre semmi szükség nincs. A legfőbb dolog, hogy mi magunk tudjuk, mit akarunk."

A szovjetellenes agresszió rögeszméje, melynek Hitler megszállottjává vált, nem valósulhatott volna meg, ha az nem felel meg Németország igazi urai, valamint a velük egy húron pendülők érdekeinek a Nyugat más országaiban. Nem csupán a marxista történészek, hanem számos komoly

Novoje Vremja

A Szovjetunió szétdarabolásának terve négy „Birodalmi Kormánybiztosságra", melyet Rosenberg készített 1941 májusában

polgári kutató is (pl. Fritz Fischer és Andreas Hillgruber) rámutattak az imperialista Németország céljai közötti logikai összefüggésekre, kezdve a császári időktől a náci korszakig. Kimutatták: a keleti terjeszkedő politika benne foglaltatott a német imperializmus programjában. Nemzetiszocialista hiposztázisában azonban ez a program a nemzetközi kommunistaellenesség egyfajta kiáltványává vált.

Nemrégiben az Egyesült Államokban megjelentek Truman Smith ezredes, volt katonai felderítő visszaemlékezései. Feltehetőleg ő volt az első amerikai hivatalos személy, akinek alkalma nyílt még 1922-ben, közvetlenül Adolf Hitler szájából hallani azt az ígéretet, hogy a nácizmus leszámol a „bolsevista fenyegetéssel", és ez, úgymond, jobb, ha „német és nem angol vagy amerikai földön" történik. Az ígéret hatott: Smith, aki a harmincas években katonai attaséként

működött Németországban, arra törekedett, hogy kapcsolatokat építsen ki az antikommunisták között az óceán két partján.

Ezek az erőfeszítések, sajnos, nem maradtak következmények nélkül. Megmérgezték a nemzetközi légkört, előkészítették a talajt a szégyenteljes müncheni alku számára. Ugyancsak ezek ásták alá annak lehetőségét, hogy a Szovjetunió, Anglia és Franciaország között létrejöjjön egy egységfront a közelgő agresszióval szemben (erről mellesleg egy szóval sem tesznek említést a negyedik kötet ama fejezetében, amely a háború előtti eseményeket taglalja). A harmincas évek antikommunizmusa úton-útfélen alkalmazta a „vörös veszély" madárijesztőjét. A szovjetellenes demagógia csúcsát a Szovjetunió lerohanására előkészített náci háború „megelőző" jellegéről szóló legenda alkotta.

A rágalmazás forrásai

Helyénvaló itt még említést tenni a következőkről: Hitler ideig-óráig boldogult e legenda nélkül is, mint pl. az 1933. februári hírhedt találkozása alkalmával a tábornokokkal, amikor is közölte a Kelet elleni „kíméletet nem ismerő" agresszió programját, továbbá az 1937. és 1939. években a tábornoki karral lezajlott beszélgetései során. Akkor egy szót sem ejtett a Kelet felől fenyegető vélt veszélyről. Különben is az 1940—1941-es években, amikor már javában készítették elő az agressziót, a német katonai felderítők jelentették: a Szovjetunió nem készül támadásra. Ugyanerre a következtetésre jutott két katonai szakértői véleményezés is, melyeket 1939 végén készítettek. Erről tett jelentést Hitlernek Kestring moszkvai német katonai attasé is 1940 októberében, és ugyancsak ilyen értelemben foglalt állást a német szárazföldi haderők 1941. január 15-én megjelent dokumentuma.

A fentiekhez hasonló következtetések listáját még továbbiakkal lehetne bővíteni. Franz Halder vezérezredes, vezérkari főnök, 1940 júliusában kijelentette, hogy a szovjet vezetésnek nem áll szándékában „támadó jellegű hadműveleteket kezdeményezni". Még akkor is, amikor már befejeződött a német csapatok összevonása, a német vezérkar csupán „védekező jellegű magatartásra" számított a szovjet hadsereg részéről.

És ekkor, 1941. június 22-én Berlinben hirtelen vészkiáltás hangzott fel: a Szovjetunió támadásra készül, ennélfogva Németország kénytelen preventív háborút kezdeni! A legelképzelhetetlenebb verziókat találták ki, dokumentumokat hamisítottak, a hadifoglyoktól kicsikarták a szükséges tanúvallomásokat. Mindazonáltal maguk a Harmadik Birodalom főkolomposai nagyon is jól tudták, mit tesznek. Göbbels 1941. július 9-én ezt jegyezte naplójába: „A megelőző jellegű háború a legbiztonságosabb és egyben a legkényelmesebb háború, ha tekintetbe vesszük, hogy az ellenfelet amúgy is meg kell támadni az első adandó alkalommal. Éppen ez történt a bolsevizmussal szemben. Most már addig fogjuk ütni, amíg teljesen meg nem semmisül."

Más szóval a támadás „megelőző jellegének" tétele a legkényelmesebb az agresszió igazolására! De lássuk csak tovább: „A keleti hadjárat előkészületeinek álcázása teljes sikerrel járt... Az egész műveletet hihetetlen ravaszsággal hajtották végre."

Munkában a hamisítók

Térjünk vissza az NSZK-ban megjelentetett műhöz. Az első kételyeket könnyen eloszlathatta volna az ahhoz írott előszavában a hivatal igazgatója, dr. Manfred Messerschmidt. Hiszen éppen az ő szájából hangzottak el a fentebb idézett szavak, miszerint a háború nem volt megelőző jellegű. De...

Messerschmidt a következő módszertant javasolja nekünk: megítélése szerint rendkívüli jelentőségű a Barbarossa-terv jellegének és létrejötte okainak elemzése. Nos, ezzel éppen egyet is lehetne és kell is érteni. A továbbiakban megállapítja, hogy a hitleri Németország támadásának okait illetően három álláspont létezik. Egyiküket már mindjárt az elején visszautasítja, nevezetesen azt, amely szerint Hitler csupán azért támadta meg a Szovjetuniót, mert semmi más

nem maradt számára Franciaország legyőzetése és a Luftwaffe Anglia felett vívott légicsatáiban elszenvedett sikertelensége után. Van ugyanis egy ennél sokkal meggyőzőbb magyarázat: a Barbarossa-terv egy előzetesen „beprogramozott" művelet volt, a világuralom meghódítására irányuló törekvés döntő fontosságú alkotórésze. Végül ott van a nácik hangoztatta tétel a „megelőző jellegű háborúról".

Milyen mértékben egyeztethetők össze egymással az előbb említett álláspontok? Vajon van-e ténylegesen értelme ma egy legendáról komolyan vitatkozni, amelyet ráadásul a nácik találtak ki? Vitázni negyven évvel a nürnbergi perben hozott ítéletek után, amely a Nemzetközi Hadbíróság egyöntetű állásfoglalásával utasította vissza ezt a rágalmazó legendát? Annál is érthetetlenebbnek tűnik ez, ha figyelembe vesszük, hogy a szóban forgó kötetben tartalmasan megírt fejezetek találhatók, melyek részletekbe menően és bizonyító erővel tárgyalják az előre kidolgozott terveket, a Szovjetunió katonai megtámadásának, gazdasági leigázásának, a békés polgári lakosság, a kommunista párt aktívái kiirtásának terveit.

Ám a kötet szerzői egy másfajta, enyhén szólva, sajátos utat választottak. Mintegy osztódáson mentek keresztül: egyik részük meggyőzően állítja, hogy a háborút már jó előre eltervezték. Mások viszont — mintha mi sem történt volna — ismételgetik a hitlerista rágalmakat. Természetesen ez utóbbiak nem rendelkeznek semmiféle olyan adattal, amely alátámaszthatná verziójukat. Nyilván kínos számukra egyenesen Hitlerre hivatkozni (idáig a Bundeswehrben még nem jutottak). Ám léteznek kerülő utak — ilyenek például az utalások az NSZK-ban a háború utáni években megjelent újnáci és revansista irodalomra.

Nem a véletlen műve

Több kérdés vetődik föl a Bundeswehr Hadtörténeti Hivatala kiadásában megjelent több ezer oldalas kötet olvasása közben.

Mentségül szolgálhat-e az a körülmény, hogy a kötet más részeiben közvetlen vagy közvetett módon megcáfolnak egyes rágalmazó „tételeket"? Válaszunk: nem, ez nem mentség, még kevésbé igazolás.

Íme, hogyan minősíti a kiadványt Karl-Heinz Jansen, az NSZK-ban jól ismert újságíró és történész:

„Csupán csodálkozni lehet azon, mik történhetnek országunkban! Nemrég nagy port vert fel a CDU egyik országgyűlési képviselőjének felszólalása, aki tagadta a Szovjetunió elleni német támadás tényét. Az utóbbi időben pedig különböző sajtótermékekben olyan közlések látnak napvilágot, amelyekben megkísérlik újraéleszteni a »megelőző jellegű háború« náci tételét. A szerzők ehhez a Bundeswehr fegyvertárából merítenek ihletet, ez utóbbi Hadtörténeti Hivatalának jóvoltából, ahol egy terjedelmes kötetet állítottak össze."

Ezzel aztán teljesen feleslegessé is válnak a tanulmánykötet egyes társszerzőinek mindazon — lett légyen a legjobb szándékból fakadó — törekvései, hogy tényekkel támasszák alá a háború egyértelműen agresszív voltát. Ugyanakkor viszont bármelyik szovjetellenes propagandista felélesztheti most már a hitlerista legendát a Bundeswehr kiadványára támaszkodva.

Lehetséges az is, hogy a Göbbels féle legenda feléleszt[illegible] véletlenszerű epizódnál [illegible] lemző a mű egészére? Sajnos, [illegible] így van.

A háború előtti helyzet áttekintésén kívül ugyanis a kötet a háború első hónapjainak elemzését is adja. Méghozzá eléggé részletesen. Először a hadműveletek alakulásával foglalkozik a szárazföldön és a levegőben, aztán az Észak-Európában kialakult helyzettel, Németország és szövetségesei kölcsönös viszonyával, továbbá a német megszállás gazdasági és politikai vonatkozásaival. E meglehetősen széles háttérből kiemelkedik az a fejezet, amely ezt az igencsak sokra kötelező címet viseli: „A háború menete szovjet megvilágításban." Csupán a következőkre kívánjuk felhívni a figyelmet a majdnem százoldalnyi fejezet tartalmából.

Itt van például a Leningrád blokádjáról szóló fejezet. Az egész világ előtt

ismeretes, mily' pokoli megpróbáltatásokat okozott e városnak a Barbarossa-terv. A nürnbergi per megbélyegezte a Wehrmacht e bűntettét. Mindenki, akinek alkalma nyílt meglátogatni a Piszkarjovszkij temetőt, ahova majdnem 500 000 embert temettek, fizikailag érzékelhette a lelki fájdalmat. De lássuk csak, mit is akart közölni olvasóival e fejezet szerzője! Íme az első idézet:

„A szeptember második felében megkezdődött leningrádi blokádot a szovjet történetírás úgy ábrázolja, mint a német fasiszta megszállók egyik legszörnyűbb gaztettét", mint „a város békés lakosainak módszeres meggyilkolását".

Felvetődik a kérdés: vajon mi célt szolgál az „ábrázolja" ige használata? Vagy talán a blokádot csupán „ábrázolták" gaztettként, ám valójában nem az volt? S a szerző folytatja:

„Valóban, Leningrád civil lakosságának, melynek ellátása rendkívül hiányos volt, különösképpen az első télen, amikor is az ellátás a Ladogán át vezető egyetlen útvonalon zajlott, veszteségei voltak a belövések és az éhínség következtében. De bármennyire is tragikusak voltak ezek az események, a német hadsereg erkölcsi elmarasztalása minden alapot nélkülöz. Hiszen a védelmezett város és erőd ostromlása és lövetése a háború vitelének legmegszokottabb és legvitathatatlanabb módszerei közé tartozott."

A két és félmilliós város ostromzárba fogása és blokádja egyáltalán nem volt „megszokott", és még kevésbé hajtották végre „vitathatatlan módszerekkel". Ismeretes, hogy Hitler már előzetesen kitűzte Leingrád lakossága fizikai megsemmisítésének feladatát. még jóval a blokád kezdete előtt. Már 1941. július 8-án Halder. a katonai vezérkar főnöke a következő bejegyzést írta naplójába: „A Führer eltökélt szándéka, hogy a földdel egyenlővé tegye Moszkvát és Leningrádot, hogy ily módon megszabaduljanak lakossága élelmiszer-ellátásának gondjától a tél folyamán. Mindkét várost a légi haderő segítségével kell elpusztítani." November 7-én Hitler főhadiszállásáról megerősítették, hogy Leningrádot „ágyútűzzel és légitámadásokkal kell szétzúzni, a lakosságot pedig megfutamodásra kényszeríteni". Ezt az utasítást azután Varlimont tábornok néhány változatban pontosította:

— meghódítani a várost (de ebben az esetben a csapatokra „hárul a lakosság élelmiszer-ellátásának felelőssége");

— magas feszültségű áramos drótsövénnyel körülkeríteni a várost, a bekerítési vonalon gépfegyvereket felállítani;

— „kiengedni a nőket, gyermekeket és öregeket... az ottmaradtakat éhenhalni hagyni";

— eltörölni a várost a föld színéről.

Ezeknek az emberirtó változatoknak vizsgálata után elhatározták: „hermetikusan körülfogják" Leningrádot, hagyják, hogy a „terror és az éhínség hatása alatt egészen megpuhuljon" és csak ezután nyomulnak be a pusztulásra ítélt városba. Hitler a maga részéről szeptember 10-én beleegyezett: „A várost be kell keríteni, ágyútűz alá venni és kihalásra ítélni." Nos, a negyedik kötet igen tisztelt szerző urai, valóban „megszokott" és „vitathatatlan módszerek" ezek?

Ám a Bundeswehr illető hivatala történészeinek gyalázkodása ezzel még nem ér véget. Megkísérlik, hogy mindent... a szovjet csapatok nyakába varrjanak. Szerintük ugyanis az utóbbiak szintén „alkalmaztak ostrommódszereket", és például Berlinre 1,8 millió tüzérségi löveget lőttek ki. A párhuzam rágalmazó, ráadásul mindenféle alapot nélkülöz. E sorok írója, aki akkoriban az Első Belorusz Front törzskari tisztje volt, Berlin alatt személyesen is részt vett olyan speciális térképek kidolgozásában, amelyek alapján azután a szovjet tüzérség a hadműveletek során megkímélte a kórházakat, a víz- és gázhálózatot, valamint a villamos erőműveket. Ezzel szemben a leningrádi kórházak ágyúzása a Wehrmacht szabályai közé tartozott.

A negyedik kötet szerzőire egyébként is jellemző a következő eljárás: egyforma mércével mérik az agresszió elkövetőjét és annak áldozatát. Ez, úgymond, „mindkét fél részéről egy megsemmisítő háború volt". Nehéz eldönteni, mi van több ebben az eljárásban — cinizmus-e vagy pedig a

tények célzatos elferdítése. Természetesen a szovjet csapatok megsemmisítették az ellenséges seregeket. De hiszen ezek az agresszor hadseregét zúzták szét, miközben népük szabadságát védelmezték. Hitler háborúja viszont a szovjet állam megsemmisítéséért, népének leigázásáért és fizikai elpusztításáért folytatott háború volt. Aki az egyenlőség jelét teszi a dolgok közé, valójában az agresszort rehabilitálja.

Tovább — még cifrább! A fejezet szerzője rátér a partizánmozgalom vizsgálatára. Itt is ugyanaz a recept: a német csapatok teljesen jogos hadműveleteket folytattak, hiszen „a felfegyverkezett civil személyek, akik részt vesznek a harcokban, a partizánok csoportjába tartozóknak minősülnek, és mint ilyenek nem tarthatnak igényt a nemzetközi jog oltalmára". Majd így folytatja:

„Ez a kitétel Zoja Koszmodemjanszkájára is vonatkozik, akit a német csapatok 1941. november 29-én végeztek ki gyújtogatásért, s akit ragyogó példaként ábrázolnak a szovjet ifjúság számára. Amikor tevékenységét ismertetik, azt írják: »a partizánharc útjára lépve esküt tett hazájának, hogy utolsó leheletéig harcolni fog a fasiszta megszállók ellen«. S bármennyire szomorú is ennek a lánynak a sorsa, kénytelenek vagyunk elismerni, halála elkerülhetetlen volt a háború kegyetlen törvényei szerint."

Honnan indult ki minden?

A könyvek nem légüres térben léteznek. A Bundeswehr gondozásában kiadott tízkötetes sorozatot nem vizsgálhatjuk kiszakítva annak az éles ideológiai és politikai harcnak összefüggéséből, amely a háború és a béke körül zajlik. A mű szerzőinek az a törekvésük, hogy meg nem történtekké nyilvánítsák a fasizmus fölött aratott győzelem politikai és lélektani eredményeit, és ellenséges érzelmeket ébresszenek a szovjet emberek iránt.

Vajon miért vált hirtelen szükségessé a „megelőző jellegű háború" verziójának feleleventése?

A választ megkaphatjuk a Pentagon vezetőinek számtalan beszédében, az amerikai és más nyugati szerzők ama műveiben, amelyekben az Egyesült Államok és a NATO-országok katonai előkészületeit azzal igazolják, hogy el kell „hárítani" a „szovjet fenyegetést" és — szükség esetén — elindítani egy „preventív háborút" a Szovjetunió ellen.

Ma a nemzetközi közvélemény megdöbbenéssel veszi tudomásul, hogy az NSZK-ban egyesek a győzelem napját nagy hangon a „gyász napjának" nevezik. Ilyen körülmények között a hitlerista érvelés megismétlése már távolról sem tűnik véletlennek.

(A szovjet hetilap 1985/9. számából)

Mi okozta a jugoszláv gazdaság jelenlegi nehézségeit

Kosta Mihailović

A JUGOSZLÁV GAZDASÁGI VALÓSÁG

380 oldal
Ára: 45,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

MÁRCIUS

1. **Spanyolországi** kétnapos látogatásáról hazaindult Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter, a miniszteretanács első elnökhelyettese, aki megbeszéléseket folytatott Felipe Gonzalez spanyol kormányfővel. A felek elégedettek voltak a két ország kapcsolatainak fejlődésével, s mindketten reményüket fejezték ki, hogy a genfi szovjet—amerikai tárgyalások meggátolhatják a világűr militarizálását, hosszú távon csökkenthetik a nukleáris szembenállást. A két ország külügyminisztere megállapodást írt alá a kettős adóztatás elkerüléséről. Gromikót fogadta I. János Károly uralkodó is.

Hollandia Kommunista Pártja Amszterdamban tartotta meg XXIX. kongresszusát március 1—3. között.

2. A **líbiai** államfő, Moamer el-Kadhafi bejelentette, hogy létrehozták az Arab Forradalmi Nemzeti Parancsnokságot. A parancsnokság Tripoliban március 6-án tanácskozást tartott, amelyen a vendéglátó Líbia mellett a libanoni Haladó Szocialista Párt, az el-Fatah szakadár csoportja, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért-Főparancsnokság, a palesztin Szaika-csoport, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért, a Népi Harci Front és az el-Fatah-Forradalmi Tanács elnevezésű csoport képviseltette magát.

Uruguay március 1-én beiktatott elnöke, Julio Maria Sanguinetti feloldotta az Uruguayi Kommunista Pártot törvényen kívül helyező rendeletet.

3. A **brit** Országos Bányászszakszervezet (NUM) küldöttközgyűlése 98:91 arányban úgy határozott, hogy március 5-től feltétel nélkül beszünteti a közel egy éve tartó sztrájkot. A határozat nem követeli a sztrájk idején elbocsátott mintegy hétszáz bányász visszavételét sem. Skóciában és Kentben a bányászok továbbra sem vették föl a munkát.

Szovjet parlamenti küldöttség érkezett az Egyesült Államokba Vlagyimir Scserbickijnek, a Legfelsőbb Tanács Elnökségének, az SZKP KB PB tagjának, az Ukrán KP KB első titkárának vezetésével. Március 6-án Scserbickij találkozott George Shultz amerikai külügyminiszterrel és Ronald Reagan elnökkel is.

Moszkvába érkezett a kínai parlament, az Országos Népi Gyűlés küldöttsége Csang Cseng-hsziennek, a gyűlés állandó bizottsága tagjának vezetésével.

Az **amerikai** elnök beszédben jelentette be: nem fogja újabb egy évre önkéntes korlátozásra rávenni az amerikai piacra exportáló japán autógyárakat. Reményét fejezte ki, hogy viszonzásul a japán piac is jobban megnyílik az amerikai árucikkek előtt. Az illetékes ágazati szakszervezet, az UAW súlyos csapásként értékelte a döntést.

4. **Moszkvában** folytatott — váratlanul — megbeszéléseket Hans-Dietrich Genscher nyugatnémet külügyminiszter, aki szovjet partnerével még egyszer áttekintette országaik álláspontját a Genfben március 12-én kezdődő szovjet—amerikai tárgyalásokkal kapcsolatban. Genscher Moszkvából — az előre bejelentett programnak megfelelően — Finnországba, Lengyelországba, majd Bulgáriába utazott.

Lengyelországban a tervezett áremelések első ütemében a liszt és az egyéb gabona alapú termékek árát 40 százalékkal, a kenyérét 30 százalékkal, a tej árát 11, a tejfölét 23 százalékkal, a cukorét 44 százalékkal felemelték. Egyúttal március 1-i hatállyal 7000 zlotyra emelték a nem mezőgazdasági dolgozók nyugdíjának alsó határát, emelték a különböző családi pótlékok és segélyek összegét.

5. Új **palesztin** szervezet alakult Damaszkuszban Palesztinai Egyesítési Akcióbizottság néven. Vezetője a PFSZ VB volt tagja, Mohammed Zahdi Nasasibi, mintegy száz tagja hivatásos politikus, szakmai és szakszervezeti vezető. A szervezet célja, hogy a különböző palesztin szervezetek párbeszédének felélénkítésével a Palesztin Nemzeti Tanács határo-

zatai, valamint az algíri—adeni egyezmények alapján hozzájáruljon a PFSZ egységének helyreállításához.

Az **iráni** tüzérség, előzetes bejelentésének megfelelően, lőtte Bászra iraki várost, megtorlásul az Avház iráni várost ért iraki légitámadásra. Irak megtorlásul további harminc iráni települést vett rakétatűz alá. Ezt követően mindkét fél kiszélesítette támadásait a másik országban levő polgári célpontok ellen.

A **kambodzsai** hadsereg elfoglalta a Norodom Szihanuk vezette Kambodzsai Nemzeti Egységfront egyik kambodzsai bázisát a thai határ közelében, valamint a vietnami önkéntesek támogatásával elfoglalt további két ellenforradalmi bázist, szintén kambodzsai területen.

Pekingben bejelentették, hogy az idén 47 000 veterán csapattiszt vonul vissza a kínai hadseregből. A hadsereg állományának csökkentése az 1980-ban meghirdetett korszerűsítési program része, s az elkövetkező néhány évben 70—80 csapattiszt visszavonulása várható. A tisztek és családjuk elhelyezésében a polgári ügyek minisztériuma illetékes.

Indiában a szövetségi államok parlamenti választásainak második fordulóján véres összetűzések robbantak ki az Indiai Nemzeti Kongresszus párt (I) és a vele rivalizáló pártok hívei között Bihar, Uttar Prades és Andra Prades államokban. Ezen a napon tíz szövetségi államban adták le voksukat a választók.

Az **olasz** miniszterelnököt, Bettino Craxit Washingtonban fogadta Ronald Reagan amerikai elnök. Az olasz kormányfő külügyminisztere kíséretében az USA és a NATO-tagállamok közötti konzultációsorozat keretében folytatott megbeszéléseket az USA-ban. Óvatos formában, de lényegében helyeselte Reagan elnök űrfegyverkezési terveit.

A **francia** fővárosban kétnapos tárgyalás kezdődött Lengyelország és a neki hitelező nyugati kormányok képviselői között a lengyel adósságok átütemezéséről, amely eredménytelenül zárult.

Nagy-Britanniában tett látogatást március 5—7. között Várkonyi Péter magyar külügyminiszter. Tárgyalásokat folytatott a magyar—brit gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok bővítéséről, valamint a nemzetközi helyzetről. Az utóbbi kérdéskörben a felek rögzítették eltérő álláspontjukat, de reményüknek adtak kifejezést, hogy a genfi szovjet—amerikai tanácskozásokon sikerül előbbre lépni. Várkonyi Pétert fogadta Margaret Thatcher brit miniszterelnök is.

6 Az **ausztráliai** külügyminiszter, William Hyden négynapos látogatásra Vietnamba érkezett. Sajtóértekezletén megerősítette: Ausztrália jogosnak ismeri el Vietnam és Kambodzsa igényét arra, hogy a Pol Potistákat ki kell zárni bármiféle rendezésből, s nem követeli a vietnami erők egyoldalú kivonását Kambodzsából. Hyden ismertette vietnami kollégájával Norodom Szihanuk elképzeléseit.

A **jordániai** király, Husszein a Hoszni Mubarak egyiptomi elnökkel folytatott megbeszélését követően sajtóértekezletén tagadta, hogy módosították volna a február 11-i jordániai—palesztin megállapodást. Mint mondta: csupán egyes cikkelyek módosításáról volt szó.

A **kínai** külügyminisztérium bejelentette, Peking kész arra, hogy megvitassa a nukleáris fegyverkísérletek teljes betiltását. Ezzel egyidőben közölték, Kína részt vesz a bandungi konferencia 30. évfordulója alkalmából Indonéziában rendezendő ünnepségeken. 1955-ben ezen az értekezleten hirdették meg afrikai és ázsiai országok a békés egymás mellett élés öt alapelvét, és vetették meg az el nem kötelezettek mozgalmának alapjait.

A **francia** Renault-művek, amely részt vett egy új Moszkvics gépkocsitípus tervezésében és kikísérletezésében, bejelentette, hogy beszüntette a tárgyalásokat egy, az új modellek motorjait gyártó üzem Szovjetunióbeli létesítéséről. Indoklása szerint a Szovjetunió nem adta jelét, hogy a Renault-tól vagy más francia cégtől szándékoznék megvenni a fejlesztéshez szükséges beruházási javakat.

Szovjet, **angolai** és **kubai** politikai és katonai vezetők konzultációt tartottak Moszkvában az Afrika déli részén kialakult helyzetről. Megállapították, hogy az elmúlt egy év során nem csökkent a térségben a feszültség, s hogy a jövőben is ösz-

sze kell hangolniuk azokat a lépéseket, amelyek célja Angola függetlenségének, szuverenitásának és területi egységének elősegítése.

Moszkvában tanácskoztak a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak propaganda- és ideológiai kérdésekkel foglalkozó KB-titkárai.

A **bolgár** hírügynökség közzétette a bulgáriai muzulmánok főmuftijának és a területi muftinak a hírügynökséghez intézett levelét, amelyben visszautasítják a nagy nyugati hírügynökségek által néhány napja felröppentett híreket, miszerint Bulgáriában a muzulmánokat nevük megváltoztatására kényszerítik, akadályozzák őket a szabad vallásgyakorlásban, mecseteket és más szent helyeket rombolnak le.

7. Angolában új külügyminisztert neveztek ki Alfonso Van-Dunem Mbinda személyében, aki korábban az MPLA-Munkapárt nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó titkára volt.

Az **amerikai** elnök, Ronald Reagan megvétózta azt a korábbi képviselőházi és szenátusi törvénytervezetet, amely szerint a rászoruló farmerek összesen 1,8 milliárd dollár azonnali támogatásban részesültek volna.

A **görög** kormány szóvivője bejelentette, hogy a következő évtizedben 3 milliárd dollárt fordítanak a hadsereg fejlesztésére: amerikai és francia harci repülőgépeket vásárolnak. Az erre vonatkozó szándéklevelet ezen a napon írta alá a fegyveres erők főparancsnoka.

8. **Kínában** a külkereskedelem ösztönzése céljából átlagban 10 százalékkal csökkentették a vámokat.

Indiában bejelentették: a kormány kártérítési pert indít az USA-ban a bhopali gázmérgezésért felelős Union Carbide amerikai vállalat ellen.

Bolíviában meghatározatlan időre általános sztrájkot hirdetett a Bolíviai Munkásszövetség (COB) a dolgozókra hátrányos újabb gazdasági intézkedések miatt. Az országban gyakorlatilag megbénult mindenféle gazdasági tevékenység. A COB vezetősége március 18-án elutasította az államfő javaslatát, hogy a szakszervezeti tömörülés képviselője tesse magát a kormányban, vegyen részt az ország irányításában. Március 20-án katonai és rendőri erők szállták meg a főváros stratégiai fontosságú pontjait.

Uruguayban a törvényhozás — Sanguinetti elnök ajánlása ellenére — úgy döntött, hogy az összes politikai foglyot szabadon bocsátják. Ez mintegy 270 bebörtönzöttet érint.

9. A **lengyel** biztonsági szolgálat őrizetbe vette a Független Lengyelország Konföderációja nevű illegális szervezet öt vezetőjét, köztük Moczulski varsói történészt.

10. A **Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának** főtitkára, szovjet államfő, Konsztantyin Csernyenko súlyos betegség után elhunyt. Március 11-én az SZKP KB Mihail Gorbacsovot, az SZKP KB eddigi titkárát választotta meg főtitkárrá.

A **Szovjetunióba** érkezett kétnapos tárgyalásra Roland Dumas francia külügyminiszter, akit fogadott Nyikolaj Tyihonov szovjet kormányfő is.

Az **NSZK**-beli Saar-vidék tartományi választásain az SPD abszolút többséget szerzett, s felváltotta a kormányzásban az eddigi kereszténydemokrata-liberális koalíciót. A Zöldek nem jutottak be a parlamentbe. A nyugat-berlini helyi választásokon a CDU megtartotta relatív többségét a képviselőházban, az SPD vereséget szenvedett: 32,4 százalékot szerzett csupán.

A **görög** államfő, Konsztantin Karamanlisz azonnali hatállyal lemondott tisztségéről, miután előző nap a kormányzó Pánhellén Szocialista Mozgalom úgy döntött, hogy más személyt támogat a közeli elnökválasztáson.

11. A **libanoni** Kataeb (falangista) párt központi vezetősége egyhangú döntéssel megfosztotta párttagságától és a miliciában viselt parancsnoki tisztségétől szélsőjobboldali szárnyának vezetőjét, Szamir Zsazsát, aki megtagadta a Bejrút—Tripoli út megnyitásáról hozott döntés végrehajtását, és nem volt hajlandó elfogadni a megfiatalított vezetés új, Damaszkuszhoz közelítő irányvonalát. Március 13-án Zsazsa híveivel megszállt számos stratégiai pontot a

főváros keleti szektorában és az ország észak-keleti területein. A szíriai kormány közölte: nem nézheti tétlenül a libanoni nemzeti egységért tett erőfeszítések megtorpedózását; március 16-án jelentős csapatösszevonást hajtott végre Madfun térségében.

Indiában szabadon bocsátották Harcsand Szingh Longovalt, a szikh Siromani Akali Dal párt elnökét és hét másik szikh vezetőt a kormány és a szikhek közti megbékélés érdekében. Longoval kijelentette: csak akkor tárgyal a kormánnyal a pandzsábi feszültség megszüntetéséről, ha az vizsgálatot folytat az Indira Gandhi meggyilkolását követő szikhellenes zavargások ügyében.

A **kambodzsai** ellenforradalmárok utolsó nagy, kambodzsai területén levő támaszpontját is elfoglalták a kambodzsai hadsereg és a vietnami önkéntesek egységei.

Az **NDK**-ba érkezett kétnapos látogatásra Martin Bangemann, a nyugatnémet gazdasági miniszter, akit fogadott Erich Honecker, az NDK államtanácsának elnöke is. Bangeman főként a két német állam kereskedelmi, gazdasági kapcsolatairól folytatott tárgyalásokat, közelebbről egy kétmilliárd márka értékű megállapodásról.

A **jugoszláv** külügyminiszter, Raif Dizdarevics Szegeden megbeszélést folytatott Várkonyi Péter magyar külügyminiszterrel.

12. A **Szovjetunió** és az **Egyesült Államok** küldöttsége Viktor Karpov, illetve Max Kampelman vezetésével megkezdte Genfben tárgyalásait a fegyverzetkorlátozás kérdéseiről, összefüggésükben foglalkozva a hadászati és az űrfegyverek, valamint a közepes hatótávolságú fegyverzetek korlátozásának lehetőségeivel. Kölcsönösen megállapodtak, hogy a két nagyhatalom bizalmasan kezeli a tárgyalásokat.

A **kambodzsai** miniszterelnök és külügyminiszter, Hun Sen ismertette a kormány álláspontját a kambodzsai kérdés rendezésével kapcsolatban (ennek pontjait néhány nappal korábban William Hyden ausztráliai külügyminiszternek is kifejtette Ho Si Minh-városban). Az átfogó politikai rendezés feltételei eszerint a következők: 1. a Pol Potisták katonai és politikai kizárása bármiféle rendezésből; 2. a vietnami önkéntesek teljes kivonása Kambodzsából; 3. a kambodzsai nemzeti egység megteremtése, nemzetközi ellenőrzéssel megtartott szabad választások; 4. a békés egymás mellett élés megvalósítása Délkelet-Ázsiában, kizárva, hogy egyik állam területét kiindulópontul használják egy másik állam elleni támadásra; 5. a be nem avatkozás elvének alkalmazása a térségben; 6. nemzetközi garanciák a megállapodások betartására.

Amerikai—egyiptomi elnöki találkozóra került sor Washingtonban az egyiptomi kezdeményezésű közelkeleti „béketervről" és az Egyiptomnak nyújtott amerikai segélyek megnöveléséről. A felek egyik kérdésben sem jutottak végleges megállapodásra. Hoszni Mubarak előzőleg Franciaországban, úton hazafelé pedig Nagy-Britanniában, Nyugat-Németországban és Olaszországban keresett politikai támogatást közel-keleti rendezési elgondolásainak, majd március 16-án visszaérkezett Kairóba.

Costa Ricában a Nicaraguai Ellenzék Koordinációs Csoportja (CON) néven új szervezet alakult emigráns nicaraguai — keresztényszocialista, szociáldemokrata, liberális és konzervatív — politikusokból, volt szakszervezeti vezetőkből és magánvállalkozókból.

Az **ENSZ BT** egyhangúlag elfogadott határozatban ítélte el a Délafrikai Köztársaság kormányát a fekete bőrű tüntetők megölése és az apartheid ellenfeleinek bebörtönzése miatt. Felszólította Pretoriát, hogy azonnal és feltétel nélkül bocsásson szabadon minden politikai foglyot, köztük a huszonhárom éve bebörtönzött, a fajüldözés elleni harc jelképévé vált Nelson Mandelát. Az ENSZ BT Dél-Afrikát elítélő határozatát első ízben szavazta meg az USA képviselője is.

Az **EGK** brüsszeli bizottságának jelentése szerint Spanyolországnak a belépés évében 1,2 milliárd dollárjába kerülne az EGK-tagság, az első hét évben pedig befizetéseinek és a kapott összegeknek a különbsége 2,9 milliárd dollár hiányt mutatna, s csak később lenne nagyobb a befizetett összegnél az EGK-tól különböző formában kapott kedvezmény, visszatérítés. A jelentés megfigyelők szerint a lehető legroszszabbkor jött Madrid számára

13. **Izraeli** lapjelentések szerint a PFSZ elnökének tanácsadója, Imad Sakkur Bonnban találkozott az izraeli parlament négy képviselőjével.

A **brit** kormány úgy döntött — jelentették be a parlamentben —, hogy felszámolja az állami tulajdonban levő Brit Nemzeti Olajtársaságot (BNOC). Helyére kis kormányügynökség kerülne, amely ellátná a korábbi cég bizonyos funkcióit. Az olaj felvásárlásával és értékelésével foglalkozó BNOC, amely a brit lelőhelyeken dolgozó vállalatok termelésének 51 százalékát — a jelenlegi világpiaci árnál magasabb áron — kötelezően felvásárolja, már jó ideje veszteséges.

A **francia** Peugeot-cég könnyűjárművek licencét adta el Kínának 60 millió dollár értékben. Ennek fejében szállít néhány berendezést is a vállalkozáshoz, melynek keretében Kínában az évtized végéig 15 000 kombi-gépkocsi és kisteherjármű készül.

A **Szovjetunió** az elmúlt piaci évben 15,6 millió tonna gabonát vásárolt az Egyesült Államoktól, közölte a washingtoni mezőgazdasági minisztérium. A két állam 1983-ban öt évre kötött szerződésében a Szovjetunió évi kilencmillió tonna gabona importjára vállalt kötelezettséget.

14. **Vietnamba** érkezett háromnapos látogatásra Mochtar Kusumaatmadja indonéz külügyminiszter, ezúttal nem az ASEAN képviseletében. Tárgyalásainak fő témája elsősorban a gazdasági együttműködés fejlesztése volt.

A **lengyel** parlament egyhangú határozatban támogatta a Varsói Szerződés érvényének meghosszabbítását.

Havannában Fidel Castro, a Kubai KP KB első titkára fogadta Daniel Ortega nicaraguai államfőt, aki tájékoztatta a Moszkvában, Konsztantyin Csernyenko temetését követően Mihail Gorbacsovval, az SZKP KB főtitkárával folytatott megbeszéléséről.

A **Maghreb-országok** — Algéria, Líbia, Marokkó, Mauritánia és Tunézia — március végére tervezett első csúcstalálkozóját a nyugat-szaharai térséggel kapcsolatos alapvető nézetkülönbségek miatt meghatározatlan időre elhalasztották.

A **Salamon-szigetek** kormánya úgy döntött, nem engedi meg, hogy a jövőben atommeghajtású vagy nukleáris fegyvert hordozó hajók befussanak kikötőibe vagy áthaladjanak felségvizein.

15. A **belga** kormány viharos vita után megadta ötödik éve halogatott hozzájárulását az amerikai nukleáris rakéták belgiumi telepítéséhez. Az első rakétaüteget — 16 cirkáló rakétát — azonnal működőképesse teszik a florennes-i légitámaszponton, ahol már megtörténtek az ehhez szükséges előkészületek. A parlament március 19-én jóváhagyta a kormány döntését.

Az **amerikai** külügyminiszter, George Shultz hivatalosan megerősítette, hogy a Konsztantyin Csernyenko március 13-i temetésén részt vevő George Bush amerikai alelnök azt a javaslatot vitte magával, hogy az SZKP KB új főtitkára, Mihail Gorbacsov később meghatározott időben találkozzék Ronald Reagan amerikai elnökkel.

Thaiföld rendkívüli állapotot léptetett életbe a kambodzsai határtérség 16 körzetében.

A **stockholmi** leszerelési konferencián a szocialista országok javasolták, hogy Európában a szárazföldön, a környező tengereken, a levegőben rendezendő nagy, húszezernél több katonát mozgató hadgyakorlatról egy hónappal azok megkezdése előtt értesítsék a konferencia munkájában részt vevő, érdekelt országokat.

Uruguayban a politikai foglyok egy csoportjával szabadon engedték a Tupamaro városi gerillamozgalom szellemi vezérét, Raul Sendicet is.

Brazíliában a megválasztott elnök súlyos megbetegedése miatt elhalasztották beiktatását. José Sarney alelnök ideiglenes államfőként tette le az esküt.

17. **Kanadába** érkezett kétnapos látogatásra Ronald Reagan, az USA elnöke. Brian Mulroney kanadai miniszterelnökkel megállapodtak, hogy vegyes bizottságot hoznak létre az USA ipara által okozott kanadai környezetszennyezés kivizsgálására, valamint abban, hogy együttes beruházással átalakítják a két ország közös radarhálózatát, amely ily módon alkalmas lesz alacsonyan

repülő harci gépek, illetve robotrepülőgépek felderítésére is.

A **francia** járásokban kétfordulós szavazáson megválasztották a megyei tanácsok tagjait. A mandátumok megoszlása, zárójelben az előző választáshoz viszonyított eredménnyel, a következő: szélsőbaloldal 1 (—1); FKP 149 (—80); Szocialista Párt 424 (—155); baloldali radikálisok 57 (—13); egyéb baloldali csoportok 59 (+4); környezetvédők 2 (+2); RPR 400 (+155); UDF 525 (+102); egyéb jobboldali csoportok 425 (+124); Nemzeti Front 2 (+1). A baloldali pártok tíz megyében veszítették el többségüket, s a 95 franciaországi megyéből 69-ben van jelenleg jobboldali többség.

18. Az **egyiptomi** elnök, Hoszni Mubarak előzetes bejelentés nélkül Bagdadba repült. A két ország között 1979, az egyiptomi—izraeli különbéke óta megszakadtak a hivatalos kapcsolatok. Az utóbbi időben fokozatosan javult viszonyuk, diplomáciai becslések szerint Egyiptom egymilliárd amerikai dollár értékű hadfelszerelést juttatott az Iránnal háborúzó Iraknak. Ugyanezen a napon Husszein jordániai király is Irakba érkezett, s a két államfő tárgyalásokat folytatott Szaddám Husszein iraki elnökkel, akit teljes támogatásukról biztosítottak az Irán elleni háborúban.

A **libanoni** szakadár falangisták összetűztek a falangista milíciákkal, akiket a kormányhadsereg csapatai is támogattak. A fegyveres összecsapások a hónap folyamán nem szűntek meg.

A **spanyolországi** Barcelonában tartott kongresszusa zárónapján a Katalán Szocialista Egységpárt (kommunista párt) állást foglalt a pártegység megszilárdítása mellett. A Spanyol KP KB néhány nappal korábbi, a baloldali választási tömörülésére felszólító határozata ellen ugyanis a kisebbség — Carillo volt főtitkár vezetésével — gyűléseket szervezett. A katalán párt intézkedéseket sürgetett az egységbontó csoporttal szemben.

Szovjet—román kormányfői találkozóra került sor Moszkvában, amelyen részt vettek a két ország külügyminiszterei is. A felek dokumentumokat írtak alá a két ország árucsere-forgalmának fejlesztéséről és az 1986—1990-es időszakra szóló gazdasági együttműködésről. A nemzetközi élet kérdéseinek tárgyalásakor rámutattak arra, hogy továbbra is szükség van a Varsói Szerződés tagállamainak erőfeszítésére az imperialista körök által kikényszerített fegyverkezési hajsza megfékezése érdekében.

Nigériában kétnapos szakértői konferenciát kezdtek az ország földgázkincsének lehetséges hasznosításáról. A kormány egyik tagja beszédében tarthatatlannak nevezte, hogy 27 évvel a nigériai olajtermelés megkezdése után még mindig egyszerűen elégetik a kitermelés során feltörő földgáz 80 százalékát (naponta mintegy 580 ezer dollár értékben!).

A **brazil** kormányadminisztráció folyó költségvetéseit 10 százalékkal (kb. 1,6 milliárd dollár) csökkentik — jelentette be a pénzügyminisztérium; ezenkívül egyéb átmeneti korlátozó intézkedésekkel is szeretnék mérsékelni az éves szinten jelenleg 250 százalékos inflációt.

19. **Brazíliában** közkegyelemben részesítik azokat a szakszervezeti vezetőket és aktivistákat, akiket 1964—1984 között a katonai kormányzatok idején elítéltek, illetve akiktől megvonták szakszervezeti megbízatásukat — jelentette be a kormány.

Szovjet—bolgár kormányfői megbeszélést tartottak Moszkvában. Áttekintették a két ország dinamikusan fejlődő kapcsolatait, külpolitikai alapkérdéseket illetően pedig megállapították nézeteik azonosságát.

20. A **nyugatnémet** CDU kongresszusa 667:45 arányban ismét Helmut Kohlt választotta meg a párt elnökévé.

A **kelet-európai** szocialista országok adóssághelyzete számottevően javult az utóbbi három évben — állapította meg a fejlett tőkés országokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) jelentése. Bruttó keményvaluta-adósságuk (beleértve a Szovjetuniót is) az 1982-es 87,2 milliárd dollárról 1984 végére 83,9 milliárdra, a nettó adósságok ugyanezen idő alatt 71,65 milliárdról 65,1 milliárd dollárra csökkentek.

21. **Izrael** ismét megszállta annak a dél-libanoni térségnek a felét, amelyet egy hónappal korábban kiürített. A megszállók folytatták a síita települések elleni akcióikat.

Kína és az **USA** között — japán kormányforrások szerint — megállapodás jött létre, hogy az amerikai 7. flotta néhány hadihajója április 20-tól horgonyt vet Sanghaj kikötőjében. A Kínai Népköztársaság megalakulása óta első ízben tartózkodhatnak amerikai hadihajók kínai kikötőben.

A **dél-afrikai** rendőrség figyelmeztetés nélkül tüzet nyitott a sharpville-i mészárlás 25. évfordulóján tüntető, feketékből álló tömegre Port-Elizabethben. Tizenkilenc tüntető meghalt, huszonketten megsebesültek.

A **bolíviai** kormány és a Bolíviai Munkásközpont (COB) megállapodott, hogy tárgyalásokat kezd a két hete sztrájkoló dolgozók követeléseiről. A COB vezetősége március 23-án leállította a sztrájkot.

Bangladesben népszavazást tartottak Hoszain Mohammad Ersad tábornok, köztársasági elnök mandátumának meghosszabbításáról. Az ellenzéki pártok a szavazás bojkottjára szólították fel a lakosságot. Hivatalos — megfigyelők szerint túlzott — adatok szerint a jogosultak 72 százaléka adta le szavazatát, s ezek 94 százaléka bizalmat szavazott Ersad rendszerének.

A **lengyel—nyugatnémet** gazdasági, ipari és műszaki együttműködési vegyes bizottság hatévi szünet után felújította munkáját Varsóban, ahová megérkezett Martin Bangemann, az NSZK gazdasági minisztere is, akit március 22-én fogadott Wojciech Jaruzelski tábornok, lengyel kormányfő is. A kétnapos tárgyalások eredményeként meghosszabbították a két ország közötti gazdasági, ipari és műszaki együttműködési szerződést. Bangemann bejelentette, hogy az NSZK enyhíti a lengyel termékekre vonatkozó mennyiségi importkorlátozásokat.

A **Szovjetunió** és **Kína** képviselői között megállapodás jött létre, hogy 1985-ben több mint 40 000 szovjet teherautót és személygépkocsit exportálnak Kínába 400 millió svájci frank értékben.

22. **Moszkvában** Mihail Gorbacsov, az SZKP KB főtitkára, fogadta a Szocialista Internacionálé leszerelési tanácsának küldöttségét, amelyet Kalevi Sorsa finn kormányfő vezetett. Gorbacsov kifejtette: a Szovjetunió minden lehetőt kész megtenni a genfi tárgyalások sikeréért, s javasolja az amerikai rakétatelepítések és a szovjet válaszintézkedések egyidejű leállítását.

Stockholmban véget ért a bizalom- és biztonságerősítő, valamint leszerelési konferencia ülésszaka.

Kínában az eddigi külkereskedelmi minisztert, Csen Mu-hua asszonyt kinevezték a központi bank elnökévé. Utóda eddigi helyettese, Cseng Huo-pin lett. Megfigyelők szerint a személyi változást a jegybank gazdasági ellenőrző szerepének erősítése kívánta meg.

Romániában folytatott gazdasági együttműködési tárgyalásokat Faluvégi Lajos magyar miniszterelnök-helyettes, az Országos Tervhivatal elnöke.

23. A **kínai** külügyminisztérium megerősítette, hogy dél-koreai vizeken vesztegel a kínai haditengerészet egyik torpedónaszádja. Március 26-án bejelentették, Dél-Korea viszszaszolgáltatja a naszádot; Kína pedig elnézést kért, amiért annak keresésére indult három hajója behatolt a dél-koreai felségvizekre. Korábbi jelentések szerint a kínai hajón összetűzésre került sor, mert a legénység néhány tagja politikai menedékjogot akart kérni.

Libanoni—szíriai csúcstalálkozóra került sor Damaszkuszban. Bejrúti lapjelentés szerint Gemajel libanoni elnök kéthónapos határidőt szabott magának arra, hogy véget vessen a keresztény táborbeli szélsőségesek lázadásának, és továbblépjen a Szíria által támogatott nemzeti megegyezés útján.

Az **amerikai** elnök, Ronald Reagan ideiglenesen hazarendelte Genfből az amerikai küldöttség vezetőjét, hogy Max Kampelman személyesen győzze meg a szenátorokat a tervezett MX-rakéták megépítésének szükségességéről.

Salvador fővárosában ismeretlen tettesek agyonlőtték a Salvadori Nemzeti Gárda volt vezetőjét, José Alberto Medrano nyugalmazott tábornokot.

A **pakisztáni** elnök Mohammad Hau Dzsunedzso személyében kinevezte az ország új miniszterelnökét.

Dániában sztrájkba lépett a magánvállalatok 300 000 dolgozója, elsősorban a gépkocsivezetők, a dokkmunkások, az építőipari dolgozók, a vasutasok, a fémfeldolgozó és a hajóépítő ipar dolgozói, mert elutasították béremelési és munkaidőcsökkentési követelésüket. Dániában 12 év óta ez a legsúlyosabb munkaügyi konfliktus. Március 26-án a halászok is csatlakoztak a sztrájkhoz; megbénult a légiközlekedés.

Helsinkiben egynapos rendkívüli kongresszust tartott a Finn Kommunista Párt, amelyen elnöki tisztében újjáválasztották Alvo Aaltót; az eddigi főtitkár, Aarho Aitimurto helyébe viszont Esko Vainionpää került. Aitimurtót Heljä Tammisolával együtt megválasztották a párt alelnökeinek.

Az **NDK**-beli Schwerin körzetében a szovjet TASZSZ hírügynökség jelentése szerint egy szovjet őrszem agyonlőtt egy — terepszínű öltözéket viselő — amerikai tisztet, amikor az ott állomásozó szovjet hadseregcsoport egyik katonai objektumának ablakánál felvételeket készített. Az őrszem akkor használta fegyverét, amikor az amerikai katonai összekötő misszió munkatársa, A. Nicholson őrnagy, nem engedelmeskedett a felszólításnak, és megpróbált elrejtőzni. A szovjet fél sajnálatosnak minősítette az esemény tragikus kimenetelét, de felhívta a figyelmet: az amerikai felderítő durván megszegte az 1947-ben kötött megállapodást az összekötő missziók tevékenységéről. A felelősség ezért csakis az amerikai felet terheli.

Libanonban síita fegyveresek (az Iszlám Dzsihad Bejrúti Parancsnoksága) elraboltak három francia diplomatát, majd egy nap múlva még egyet; bejelentésük szerint azért, mert „a franciák az öböl menti háborúban Irakot pártolják".

25. **Damaszkuszban** új palesztin tömörülés megalakulását jelentették be: a Palesztinai Nemzeti Megmentés Frontja — amelyhez a Népi Front Palesztina Felszabadításáért, a Palesztinai Felszabadítási Front, a Népi Harci Front, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért-Főparancsnokság, az El-Szaika, valamint az El-Fatah Arafat-ellenes szárnya csatlakozott — követeli a PFSZ VB elnöke, Arafat és Huszszein jordániai király közötti megállapodás érvénytelenítését. A PFSZ VB elítélte az új palesztin tömörülés megalakítását.

Jugoszlávia és a **Párizsi Klubba** tömörült nyugati hitelező kormányok képviselői megállapodtak, hogy négyéves türelmi idővel kilenc évre átütemezik a jugoszláv vállalatok idei és a jövő év áprilisáig esedékes tőketartozásait. A jugoszláv kormány szerette volna átütemeztetni az 1985 és 1988 között esedékessé váló valamennyi tőketartozását, amelynek összege nyugati becslések szerint 5,7 milliárd dollár, ebből a kormányokkal szembeni tartozás 1,5 milliárd dollár (a teljes nyugati adósságállomány mintegy 19 milliárd dollár).

Budapesten március 25—28. között megtartotta XIII. kongresszusát a Magyar Szocialista Munkáspárt. A kongresszuson számos külföldi testvérpárt küldöttsége is részt vett. Az SZKP-t Grigorij Romanov, a PB tagja, a KB titkára képviselte.

26. Az **amerikai** szenátust követően a képviselőház is megszavazta az újabb 21 darab MX-rakéta építésének programját, majd a március 28-án megismételt szavazáson megerősítette a döntést.

A **nicaraguai** püspöki konferencia úgy döntött, hogy az egyház közvetítő szerepre vállalkozik a szandinista kormány és „bármely társadalmi réteg" között. A közvetítő szerepre az ellenforradalmárok egy csoportja kérte fel az egyházi vezetést. A nicaraguai kormány továbbra sem az ellenforradalmárokkal, hanem az őket irányító amerikai kormánnyal kíván tárgyalni.

27. A **NATO** hadügyminisztereinek tanácskozása támogatásáról biztosította az USA űrfegyverkezési terveit. Weinberger amerikai hadügyminiszter két hónapot adott a NATO katonai szervezetéhez tartozó országok, valamint Franciaország, Ausztrália, Japán és Izrael kormányainak, hogy közöljék, a kutatási-fejlesztési munka milyen részleteibe kívánnak bekapcsolódni.

Szudánban nagyarányú tünteté-

sek kezdődtek a kormányzat politikája, főként annak súlyos gazdasági következményei ellen; körülbelül 1500 embert letartóztattak. Dzsaafar Nimeri elnök egyébként március 10-től igyekezett gyors „tisztogatási" programmal megszabadulni a mohamedán törvénykezés ellenzőitől is, és annak legelszántabb, vele eddig szövetséges híveitől, a Muzulmán Testvérektől is. Ezen akció során szintén letartóztattak több száz embert. Március 27-én Nimeri tíznapos látogatásra Washingtonba érkezett.

Kínában megkezdődött a parlament ülésszaka. Bevezető beszédében Csao Ce-jang kormányfő síkraszállt a reform folytatása mellett, és sürgette az állami pénzügyi és bérpolitika megszilárdítását. Fontosabbnak minősítette a gazdaságosságot, mint a magas növekedési előirányzatok hajszolását.

28. **Moszkvában** Borisz Ponomarjov, az SZKP KB PB tagja, a KB titkára megbeszélést folytatott Valid Dzsumblattal, a libanoni Haladó Szocialista Párt elnökével.

Romániában megtartotta első ülését a március 17-én újjáválasztott Nagy Nemzetgyűlés. A 369 képviselő 91,4 százaléka román, 7,3 százaléka magyar, 1,3 százaléka német nemzetiségű.

Bécsben befejeződött a közép-európai haderőcsökkentéssel kapcsolatos tárgyalások legutóbbi fordulója, a következőre május 23. és július 11. között kerül sor.

A **svéd** kormány közölte, hogy a fajüldözés elleni tiltakozásul leállítja a Dél-afrikai Köztársaságból származó szénimportját.

Ausztriában a zwentendorfi atomerőművet építő társaság részvényesei úgy döntöttek, hogy hivatalosan is kérik az erőmű felszámolását.

29. **Brüsszelben** EGK-csúcsértekezlet kezdődött, amelynek másnapján elfogadták a külügyminiszterek korábban kidolgozott javaslatát Spanyolország és Portugália 1986-os csatlakozásának feltételeire. Az iparcikkek és a mezőgazdasági termékek kereskedelmében a vámokat hét év alatt bontják le, s egyéb korlátozásokat is érvénybe léptetnek, illetve fenntartottak. A vétóra készülő Görögországot 1,5 milliárd dolláros fejlesztési segéllyel szerelték le.

A **görög** parlament két sikertelen szavazási forduló után harmadikra megválasztotta az ország új államfőjét Hrisztosz Szarcetakisz személyében.

Szovjet—iraki külügyminiszteri megbeszélést tartottak Moszkvában. Gromiko szovjet külügyminiszter sürgette az iraki—iráni háborús konfliktus politikai eszközökkel való megoldását.

A **Szovjetunió** középiskoláiban az SZKP PB döntése értelmében bevezetik a számítógépes oktatást — jelentette a TASZSZ hírügynökség.

30. **Spanyolország Kommunista Pártja Központi Bizottsága** rendkívüli ülésen elemezte egyes szakadár csoportok tevékenységét, amelyet a párt országos értekezletével egyidőben fejtettek ki. A KB-ülésen a pártfegyelem megsértése miatt eltávolították a testület húsz tagját, köztük Santiago Carillo volt főtitkárt. A következő napon befejeződött országos értekezlet visszavonta Carillónak az SKP képviselőházi szóvivői megbízatását.

A **Szovjetunió** amerikai nagykövetét, Anatolij Dobrinyint fogadta George Shultz amerikai külügyminiszter. A találkozón megállapodás jött létre, hogy tárgyalásokat folytatnak arról: hogyan lehet megelőzni a schwerinihez hasonló tragikus incidenseket.

31. A **dán** kormány a parlamenttől kapott rendkívüli felhatalmazás alapján törvényerejű rendeletben kötelezte a magánszektor sztrájkoló dolgozóit: április 1-től vegyék fel a munkát. Egyúttal a kért 5 százalék helyett 2 százalékos béremelést ajánlott erre az évre, 1,5 százalékot 1986-ra; a követelt munkaidő-csökkentést több lépcsőben kívánja megvalósítani.

A **Szovjetunióba** érkezett hivatalos baráti látogatásra Naraszimha Rao indiai nemzetvédelmi miniszter.

Tájékoztat,
eligazít
napjaink
bonyolult
kérdéseiben a

BÉKE ÉS SZOCIALIZMUS

A kommunista és munkáspártok
elméleti és tájékoztató folyóirata

Megjelenik havonta
145 országban
140 nyelven

Ára: 8,50 Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Valóban
akartak-e segíteni
a nyugati hatalmak
a Szovjetuniónak
a fasiszta blokk elleni
harcában?

I. Ny. Zemszkov

A MÁSODIK FRONT DIPLOMÁCIAI TÖRTÉNETE

A gazdag irodalomra és levéltári anyagra épülő történelmi feldolgozásban a szerző arra törekszik, hogy objektív képet alakítson ki azokról a tárgyalásokról és diplomáciai kontaktusokról, amelyek 1941-től 1944-ig a szovjet, az angol és az amerikai kormány között a második front megnyitása kérdésében lezajlottak.

264 oldal
Ára: 50,– Ft

KARPATI KÖNYVKIADÓ – UZSGOROD
KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Nemzetközi Szemle

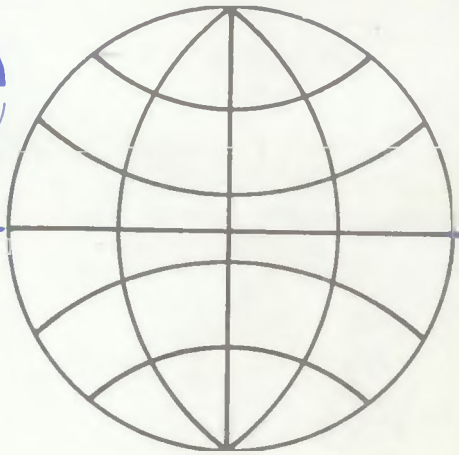

Világgazdaság és tőkés csúcsértekezlet

Egy siker titkai

Interjú Alfonsín elnökkel

A nukleáris télről

Új-Kaledónia stratégiai tétjei

5

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM/1985. MÁJUS

ÁRA: 7,50 Ft
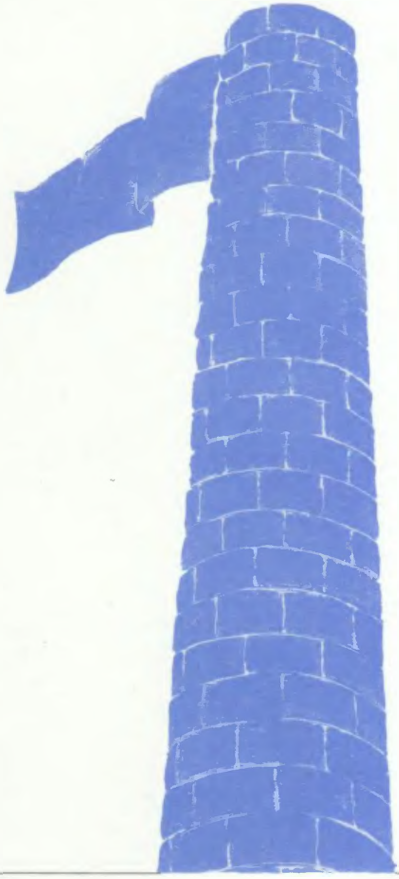
MÁJUS 1.